

Att utveckla den högre utbildningen
– testamente efter Rådet för högre utbildning

Högskoleverket • Luntmakargatan 13 • Box 7851, 103 99 Stockholm
tfn 08-563 085 00 • fax 08-563 085 50 • e-post hsv@hsv.se • www.hsv.se

**Att utveckla den högre utbildningen
– testamente efter Rådet för högre utbildning**

Utgiven av Högskoleverket 2005

ISBN 91-85027-38-3

Författare: **Jan-Eric Degerblad, Lars Haikola, Sam Hägglund,
Lars-Erik Jonsson, Lennart Köhler, Roger Säljö**

Formgivning: Högskoleverkets informationsavdelning

Tryck: 08 Tryck AB, Stockholm, december 2005

Tryckt på miljömärkt papper

Innehåll

Rådets förord	5
Att utveckla högre utbildning: erfarenheter från projektverksamhet	7
Sammanfattning	9
Bakgrund och uppdragsbeskrivning	13
Tidigare granskningar av rådets verksamhet	17
Innovation och innovationsstöd i högre utbildning – krävande företag	18
Slutsatser av tidigare utvärderingar	21
Rådets utlysningar 1999–2005	23
Vad bör man satsa på om man vill få rådets stöd?	23
En kortfattad analys av rådets inbjudningar	27
En internationell utblick	29
Vilka lärosäten har beviljats medel för utvecklingsarbete?	33
Vad har projekten handlat om och vilka resultat har man nått?	35
Rapporter från grundutbildning år 1999	35
Rapporter från grundutbildning år 2000	39
Rapporter från forskarutbildning år 2000	42
Rapporter från forskarutbildning år 2001	42
Rapporter från grundutbildning år 2002	43
Rapporter från forskarutbildning år 2002	46
Pågående projekt inom grund- och forskarutbildning åren 2003 och 2004	47
Sammanfattning av teman i samtliga granskade projekt	49
Kunskapskvalitet	49
Examinationsformer	49
Studentmedverkan	50
Metoder	50
Informationsteknik	50
Konklusioner och tankar inför framtiden	51
Rådets verksamhet	51
Projektens verksamhet och resultat	54
Inför framtiden	55
Referenser	59

Genomförda projekt (1999–2002) samt pågående projekt (2003–2004)	61
Genomförda projekt i grundutbildning från utlysning år 2000 (11 st.)	66
Genomförda projekt i forskarutbildning från utlysning år 2000 (3 st.)	72
Genomförda projekt i forskarutbildning från utlysning år 2001 (5 st.)	73
Genomförda projekt i forskarutbildning från utlysning år 2002 (2 st.)	77
Genomförda projekt i grundutbildning från utlysning år 2002 (10 st.)	79
Pågående projekt i grundutbildning från utlysning år 2003 (9 st.)	86
Pågående projekt i forskarutbildning från utlysning år 2003 (2 st.)	89
Pågående projekt i grundutbildning från utlysning år 2004 (12 st.)	90
Intervjuer med Rådet för högre utbildnings tre ordförande	95
Mårten Carlsson, ordförande 1990–1995	97
Anders Fransson, ordförande 1995–1998	103
Lars Haikola, ordförande 1998–2005	109
Rådet för högre utbildning En reflektion över femton års verksamhet	117
Sammanfattning	119
Förord	121
Uppgiften	123
Syfte	123
Genomförande	123
Utgångspunkter för projektet	123
Rådet för högre utbildning	125
Tidigare utvärderingar	129
Att höja undervisningens status i förhållande till forskningen	130
Akademisk frihet, bildning och kreativitet	135
Rådet för högre utbildning – satsningar	143
Slutsatser och rekommendationer	149
Litteratur och referenser	153
Bilaga 1: Intervjuer/samtal	157
Epilog: Sex råd inför framtiden	159

Rådets förord

Rådet för högre utbildning har under femton år haft i uppdrag att stödja det pedagogiska utvecklingsarbetet vid universitet och högskolor, fördela medel för utvecklingsinsatser, följa upp insatserna och sprida information. Regeringen har i propositionen *Ny värld – ny högskola* angett att Myndigheten för Sveriges nätuniversitet bör ta över ansvaret för frågor kring pedagogiskt arbete. I regeringens budgetproposition för 2006 föreslås att Rådet för högre utbildning ska avvecklas.

Mot den bakgrunden har Rådet för högre utbildning beslutat publicera ett testamente. Lars-Erik Jonsson och Roger Säljö utvärderar de sista sex årens projektverksamhet medan Jan-Eric Degerblad och Sam Hägglund reflekterar över rådets femton år långa verksamhet. Rådets tre ordförande Mårten Carlsson, Anders Fransson och Lars Haikola intervjuas och slutligen ger rådets nuvarande ordförande Lars Haikola sex råd inför framtiden.

Gunilla Jacobsson

Tf. kanslichef

Rådet för högre utbildning

Att utveckla högre utbildning: erfarenheter från projektverksamhet

Lars-Erik Jonsson och Roger Säljö

Göteborgs universitet

Sammanfattning

Det primära syftet med rapporten är att granska de utvecklingsprojekt som finansierats av Rådet för högre utbildning under perioden 1999 till 2004. Då rådet nu upphör som självständig myndighet, sammanfattas också en del av resultaten av tidigare utvärderingar av projektverksamheten. Avsikten med detta är att ge ett bredare underlag för diskussion av den framtida utvecklingen av arbetsformerna i den högre utbildningen.

Under perioden 1999 till 2004 har 78 projekt erhållit finansiering. Det totala stödet uppgår till knappt 57 miljoner kronor. Konkurrensen om medel har varit mycket hård, och utdelningsprocenten ligger genomsnittligt under tio procent. Detta pekar på att intresset bland högskolans lärare för att bedriva utvecklingsarbete är stort.

Tyngdpunkten i rapporten ligger på de 42 projekt som avrapporteras medan pågående projekt beskrivs mer översiktligt. Sammanlagt 25 lärosäten har beviljats medel under den aktuella perioden. Linköpings universitet har med god marginal varit mest framgångsrikt och erhållit finansiering av 13 olika aktiviteter. De stora universiteten dominerar som anslagsmottagare. Nästan 60 procent av beviljade projekt har gått till universiteten i Linköping, Göteborg, Lund, Umeå, Uppsala och till Kungliga Tekniska högskolan. Mest framgångsrik högskola är Borås som fått fyra projekt finansierade under den aktuella perioden.

Projekten spänner över många olika områden och akademiska fält men kan ändå sammanfattas i ett antal teman. Ett av dessa rör vad man kan kalla lärandets organisering och kunskapskvalitet. Här finns en rad projekt som på olika sätt försöker utveckla lärformer som betonar förståelse och kvalitet i lärandet. Ytterligare teman som återkommer i projektportföljen gäller: a) examination och utveckling av examinationsformer som uppfattas som relevanta och produktiva, b) användning av informationsteknik för olika ändamål, c) specifika pedagogiska metoder (portfoliomethodik, problembaserat lärande, laborativa arbetsätt med flera). Under senare år har också, genom rådets initiativ, frågan om studenters medverkan i utvecklingsarbeten kommit upp på agendan. Inom vissa områden, exempelvis vad rör användning av informationsteknik

för simulering och uppbyggnaden av undervisningsrelevanta databaser, har projekten haft pionjärkaraktär.

En sammanfattning ger vid handen att den bedrivna projektverksamheten under perioden utan tvekan berikat den svenska högskolan. Svårigheterna ligger i att åstadkomma uthålliga verksamheter och att sprida erfarenheterna till andra högskolor. Denna svårighet har påpekats i nästan samtliga tidigare utvärderingar. Det bör också tillfogas att avrapporteringen av projekten är av mycket skiftande kvalitet.

Rådet har varit angeläget att utveckla sin verksamhet. Genom ett flertal utvärderingar har man sökt skaffa kunskap om effekterna av de finansierade projekten och av de egna strategierna. Man har också tagit intryck av de utvärderingar som genomförts och försökt korrigera de problem som påpekats. Man har försökt förtydliga sina bedömningar och förbättra dialogen med sökande. Under de senaste åren har man tagit intryck av den kritik som förts fram av utvärderare mot alltför solitära och isolerade projekt genom att inleda en satsning på nätverksbyggande inom ett antal specifika områden. Enligt vår uppfattning besitter rådet, dess ledamöter och projektansvariga en mycket stor erfarenhet av villkoren för utvecklingsarbete i den svenska högskolan, och dessa bör tas till vara för framtiden.

Rådet har varit en liten myndighet som arbetat med en ”bottom-up”-strategi, det vill säga man har i huvudsak varit reaktiv. Rådet har haft alltför små resurser för att självt driva sin verksamhet på tematisk nivå. Mot bakgrund av detta har medelsutlysningarna tenderat att bli alltför allmänna och utan klar tematisk styrning. Ett problem är också samspelet med de olika högskolorna och med deras pedagogiska utvecklingsenheter.

Avslutningsvis konstateras att de motiv som ursprungligen fanns för att inrätta en central myndighet med ansvar för utvecklingsarbete inom högskolan ter sig än mer giltiga idag. Högskolan har expanderat på ett tämligen dramatiskt sätt under de senaste decennierna och kommit att omfatta en allt större del av befolkningen. Heterogeniteten i de studerandes bakgrunder blir allt större och kunskapsutvecklingen ställer allt större krav på undervisningen. Förändringstrycket från omvärlden framgår också genom olika reformer och beslut, och den pågående Bolognaprocessen kan ses som ett exempel på detta. Många av de projekt som genomförts kan ses som universitetslärares försök att hantera ett centralt dilemma för högskolan: Hur tillfredsställer vi de krav på yrkesrelevans och generella färdigheter som kommer från samhälle, studen-

ter och arbetsgivare, samtidigt som vi försöker bibehålla de kvaliteter i lärande som utmärker traditionell akademisk fördjupning? Rapporten konkluderar med att konstatera att de utmaningar som högre utbildning står inför inte på ett framgångsrikt sätt kan hanteras av enskilda lärosäten. Det krävs samverkan och en central instans som finansierar kvalificerat utvecklingsarbete, bidrar till kunskapsspridning och som skapar intresse och gynnsamma villkor för en fruktbar diskussion om hur vi utvecklar lärandet i högskolan.

Bakgrund och uppdragsbeskrivning

Det uppdrag som ligger till grund för föreliggande rapport syftar till att dokumentera och granska de projekt som Rådet för högre utbildning (rådet) har stött mellan åren 1999 och 2004. Avsikten är dels att redovisa vilka projekt och verksamheter som enligt rådets mening varit så värdefulla att de beviljats ekonomiskt stöd, dels att sammanställa huvudresultaten av de olika aktiviteterna. Vi vill också inledningsvis påpeka att rådets projektverksamhet framstår som väl genomlyst genom ett antal tidigare utvärderingar som genomförts av olika experter. Mot bakgrund av att rådet nu upphör som självständig myndighet, ger vi därför också en bild av vilka slutsatser dessa tidigare granskningar kommit fram till.

Rapporten granskar både projekt som är avslutade under den aktuella perioden och projekt som alltjämt pågår och ännu inte är fullständigt avrapporterade. Valet av den aktuella perioden föranleds av tidigare utvärderingar som givit en god bild av verksamheten fram till 1999.

I rådets databas förtecknas 78 projekt med stöd från rådet under åren 1999 till 2004. Det totala stödet till dessa projekt uppgår till 56 614 832 kr. Uppdelade på rådets egen kategorisering av områden fördelar sig stödet enligt tabell 1.

Tabell 1. Fördelning av projektmedel under åren 1999 till 2004 till olika områden enligt rådets indelningsgrund.

Område	Antal	Belopp (kr)	Avrundat (milj.)
Teknik	18	10 724 584 kr	10,7
Humaniora	13	10 213 548 kr	10,2
Samhällsvetenskap	9	7 432 616 kr	7,4
Matematik/Naturvetenskap	10	5 636 156 kr	5,6
Läroutbildning	6	5 040 056 kr	5,4
Vård	5	5 230 319 kr	5,2
Medicin	6	4 926 227 kr	4,9
Odontologi	3	2 949 816 kr	2,9
Juridik	2	1 794 700 kr	1,8
Konst	3	1 000 000 kr	1,0
Teologi	1	913 810 kr	0,9
Jord- och lantbruk	2	753 000 kr	0,8
Totalt	78	56 614 832 kr	56,8

Föreliggande rapport granskar 42 genomförda och avrapporterade projekt från åren 1999 till 2002. Från och med år 2003 och fram till 2004 beskrivs 23 pågående projekt¹. Av naturliga skäl går det inte att ha några definitiva synpunkter på de sistnämnda projekten, eftersom dessa inte hunnit slutrapportera. Av de genomförda projekt som granskats handlar 32 om grundutbildning, medan 10 är riktade mot forskarutbildning. Bland de projekt som allttjämt (hösten 2005) pågår är 21 riktade mot grundutbildning medan 2 handlar om forskarutbildning (tabell 2). Tre av de pågående projekten har dessutom en speciell inriktning mot genusfrågor. En översikt över samtliga projekt ges i ett speciellt appendix där vi anger projektets titel, projektledare och medverkande och en del andra uppgifter. Vi ger också en mycket kort sammanfattning av projektets syfte och resultat så som vi förstått dessa från ansökningar och rapporter.

Tabell 2. Antalet avslutade och pågående projekt som granskats, fördelade på grundutbildning (Gr.) respektive forskarutbildning (Fo.).

	Gr.	Fo.	Totalt
Avslutade	32	10	42
Pågående	21	2	23
Totalt	53	12	65

När man inleder arbetet med att granska de projekt som fått stöd, förefaller det rimligt att först ta reda på vad tidigare granskare funnit i sina analyser av rådets verksamhet. Detta gör det möjligt att dels lära av de tidigare erfarenheterna, dels att vi kan vara tämligen kortfattade kring sådant som redan är känt genom dessa granskningar. Vi inskränker oss dock till att redovisa en del av de mer generella iakttagelser som gjorts vid tidigare granskningar. Dessa iakttagelser är intressanta både när man tar ställning till rådets verksamhet och när man vill förstå villkoren för utvecklingsarbete inom högskolan mer generellt. Dessa erfarenheter redovisas i avsnittet ”Tidigare granskningar av rådets verksamhet.”

En andra utgångspunkt för arbetet har varit att granska hur rådet formulerar sig när man inbjuder verksamma inom den högre utbildningen att söka medel för olika projekt. Sett från mottagarens perspektiv innebär det att man måste försöka formulera sig på ett sådant sätt att man

1. På grund av avbrott, utebliven rapportering eller andra oklarheter vad gäller genomförande skiljer sig antalet av rådet godkända projekt från det antal som granskats i den här rapporten. Sannolikt påverkar inte denna skillnad granskningens huvudresultat.

optimerar chanserna för bifall. Detta redovisas i ”Rådets utlysningar 1999–2005.” I just detta sammanhang har vi också funnit det värdefullt att lyfta blicken från den svenska horisonten och göra en kort jämförelse med *Higher Education Academy* i Storbritannien som också har som syfte att stödja den högre utbildningen.

Den tredje, och mest centrala, delen av vårt uppdrag är att gå igenom de projekt som fått rådets stöd. Detta innebär först och främst en tämligen tidskrävande, men också i åtskilliga fall inspirerande läsning av den dokumentation som föreligger i form av ansökningar och rapporter. Framförallt har vi siktat på att göra en informativ och överblickbar sammanställning av projektens inriktning och karaktär, och vi bidrar också med en analys av vilka resultat man nått och vilka konsekvenserna är för högskolan som miljö för lärande och undervisning. Detta behandlas i avsnittet ”Vad har projekten handlat om och vilka resultat har man nått?”

Slutligen diskuterar vi också i avsnittet ”Konklusioner och tankar inför framtiden” vad som riskerar gå förlorat när rådets roll som nationell aktör inom detta fält upphör. Hur förändras möjligheterna att driva utvecklingsprojekt inom högskolan? Hur för vi samtal om den högre utbildningen som lärmiljö för olika grupper när rådet inte längre fungerar som forum för sådana diskussioner och analyser? Vilka incitament för innovatörer finns i systemet på lokal och central nivå?

Tidigare granskningar av rådets verksamhet

Rådet för högre utbildning inrättades formellt genom ett regeringsbeslut i juni 1990 under beteckningen Grundutbildningsrådet. Motiven för att inrätta rådet var att stödja den pedagogiska utvecklingen och förnyelsen av högskolan men också att höja statusen för att arbeta med frågor som rör utveckling av högskolans arbetsformer (Jalling & Carlsson, 1995). Rådet gavs två huvuduppgifter:

- att främja utvecklingen av den grundläggande högskoleutbildningen genom att fördela anslag till experimentbetonade utvecklingsprojekt, som ligger utom ramen för vad som normalt kan och bör bekostas av sektorsanslagen
- att inhämta och sprida kännedom om avslutade, pågående eller planerade utvecklingsinsatser av nydanande karaktär i Sverige och internationellt.

Det kan noteras i sammanhanget att redan innan rådet inrättades 1990 bedrevs utvecklingsarbete med stöd från den centrala högskolemyndigheten. Såväl inom Universitetskanslersämbetet (UKÄ) som inom dess efterföljare Universitets- och högskoleämbetet (UHÄ) fanns avdelningar som finansierade utvecklingsarbeten, anordnade konferenser och på andra sätt engagerade sig i kunskapsspridning och utvecklingsprojekt. Det som var tämligen unikt under dessa tidiga faser var att det togs ett nationellt ansvar för att utveckla högskolans arbetsformer. I de flesta länder har dessa frågor behandlats som det enskilda universitetets, och kanske till och med den enskilde lärarens, angelägenhet. I många länder är detta alltså faller. Idén om att det skall finnas en nationell samverkan och dito idéutbyte när det gäller att utveckla högskolan har haft en stark förankring i Sverige åtminstone sedan 1960-talet. Den så kallade Universitetspedagogiska utredningen (UPU) som inrättades 1965 under professor Torgny Segerstedts ledning (och med bland andra professorn, sedermera universitetskanslern, Carl-Gustaf Andrén som ledamot) är ett tydligt uttryck för denna strävan. På UPU:s initiativ bedrevs forsknings- och utvecklingsarbeten inom en rad områden, och man producerade översikter över universitetspedagogik och läroböcker

som nådde en tämligen vid spridning (se exempelvis Universitetspedagogiska utredningen UPU 7; Ahlström, 1972).

Som vi redan påpekat finns det några utvärderingar/granskningar av rådets verksamhet som varit relativt ingående. En av dessa har genomförts av Richard Johnstone, University of Sydney och har titeln *A commitment to learning – Evaluation report* (2001). En andra granskning genomfördes av M. Hansson (KTH), Sten Ludvigsen (Intermedia, Universitetet i Oslo) och Roger Säljö (Göteborgs universitet). Rapporten har titeln *Eldsjälar och institutionell utveckling* (2000) och den var inriktad på projekt som använt sig av IT-stöd i utvecklingsarbetet inom områden som distansundervisning, simuleringar, uppbyggnad av gemensamma databaser för undervisning och liknande. Denna typ av projekt har varit viktiga för rådet, och rapporten redovisar erfarenheter från nästan 100 sådana aktiviteter. En tredje genomgång av projekt redovisar Per Andersson och Ingemar Ingemarsson i rapporten *Pedagogisk utveckling i högskolan – en studie av ansökningar om stöd från Rådet för högskoleutbildning* (2003). En fjärde, likaledes tämligen färsk, rapport som är värd att beakta är Lars Jonssons *Sammanfattande analys av pedagogiska projekt som beviljats medel 2001–2002* (2003).

Innovation och innovationsstöd i högre utbildning – krävande företag

Richard Johnstone, professor och extern utvärderare från universitetet i Sydney, konstaterar i sin rapport *A Commitment to Learning – Evaluation Report* (2001) att det är svårt att på ett tillförlitligt och entydigt sätt dra slutsatser om vilken roll stödet från rådet spelar för förnyelse av undervisningen. Johnstone konstaterar även att stödet ofta ger upphov till kritik med innebörden att rådet skulle stödja förnyelse för dess egen skull snarare än av kvalitets skull. Han citerar en av sina respondenter, som lite föraktfullt karakteriserar verksamheten som ”innovation overload” (s. 16).

Ett skäl till den något ambivalenta hållningen till rådets verksamhet finner Johnstone i ansökningsförfarandet. I hög grad liknar detta det som tillämpas vid större vetenskapliga projekt där ansökan sker i två steg, varvid ett stort antal projekt sorteras bort redan i den första omgången. Bland de projekt som går vidare till en andra omgång är konkurrensen knivskarp. Chansen att få medel beviljade uppgår endast till strax under 10 procent, vilket är en beviljningsnivå i nivå med eller till

och med lägre än vad man finner hos de dominerande forskningsfinansiärerna. Detta innebär, menar Johnstone, att man på institutionsnivå måste hantera mycket besvikelse när man inte fått möjlighet att bedriva utvecklingsarbete med externt stöd.

Att den som har lagt ner åtskilligt med tid på en ansökan som senare får avslag blir besviken är inte svårt att förstå, men sannolikt är potentiella projektledare väl medvetna om detta risktagande redan från början. Intressantare är då att fundera över, förefaller Johnstone mena, om det föreligger ett tankefel när man genom att belöna excellens och innovation tror att detta skall ha inverkan på den akademiska undervisningen på en mer generell nivå. Snarare förefaller det många gånger som om stödet blir till en personlig fjäder i hatten för det fåtal eldsjälur som lyckas få stöd till sina idéer.

Johnstone nyanserar dock bilden av effekterna i olika avseenden. Bland annat konstaterar han att erfarenheterna från projekt i många fall kommer den närmaste omgivningen till godo. Det går att belägga att miljöer utvecklat intressanta och nydanande sätt att arbeta. Men om man ser effekterna i ett större perspektiv och på systemnivå, så förefaller de trots allt tämligen marginella. Det verkar vara en samstämmig uppfattning bland Johnstones respondenter att även om enskilda projekt och projektledare är framgångsrika i sina miljöer, så kan man konstatera att projekten inte genererar kunskap som når ut och förvaltas av större forskningsgemenskaper. Man kan ibland se en tendens till att de projekt och projektledare som får stöd i många fall är sådana som står utanför existerande forskningsgemenskaper på universiteten. Inriktningen på individuellt stöd skulle lite tillspetsat kunna formuleras så att ”fel personer”, det vill säga de som driver personliga projekt snarare än samarbetsprojekt, får stöd.

En helt annan problematik utgör den som handlar om fördelningen av medel till personer med olika kompetenser och till olika kunskapsområden. Per Andersson och Ingemar Ingemarsson konstaterar i rapporten *Pedagogisk utveckling i högskolan – en studie av ansökningar om stöd från Rådet för högskoleutbildning* (2003) helt framt att sökande med högre akademisk titel får sina ansökningar beviljade i högre utsträckning. De konstaterar också att professorer inom området vård/medicin är den grupp som har störst framgång när det gäller storleken på stödet.

Det är kanske inte så förvånande att ju högre akademisk befattning man har, desto mer van är man vid att överblicka och planera stora, dyrbara projekt. Detta förklarar emellertid inte varför sökande inom

området vård/medicin får förhållandevis större stöd än andra grupper. Andersson och Ingemarsson kan inte förklara skillnaden men spekulerar i om det kan vara så att personer inom vård/medicin generellt bemästrar ansökningsprocessen bättre än andra grupper. Det kan dock tillfogas att företrädare för medicin och vård på en allmän nivå varit tämligen aktiva i pedagogiskt utvecklingsarbete inom högskolan under de senaste decennierna. Problembaserat lärande har exempelvis slagit igenom på tämligen bred front inom sådana utbildningar och varit utgångspunkt för olika slags utvecklingsarbeten. Dessutom har användning av informationsteknik för simulering, distansundervisning, uppbyggnad av gemensamma databaser och andra aktiviteter lockat många inom vårdområdet att delta i utvecklingsprojekt.

Svårigheterna att entydigt belägga effekterna av utvecklingsprojekt på högskolans undervisning konstateras också i rapporten *Eldsjälar och institutionell utveckling* (2000:13 R). I denna rapport granskades de knappt 100 projekt inom området lärande och informationsteknik som under 1990-talet beviljats medel. Där antyds att även om ” Grundutbildningsrådets verksamhet svarar mot de mål och intentioner som är vägledande” (s. 8)”, så är metoderna för evaluering av projekten i många fall otillräckliga. Allvarligast, menar författarna, är att dokumentationen inte är tillräcklig och att resultaten därför inte har kommit högskolan till del i den utsträckning som vore önskvärt. Varje projektledare har ansvar för sitt eget projekt, men det finns inga tydliga mekanismer för att göra erfarenheterna allmängiltiga. De enskilda projektledarna har i allmänhet inte måttat med att föra resultaten vidare.

I de gjorda granskningarna framhålls trots kritik på vissa punkter att rådets verksamhet har positiv inverkan på en rad områden. I rapporten *Eldsjälar och institutionell utveckling* från år 2000 uppmärksammas det internationella samarbete som rådet möjliggjort. I rapporten påpekas också att de genomförda högskoleprojekten på många sätt varit pionjärbeten när det gäller att införa IT-stöd i olika former för utbildning. Även Johnstone (2001) betonar att rådets inriktning på internationalisering under den period det verkat har lett till en stor mängd internationella kontakter mellan svenska forskare och deras kollegor i andra länder.

Johnstone (2001) framhåller också rådets viktiga roll när det gäller att höja undervisningens status vid universiteten, och i det sammanhanget menar han att det kan ha varit en riktig strategi att stödja individuella lärarinsatser under en tid då undervisningen har haft och alltjämt har en

låg status jämfört med forskningen. Undervisningens status uttrycks på ett talande sätt av en ledare för ett framgångsrikt projekt som att: ”it [undervisning] is still a waste of time for your career” (s. 25). Emellertid, menar Johnstone, är det nu tid för en ny kurs med inriktning på att stödja partnerskap och nätverk med tyngd och gemensamma intressen.

Flera av Johnstones respondenter menade också att rådet bör ta en mer ledande roll och peka ut områden som bör utvecklas istället för att gå ut med så generella utlysningar som hittills. I rapporten *Sammanfattande analys av pedagogiska projekt som beviljats medel 2001–2002* (2003) rekommenderar Lars Jonsson att det också vore lämpligt om rådet tydliggjorde kriterierna för att få finansiering samt tydligare motiverade avslag och beviljande. Vidare menar han att det skulle styra upp verksamheten bättre om rådet gjorde systematiska uppföljningar och utvärderingar av de projekt man finansierar.

Slutsatser av tidigare utvärderingar

Med de genomgångna studierna som bakgrund kan man konstatera att det förefaller svårt att entydigt värdera effekterna av de projekt som fått rådets stöd. En grundläggande problematik är hur erfarenheterna summeras och rapporteras och hur de görs allmängiltiga. Det som kanske tydligast framstår som angeläget för kommande utvecklingsarbeten är att modifiera idén om stöd till solitära pedagogiska idéer, då det är oklart om dessa förmår avsätta några varaktiga spår i verksamheten. Istället förefaller en mer fruktbar strategi vara att stödja samarbetsbetonade nätverksprojekt med flera parter. En rekommendation härvidlag är också att på något sätt se till att den centrala instansen samverkar med de mottagande institutionerna och förvissa sig om att stödet hamnar i sådana aktiviteter som är förankrade på den mottagande institutionen så att projekten förmår överleva efter finansieringens slut. Detta förutsätter i sin tur att den medelsbeviljande myndigheten har en egen kompetens och auktoritet inom fältet.

Ett annat område som i flera fall utpekats som problematiskt är ansökningsförfarandet. Man kan fråga sig om detta måste likna det som används vid större vetenskapliga projekt. Sannolikt avskräcker det krångliga förfarandet många från att söka när man kalkylerar med den tid man måste lägga ned i relation till de ringa utsikterna att få något tillbaka. Det påpekas även (Jonsson, 2003) att ett sätt att förenkla för de sökande vore att göra inbjudan mera riktad mot specifika områden/te-

man. Sannolikt skulle detta höja kvaliteten på ansökningarna, eftersom man då i större utsträckning kan förväntas söka inom ett område där man har speciell kompetens. I den mån inget av de prioriterade områdena svarar mot den kompetens som finns på lärosätet, avstår man sannolikt från att söka.

Tydligare kriterier för bifall respektive avslag kunde också bli ett medel att komma åt vad man kan kalla en rättviseaspekt. Anderssons och Ingemarssons (2003) konstaterande att några grupper lyckas bättre än andra med sina ansökningar borde vara ett prioriterat område att utreda. Kort sagt: ”Varför fick det projektet så mycket pengar när ett till synes likvärdigt fick avslag?” Vi låter dessa frågor bilda övergång till en granskning av hur rådets utlysningar ser ut under den period som är aktuell för denna rapport.

Rådets utlysningar 1999–2005

Nedan görs först en kortfattad översikt över ansökningarna mellan åren 1999 och 2005. Därefter görs en jämförelse med vad de tidigare granskningarna framhållit som viktiga aspekter att beakta. För att ge slutsatserna en tydligare relief görs en kort jämförelse med verksamheten hos en motsvarande organisation i Storbritannien med ansvar för utveckling av undervisning och lärande som byggts upp under de senaste åren.

Vad bör man satsa på om man vill få rådets stöd?

För den potentielle projektledaren ute på det enskilda lärosätet är det näst intill omöjligt att förutsäga framgången för en projektansökan. De utvärderingar som gjorts kan emellertid ge en fingervisning om vad rådet har värderat. Andersson och Ingemarsson (2003) konstaterar att området matematik/naturvetenskap har beviljats stöd i något högre utsträckning än andra fält, medan lärarutbildning och det konstnärliga området haft svårast att få ansökningarna beviljade. Detta är i sig ett intressant konstaterande. Naturvetenskap och teknik är de fält där intresset för lärande vuxit sig starkt internationellt. Sannolikt skulle en internationell jämförelse ge samma bild: frågor om pedagogisk utveckling har i första hand rests inom naturvetenskap och teknik och inte sällan mot bakgrund av ungdomars förment låga intresse för dessa ämnen. Att lärarutbildningar inte lyckas få projekt beviljade kan tolkas på olika sätt. En möjlig faktor är att man där inte är lika van vid att formulera projekt och skriva ansökningar som man är inom andra, mer forskningstunga, områden.

Författarna konstaterar också att projekt som fokuserar på studenternas lärande ofta beviljats medel. De projekt som har lyckats skriva fram begreppet ”praktikanknytning” i olika skepnader har också lyckats bra i relativa termer. Författarna tolkar detta som att rådet anser praktikanknytning som något ”nytt och spännande” (s 81).

Om vi går över till att betrakta de utlysningar som gjorts mellan 1999 och 2005, kan man konstatera att rådet signalerat vilka områden man i första hand finner angelägna att stödja.

År 1999: Grundutbildning

Fokus i utlysningen ligger på ”experimentbetonade utvecklingsprojekt” inom akademisk grundutbildning. Syftet skall vara att förbättra studenternas inläring. Som exempel anges att man kan:

- strukturera studiegången på nytt sätt
- ge lärarstödet annorlunda former
- förändra examinationen
- fokusera på interaktion mellan studenter och/eller mellan lärare och studenter
- fokusera på handledning av examensarbeten (C-opsatser).

Resultaten skall på sikt kunna tillämpas utan extra resurser. De bör vara av nationellt intresse. Ansökan skall utgå från det pedagogiska problem som ligger till grund för ansökan samt förklara varför detta projekt förbättrar inläringen för studenterna. Projektet skall ske i nära samarbete med studenterna. Intyg om särskild studentrepresentation i projekten ses som en styrka.

År 2000: Grundutbildning

I utlysningen för år 2000 framhålls att det långsiktiga målet för rådet är att ”säkerställa status och kvalitet samt att främja pedagogisk utveckling inom högskolans grundutbildning och forskarutbildning”. Rådet skall fördela medel till utvecklingsinsatser som rör kvalitet och pedagogisk förnyelse inom grundläggande utbildning och forskarutbildning, skaffa och sprida kunskaper om planerade, pågående och avslutade utvecklingsinsatser av principiell eller nydanande karaktär i Sverige och internationellt samt utvärdera de utvecklingsinsatser som rådet har fördelat medel till.

Det framhålls att rådet beviljar medel till projekt där studenternas lärande står i centrum. Frågan som den sökande måste försöka formulera ett svar på är: Hur kommer studenternas lärande att förbättras om projektet genomförs som tänkt? Projektet skall innebära *förnyelse*. Den centrala punkten blir således: På vilket sätt kommer grundutbildningen att *förändras*? Studenterna skall delta aktivt i projektet. Skall man därför också belysa vilken roll studenterna ges? En annan central fråga är hur projektet förhåller sig till existerande grundutbildning och till liknande projekt i Sverige och utomlands. Resultaten måste kunna användas vid andra högskolor; de bör vara av *generell* natur. Måste re-

sultaten likaså kunna *spridas*? Hur kommer de att leva vidare efter finansieringens slut?

År 2001: Forskarutbildning

I inbjudan detta år framhålls att projekten skall ha ”fokus på doktorandernas lärande och innebära en *förnyelse* av nuvarande forskarutbildning”. De skall kunna utgöra *förebilder* för andra lärosäten inom olika discipliner. Exempel på innehållsområden:

- utveckling och förbättring av handledningen av doktorander
- övergången från grundutbildning till forskarutbildning
- innovativa former för kurser och examination
- stöd till doktorander vid högskolor utan egen forskarutbildning.

Det betonas att ovanstående endast är exempel. Rådet är intresserat av att fånga upp goda idéer, varför alla innovativa förslag kommer att beaktas.

År 2002: Grundutbildning och forskarutbildning

I ett uppslagsliknande dokument (2002-01-11) ges en uppmaning (i fetstil med utropstecken) till de sökande: ”Sätt studenten i centrum!”; ”Förnya högskoleutbildningen så att den ännu bättre gagnar studenternas lärande!”; ”Krävs det resurser?”; ”Sök medel från Rådet för högre utbildning!”.

Man talar sedan om vikten av att man riktar sig till högskolans och universitetets lärare med en ”pedagogisk idé” och ett ”brinnande intresse av att förverkliga den.” Man exemplifierar genom att säga att projekten kan handla om undervisningens ”innehåll”, ”uppläggning”, ”organisation”, ”genomförande” eller ”annat som du tror kan ha den effekten att studenternas lärande förbättras.” Man bör också låta sig inspireras av pågående eller genomförda projekt eller varför inte av tidigare projektledare vid det egna lärosätet?

I ”Anvisningar för ansökan om medel till pedagogiska förnyelseprojekt” sägs inledningsvis att rådet inbjuder lärare och andra engagerade i högre utbildning att ansöka om medel i avsikt att ”förnya utbildningen, så att den ännu bättre gagnar studentens/doktorandens lärande.” Fokus skall ligga på studenternas/doktorandernas lärande och förändringen skall få genomslag under projektiden. Studentdeltagande är ett villkor.

År 2003: Grundutbildning och forskarutbildning

För detta år anges de gängse kvalifikationerna (innovativ pedagogik, studentfokus, genomslag under projekttiden, aktivt studentdeltagande). Sex teman skall förtydligas i ansökan:

- projektets påverkan på den studerandes lärande
- de studerandes medverkan i planering och genomförande
- förväntad förändring i grund/forskarutbildning
- relation till andra pedagogiska projekt
- fortlevnad
- spridning.

Därtill tillfogas att rådet särskilt välkomnar ansökningar som rör ”utveckling av metoder för att använda genusperspektivet (*understrykning i original*) i undervisningen.”

År 2004: Grundutbildning

I utlysningen från 2003-12-17 inbjuds lärarna att söka medel för att ”utveckla metoder för att använda genusperspektivet i högre utbildning.” Inledningsvis poängteras den generella uppgiften att stödja pedagogisk förnyelse i allmänhet inom högre utbildning (”Alla idéer för att förnya pedagogiken är välkomna”). Rådet har också fått ett speciellt uppdrag att stödja arbetet med att utveckla metoder för att använda genusperspektiv i undervisningen. Man anger därför att man kommer att särskilt ”välkomna” sådana ansökningar. Rådet säger sig inte göra några tolkningar av genusperspektiv, utan de idéer som rådet bedömer ”bäst gynnar studenternas lärande kommer att beaktas i första hand.” En avgränsning för 2004 är att man endast i undantagsfall beviljar treåriga projekt. Istället prioriteras ett- och tvåårsprojekt.

År 2005: Grundutbildning

”Rådet satsar brett på pedagogisk utveckling!”, utropas år 2005. En nyhet är att rådet utvidgar sin utlysning om medel för pedagogisk utveckling till att gälla både det ”lokala” och det ”nationella” planet. När det gäller den lokala utlysningen handlar det som vanligt om att gynna ”studenternas kunskapsbyggande och utveckling” inom grund- och forskarutbildning. När det gäller den nationella utlysningen, vill man ”stödja program som drivs av utvecklingsansvariga för ämnes- och programområden.” Utlysningen gäller områdena matematik/naturve-

tenskap, vård/medicin, humaniora, samhällsvetenskap, lärarutbildning samt konstnärliga ämnen. Det framhålls att "[d]idaktik står i fokus." Nationellt nätverksbyggande beskrivs som viktigt och arbetet innebär bland annat att ta fram och driva ett nationellt strategiskt program för pedagogiskt stöd, kunskapsspridning, utbildning och utveckling inom respektive område. Programmen skall också utgöra kontaktpunkter för och samverka med nationella och internationella nätverk. Programmen skall fungera självständigt och därtill vara ett stöd för rådets utbildningsuppdrag att dokumentera och sprida information om högskolepedagogisk forskning.

I inbjudan för 2005 finns också listat de bedömningskriterier som rådet avser att tillämpa. Förutom det sedvanliga om att projektet skall ha en tydlig problemformulering och motivering, skall det också "vara en del i en institutions/fakultets/högskolas strategi för pedagogisk utveckling."

Det pedagogiska konceptet skall stödja studenternas lärande i något bestämt avseende samt ha en plan om hur detta skall gå till. Följande villkor anges också:

- Projektet skall kunna bidra till generell kunskapsutveckling.
- Projektet skall vara väl integrerat i den övriga verksamheten vid lärosätet.
- Studenterna skall medverka i planering, genomförande och utvärdering.
- Projektet måste planeras och genomföras på ett sådant sätt att det blir klart inom tidsramen.
- Projektet skall ha såväl plan som verktyg för utvärdering och dokumentation av genomförande och av studenters lärande.
- Ansökan skall på ett reflekterat sätt förhålla sig till frågor om genus, etnicitet och mångfald.

En kortfattad analys av rådets inbjudningar

På ett återkommande sätt fokuserar inbjudningarna studenters lärande och att de skall ta aktiv del i projektets olika delar. Att projektledarna är måna om att tillmötesgå rådet på den här punkten framgår i rapporterna genom att man under närmast besvärsjelselikande former betonar studenternas delaktighet i genomförandet av projekten.

För övrigt får inte de sökande någon annan hjälp för sin ansökan i 1999 års utlysning än att man förväntas åstadkomma "något nytt sätt",

”annorlunda former”, ”förändrad examination” eller ”interaktion” mellan studenter och lärare.

I utlysningen år 2000 poängteras återigen att studenternas lärande skall stå i centrum och att de skall ”delta aktivt.” Vidare poängteras att projektet skall innebära ”förnyelse” så att grundutbildningen ”förändras.” Detta år har en betoning av resultatens spridning såväl inom högskolan som internationellt tillkommit.

År 2001 utlystes som nämnts inga medel för grundutbildningens förnyelse. Istället inriktades intresset mot att förnya forskarutbildningen. Man betonade att man ville ha exempel som kunde utgöra ”förebild.”Handledning och ”innovativ examination” står i fokus. Man slutar med att påpeka att de ovan nämnda områdena skall ses som exempel och att rådet egentligen är intresserat av att fånga upp ”alla innovativa förslag.”

År 2002 inbjuder man både till grund- och forskarutbildning. I fetstil utropas: ”Sätt studenten i centrum!” och man riktar sig till lärare med ”brinnande intresse” av att förverkliga sina idéer. Återigen betonas innovativa områden på ett generellt sätt samtidigt som propån om ”studenternas lärande” återigen framhålls.

Den ihärdiga upprepningen av ”studenternas lärande” och medverkan närmar sig ur retorisk synvinkel den som brukas inom ungdomsskolan där uttryck som ”en skola för alla”, ”eleven i centrum”, ”elevaktiva arbetssätt” varit förhärskande under de senaste decennierna. Kanske är det inte så konstigt att honnörsorden flyttar med till högskolan. Dock förefaller den ihärdiga upprepningen av studenternas lärande betona något annat än vad man normalt betonar inom akademien, nämligen kunskapsproduktion. Möjligen är den starka betoningen av att studenterna skall ”lära sig” problematisk då den inte fokuserar på något mer specifikt. Kanske finns i detta sätt att formulera sig en del av roten till de problem med dokumentation och spridning som tidigare granskare har påpekat.

Under år 2003 förefaller det som om några nya aspekter tillkommit. Sålunda betonas att det måste framgå av ansökan hur det egna projektet relaterar till andra pedagogiska projekt. Möjligen har man här tagit fasta på Johnstones kritik om att man stödjer projekt utan förankring i institutionens verksamhet. Man säger också att man ”välkomnar” ansökningar som beaktar ”genusperspektivet.”

I 2004 års utlysning har genusperspektivet trätt i förgrunden och rådet ”välkomnar” ansökningar på detta tema. Inledningsvis poängteras dock att ”alla idéer för att förnya pedagogiken är välkomna.”

År 2005 kommer det en tämligen ny agenda: Även om man vill stödja lokala projekt som tidigare, vill man ”stödja program som drivs av utvecklingsansvariga för ämnes- och programområden.” Nu har nätverksbyggande och nationellt och internationellt samarbete blivit en viktig del i arbetet. Bakom den nya strategin kan man sannolikt spåra den kritik som framkommit i tidigare granskningar mot de solitära projekten. I inbjudan finns också listat bedömningskriterier för projektansökningarna, och även detta har föreslagits av tidigare granskare.

Sammanfattningsvis förefaller det som om rådet i stor utsträckning överlämnar initiativet till de potentiella projektledarna. Strategin för verksamheten förefaller kunna beskrivas med uttrycket: ”Hitta på din egen innovation!” snarare än att man tar ett grepp på utvecklingen för att ge den en bestämd inriktning.

I detta sammanhang kan det vara intressant att göra en liten internationell utblick till Storbritannien där frågor om utvecklingen av den högre utbildningen fått stor utbildningspolitisk tyngd under de senaste åren. Av denna jämförelse ser man också att rådets strategi för att stötta innovationsarbete skiljer sig åtskilligt från den som tillämpas av *Higher Education Academy* (HEA).

En internationell utblick

På HEA:s hemsida, www.heacademy.ac.uk/default.htm, presenteras organisationen. Ett av dess huvudsyften är att vara ett nationellt organ för att leda utvecklingen av forskning om och utvärdering av högre utbildning. Organisationen samarbetar med institutioner i högre utbildning för att identifiera frågor och sprida information om existerande forskning och utvecklingsarbete. HEA leds av en styrelse bestående av institutionsledare och seniora akademiker. Den dagliga verksamheten i akademien sköts av en ”Senior Executive Group” (SEG), vars ledare är den i detta sammanhang inte helt obekante professor Paul Ramsden, tidigare under många år verksam i Australien med frågor som rör utvecklingen av universitetet som pedagogiska miljöer.

Ett bra exempel på verksamheten kan man få genom de senaste händelserna som presenteras på hemsidan. Från september till november år 2005 har HEA engagerat sig i följande projekt:

- Stöd för en kunskapsöversikt om högre utbildning
- Stöd till institutioner
- Belöningar och utmärkelser till akademins medarbetare
- Stöd för utveckling av relationen mellan undervisning och forskning
- Stöd till walesiska institutioner inom högre utbildning
- Stöd till ”e-learning”-studier
- Nationella utmärkelser till excellent undervisning inom högre utbildning
- Stöd och samarbete kring projekt om studenters utveckling och reflektion kring lärande
- Stöd för e-learning
- Utnämning av ”e-tutor of the year 2005” i samarbete med The Times Higher Education Supplement

Som illustration av den omfattning denna verksamhet har kan nämnas att stödet till en av punkterna ovan, den som rör e-learning inom högskolan, uppgår till sju miljoner pund under en treårsperiod.

HEA har vidare upprättat en databas som ger tillgång till alla HEA:s resurser. Under augusti 2005 startade en ny publikation, *Academy Exchange*, vilken beräknas komma ut fyra gånger om året. Syftet är att informera, uppmuntra till utbyte av idéer samt att vara ett nyhetsorgan för frågor om lärande och undervisning. Nätverksarbete är en viktig del av verksamheten. Därför stödjer HEA praktikgemenskaper och hjälper till att bygga upp nätverk på olika nivåer. Länkar till resurserna är tillgängliga via hemsidan.

I en strategisk plan formulerar HEA sina mål fram till år 2010. Det yttersta syftet är att utgöra ett väsentligt bidrag till förbättring av lärandet för mer än två miljoner studenter i högre utbildning i Storbritannien. HEA:s intention är att arbeta tillsammans med universitet och högskolor, ämnesgrupper, individer och organisationer för att stödja lärandet. Man skall också verka på regeringsnivå för att åstadkomma bästa möjliga utbildning. De strategiska målen formuleras i sex punkter (*vår översättning*):

1. att vara en auktoritativ och oberoende röst som påverkar den högre utbildningen.
2. att stötta institutioner i deras strävanden att förbättra utbildningen
3. att leda och stödja professionell utveckling av personal i högre utbildning

4. att främja goda exempel
5. att leda utveckling, forskning och utvärdering inom högre utbildning
6. att vara en lyhörd, effektiv och ansvarskännande organisation

Planen i dess helhet kan läsas på URL: www.heacademy.ac.uk/StrategicPlan.htm.

Syftet med att ge denna korta överblick över utvecklingen i Storbritannien är att visa det allvar med vilket man ser på frågan om hur universiteten skall utvecklas som lärmiljöer. Intressant är också att även de traditionella universiteten, exempelvis det anrika University of Oxford, med i huvudsak mycket selektiv rekrytering av studerande, numera har inrättat enheter för universitetspedagogik, och i flera fall är ledarna professorer med uppgift att bedriva forsknings- och utvecklingsarbete både om universitetssystemet och om studenters lärande. Denna utveckling på lokal nivå kompletteras med den satsning som HEA representerar och som kan ses som ett uttryck för antagandet att det krävs en nationell nivå som driver på utvecklingen och som blir ett forum för idéutbyte och kompetensuppbyggnad. I jämförelse med Rådet för högre utbildning är HEA en betydligt mer kraftfull organisation som använder sig av flera olika arbetsmetoder och som har en mer central roll i universitetssystemet.

Men låt oss återgå till rådets verksamheter och närmare betrakta de aktuella projekten och deras resultat.

Vilka lärosäten har beviljats medel för utvecklingsarbete?

Fördelningen av medel till olika lärosäten uppvisar ett tydligt mönster som framgår av tabell 3. Sammanlagt är det 25 högskolor/universitet som beviljats medel under perioden 1999 till 2004. Linköpings universitet har varit framgångsrikt när det gäller att få sina ansökningar beviljade. Under perioden har man fått 13 projekt finansierade, och det är nästan 50 procent mer än vad Göteborgs universitet (9 projekt) lyckats med. Därefter följer en rad av de andra universiteten med Lund (7 projekt) på tredje plats. De sex första platserna beläggs av stora universitet och sammanlagt har dessa stått för 46 projekt, det vill säga nästan 60 procent av de beviljade projekten. Borås är den högskola som lyckats bäst med fyra projekt beviljade under perioden.

Tabell 3. Projekt med stöd från rådet åren 1999 till 2004, fördelade på olika lärosäten.

Lärosäte	Antal projekt
Linköpings universitet	13
Göteborgs universitet	9
Lunds universitet	7
Umeå universitet	6
Uppsala universitet	6
Kungliga Tekniska högskolan	5
Högskolan i Borås	4
Stockholms universitet	4
Malmö högskola	3
Växjö universitet	3
Chalmers tekniska högskola	2
Luleå tekniska universitet	2
Södertörns högskola	2
Blekinge tekniska högskola	1
Gammelkroppa skogsskola	1
Högskolan i Dalarna	1
Högskolan i Gävle	1
Högskolan i Jönköping	1
Högskolan i Kristianstad	1
Högskolan i Skövde	1
Karlstads universitet	1
Karolinska institutet	1
Konstfack	1
Lärarhögskolan i Stockholm	1
Sveriges lantbruksuniversitet	1
Totalt antal projekt som stöds	78

Det är kanske i och för sig inte så förvånande att de stora universiteten lyckats bäst. Dels har de stora undervisningsuppdrag, dels har de pedagogiska utvecklingsenheter som möjligtvis ligger bakom en del av de lyckade ansökningarna. Det är säkert också av viss betydelse att man är van att skriva ansökningar och att formulera projekt. Uppställningen säger dock inte särskilt mycket om intresset för universitetspedagogiskt utvecklingsarbete, eftersom under 10 procent av ansökningarna beviljats, och vi känner inte till hur många ansökningar respektive läroanstalt har frestat rådet med. Påfallande är dock att Linköpings universitet står i en viss särklass och att det universitetspedagogiska intresset där är starkt och väl organiserat.

Vad har projekten handlat om och vilka resultat har man nått?

I avsnittet görs en beskrivning och analys av innehållet i genomförda och pågående projekt. Analysen har skett i flera steg. Första steget har inneburit noggrann genomläsning av ansökningar och rapporter i de fall där sådana föreligger. I nästa steg har rapportinnehåll respektive innehåll i ansökan sammanfattats i kortare texter. Den slutliga analysen har skett genom att samtliga sammanfattningar har förts in i ett dataprogram för kvalitativ analys där den slutliga kategoriseringen och den nedanstående texten har producerats. Analysen avser att tydliggöra effekterna av rådets ställningstaganden. De avrapporterade projekten har analyserats mer detaljerat än ansökningarna för de pågående projekten.

Rapporter från grundutbildning år 1999

Ett antal välskrivna rapporter handlar om användningen av **databaser för simulering** av fall inom utbildning. Projekt med detta intresse finns inom medicin, odontologi, statistik och juridik. Projekten utnyttjar databaser för att ge studenten möjligheter att stifta bekantskap med ett stort antal verkliga fall. Ett projekt från Göteborgs universitet beskriver ett databasbaserat system med vars hjälp studenten kan träna sig i att ställa medicinska diagnoser utifrån symtom. Studentens uppgift är att komma fram till den bästa diagnosen ur klinisk, ekonomisk och ur patientens synvinkel. Den medicinska databasen låter studenten diagnostisera fall som han/hon sannolikt inte kommer att träffa på under utbildningen. Simulatorens är också interaktiv och reagerar olika beroende på input. I ett samarbetsprojekt mellan Göteborgs universitet och Chalmers tekniska högskola utvecklas ett snarlikt projekt där man samlar ett stort antal kliniska fall i en databas för undervisning inom odontologi. Den odontologiska simulatorens bygger på samma generella principer, att låta studenten se en stor mängd autentiska fall. En databasapplikation presenteras också i ett projekt från juridikutbildningen vid Stockholms universitet vilken ger möjlighet att arbeta med realistiska fall utifrån olika roller såsom försvarare, åklagare eller domare.

För statistikstuderande vid Stockholms universitet har utvecklats en applikation som simulerar en population på vilken studenterna kan utföra statistiska beräkningar. I samtliga fall innebär det att tillgången till realistiska tillämpningsövningar ökas.

Ett övergripande tema för många projekt tycks vara en önskan om att **integrera teoretisk och praktisk kunskap**. I en projektrapport från ingenjörsutbildningen vid Linköpings universitet sägs rent ut att traditionell undervisning inte resulterar i tillräcklig konceptuell förståelse. Den traditionella undervisningen är också mycket uppdelad i separata delar, vilket gör att studenterna får svårigheter att integrera kunskaperna. Projektets idé är därför att förena matematikundervisning, problemlösning, laboration och teoretiska begrepp under föreläsningar. Vid Lunds universitet prövar man att utveckla, testa och utvärdera olika former av kvalitativ bedömning i ingenjörstudier. Man försöker också skapa enhetliga kursblock av sådant som är gemensamma kunskaper för till exempel ingenjörer, ett "core curriculum." Man betonar att examinationen spelar en stor roll och man försöker skapa utvärderingsmetoder som gynnar integrationen av generella färdigheter med ämnesspecifika sådana. Förmågan att reflektera gynnar högre förståelsenivåer.

Frågan om **bedömning** och bedömningens relation till lärandet ges stort utrymme i 1999 års slutrapporter. Det må vara införandet av bedömningsbara laborationer eller reflekterande skrivning. Det framgår emellertid att det inte är något lätt företag att ändra på examinationsrutinerna och man väljer i allmänhet en medelväg mellan traditionell examination med kvantitativa mått och en processexamination med mer kvalitativa mått. I en rapport framhålls att en del lärare examinerar som de alltid har gjort, medan andra aktivt försöker förnya examinationen. En så kallad processexamination är i allmänhet mycket resurskrävande. En annan svårighet är att studenterna själva förväntar sig entydiga kvantitativa resultat. Gruppexaminationer ses i allmänhet inte som särskilt positivt.

Ett viktigt motiv för förändringarna av examinationsformerna är att man vill komma åt kunskaper på "högre nivåer". Det finns ett tydligt samband mellan hur man frågar och hur studenter går till väga då de studerar, enligt devisen som man frågar får man svar. Ett projekt från Uppsala universitet vill utveckla en mer kreativ laborationsmetodik och även att göra laborationerna till föremål för examination. När det gäller kombinationen av formativ och summativ bedömning framhålls att

även bedömningen skall ses som ett lärandetillfälle. De mest omfattande försöken beskrivs i rapporter från ingenjörsutbildningar. Kanske är det också här som den hävdvunna examinationsformen är starkast samtidigt som den i minskande utsträckning förmår komma åt de kunskaper som den blivande ingenjören behöver.

Laborationer används förutom som **metod** att integrera praktisk och teoretisk kunskap också som en spelplan för metodiska försök. I en rapport från Uppsala universitet beskrivs hur man försöker komma bort från den traditionellt mycket styrda laborationen där allt är förutbestämt, till ett friare sätt att arbeta med mindre instruktion, öppna problemställningar, krav på planering och fri användning av utrustning. Andra pedagogiska innovationer beskriver hur studenterna används som resurser för varandra när de sätts samman i grupper med varierande kompetenser. Undervisningsupplägg av detta slag känns kanske inte så främmande för de mer beteendevetenskapliga och humanistiska fälten, men är kanske mer nyskapande inom de ingenjörsutbildningar där metoderna prövas. I ett vårdpedagogiskt projekt från Högskolan i Borås beskrivs hur man försökt använda sig av pedagogiskt drama i träning av handledning för vårdpersonal. I ett annat projekt från teologutbildning vid Linköpings universitet beskrivs portfoliomethodik som en metod för att stärka studenternas reflektion över sina studier samt som ett sätt att öka deras ansvarstagande. Det visar sig emellertid att såväl pedagogiskt drama som portfoliomethodik inte lätt låter sig införas i traditionella miljöer. När det gäller drama är det främst brist på institutionell förståelse som betonas, medan portfoliomethodiken förefaller lite främmande för de studenter som skall använda den. I en ambitiöst skriven rapport från Lunds universitet visas också på en metod att handskas med problemen genom att studenterna gradvis introduceras i nya sätt att se på undervisning och bedömning. Här görs också ”pedagogisk skicklighet explicit genom att en taxonomi för lärarskicklighet presenteras (”teaching expertise”, ”teaching excellence” och ”scholarship of teaching and learning”).

Ett begrepp som kan ges ett eget avsnitt i den samlade rapportläsningen är **reflektion**. Generellt sätts stor tilltro till reflektion som ett sätt att lära. I rapporterna beskrivs såväl reflekterande handledning som reflektion genom portfolio. När det gäller den undervisande personalen framhålls att den pedagogiska medvetenheten har höjts genom att undervisning har betraktats som något man kan se på med vetenskapliga

metoder. Här är det är speciellt den ovan nämnda rapporten från Lund som beskriver arbetet med taxonomier om lärarskicklighet.

Det kan vara värt att ta upp i ett eget avsnitt att förändring erbjuder **svårigheter**. Att få samstämmighet i personalen är ett problem. De som inte är involverade eller "eldsjälar" kan ha mindre anledning att vara entusiastiska över projekt, som innebär förändringar i ens ordinarie sätt att arbeta. För projektledarna gäller det att kunna informera om och formulera mål som många kan ställa upp på. Ett problem som återkommer i ett par rapporter är att många nog skulle vilja förändra sig, men att man uppfattar sig som "fast" i det akademiska systemet och att man helt enkelt inte menar sig ha tid. Man skall heller inte bortse från det motstånd som studenterna kan bjuda mot förändringar om man inte fått fullständig information och känner sig delaktig. Det framkommer på flera ställen att de är skeptiska till en typ av bedömning som de inte känner igen. Sannolikt har de anpassat sig till det rådande sättet att bedöma, och nya former med kvalitativa, processinriktade eller samarbetsinriktade bedömningar och examinationer innebär förstås något okänt och kanske svårförutsebart. Även i de fall då man har studenterna med sig kräver utvecklade examinationsformer utökad feedback från lärare. Feedback är nästan alltid föremål för diskussion; antingen är den för sparsam eller så är den intetsägande.

För de mer naturvetenskapligt inriktade rapporterna förefaller **digital kompetens** inte vara någon större fråga. Sannolikt tar man denna för given. De rapporter som beskriver utvecklingsarbeten bland samhällsvetare, jurister och teologer nämner emellertid behovet av digital kompetens. I en rapport från Umeå universitet beskrivs hur villkoren för dem som skall arbeta i museer har förändrats. Det handlar inte längre enbart om att ställa ut tredimensionella föremål utan framtidens museer kommer i allt högre grad att bli beroende av informationstekniken. Här förefaller finnas ett starkt upplevt problem genom att det inte satsas på högkvalitativ utrustning för dessa yrken. Ett annat problem är att IT inte attraherar vissa grupper. Religionsvetarna som skulle använda portfoliomethodik och virtuella rum föreföll inte uppskatta detta i särskilt hög grad. Även blivande jurister är i stort behov av IT-kunskaper menar författaren till den juridiska simuleringen.

Slutligen kan man nämna att det är få projekt som talar om en **fortsättning** d.v.s. hur projekten skall leva vidare efter projektidens slut. Sannolikt är projektens fortlevnad en fråga om huruvida man lyckats skaffa sig samarbetspartners eller ej. Projektet med odontologiinrikt-

ning (ovan) beskriver såväl samarbetspartners som ytterligare bidragsgivare. Det stora projekt från Lunds universitet som fokuserat på kvalitativa bedömningar och utveckling av undervisning på institutionell nivå beskriver redan kommande satsningar.

Rapporter från grundutbildning år 2000

Centralt i rapporterna från år 2000 är vad man skulle kunna kalla arbete med att öka **kvaliteten** på studenternas kunskaper så som beskrivits i föregående avsnitt. I åtskilliga projekt strävar man efter vad man kan kalla djuplärande eller kvalitetslärande. Man har märkt att studenterna i alltför hög grad ägnar sig åt vad man kallar ytinläring, memorering och snabbläsning inför tentor. Ett drastiskt exempel på detta ges i ett projekt från KTH i Stockholm som visar att studenter kan bli godkända på tentamen när de med hjälp av formler gör beräkningar som de alls inte förstår. Detta innebär att även om de studerande förstår ämnet och kan tillämpa dess verktyg när de går på utbildningen, så har de brister när det gäller att modellera situationer ur ”verkliga livet” om de inte får mycket hjälp. Man vill därför åstadkomma en typ av kunskap som studenterna kommer att möta utanför utbildningsinstitutionen, kunskap som man menar att den traditionella utbildningen sällan ger. Inom ingenjörsutbildningen vid Chalmers tekniska högskola fokuserar ett projekt på ”engineering skills”, vilket innebär att kunna formulera problem, göra nödvändiga förenklingar, modellera och matematisera, göra en kritisk utvärdering och att kunna dra slutsatser av olika slag. I denna problematik om lärkulturen på högskolan och de förvärvade kunskapernas relation till en kommande yrkesverksamhet finns en principiellt intressant fråga om hur nya förväntningar på mer generella yrkeskompetenser bryter mot de sätt på vilka den ämnesbaserade kursverksamheten är uppbyggd inom högskolan. Vi återkommer till detta.

Ett område som återkommer flitigt i rapporterna är **examination**. Generellt kan man säga att den traditionella examinationen inte är gynnsam för den typ av kunskap man strävar efter. Ett sätt som beskrivs i ett projekt från Karlstads universitet är att göra flera *mindre examinationer* istället för enbart en slutlig sådan. Härigenom kan man jämnna ut arbetet och man undviker till en del den traditionella tentaläsningen. Även andra *format* än den traditionella skriftliga examinationen prövas. Detta tar sig uttryck som att man försöker införa nya typer av uppgifter som kräver att studenterna reflekterar över sitt lärande under resans

gång och inte enbart i slutet av kursen. Ett projekt från Linköpings universitet beskriver hur man examinerar i matematik genom att studenterna får göra *muntliga* presentationer och lära av varandra. Ett annat projekt, också det från Linköping, använder sig av en *teknisk* lösning för vad man kallar en "autentisk examination" som bygger på övningar online, lärarkontakt online, ögonblicklig feedback och begränsad tid för lösningarna som i livet utanför lärsituationen. I projektet har man övergett traditionella examinationer med papper och penna, eftersom man aldrig kommer att lösa den typen av uppgifter på det viset utanför utbildningsinstitutionen. Värt att nämna i detta sammanhang är också att man försöker *anpassa* examinationssättet till kursupplägget i stort.

Ett annat kluster av åtgärder som också kan sägas stödja det övergripande temat om kunskapskvaliteten byggs upp av förändringar i **kursstruktur** och interdisciplinära **integrationssträvanden**. Detta kan ta sig uttryck i att man skapar *tematiska* kurser som löper över en längre tid. Vid civilingenjörsutbildningen i Karlstad har man därför skapat en sådan längre kurs som byggs upp kring disciplinerna matematik, naturvetenskap och tillämpad teknologi. I speciellt matematik, som ofta vållar svårigheter för de numera heterogena studentkullarna, försöker man integrera de teoretiska delarna med tillämpningar. Så har man också försökt integrera kemi med dess tillämpning för blivande biologer. Genom att göra traditionellt "svåra" ämnen mer *tillämpningsinriktade* har man också försökt att anta studenter som inte har gått naturvetarprogrammet på gymnasiet till olika naturvetenskapliga utbildningar. Detta är ett principiellt mycket intressant område där de samlade erfarenheterna borde systematiseras.

Ytterligare en åtgärd som kan gynna ett mer kvalitativt kunnande prövas i en elektronikkurs vid Kungliga Tekniska högskolan där man i stället för att bygga upp undervisningen från delar till helheter startar i helheten (man kallar det "top-down"), vilket sannolikt är en ganska revolutionerande förändring inom detta speciella område. Problemet med att utgå från delar illustreras ganska drastiskt i rapporten med ett exempel där en student genom mekanisk formelkunskap klarade en examinationsuppgift utan att begripa problemet, medan en annan som faktiskt begrep problemet men inte kunde formeln misslyckades.

Man kan sammanfatta dessa åtgärder som: interdisciplinär integration, förändrade undervisningsmetoder och förändrat kursinnehåll. Ett hinder som framskyntar är att de som undervisar inte alltid är lika be-

redda till dessa förändringar som projektledarna. Detta slags förändringar utmanar systemet och den hävdvunna arbetsdelningen.

Studerandes medverkan och aktivitet är ett framträdande drag i rapporterna och ses som ett medel för att åstadkomma ett förbättrat lärande. Studenterna involveras i *planering* av åtskilliga projekt. I generella termer vill man ta reda på deras kunskapsstatus så att man kan starta undervisningen där. Möjligen kan detta hänföras till en viss pedagogisk retorik om vad som är gångbart, men av mer konkret natur är de fall där studenter deltar i *projektgrupper* för planering av kommande uppgifter. Ett lyckat exempel på att bygga på studenterfarenheter görs i en distanskurs vid Umeå universitet där man behandlar ett så känsligt ämne som palliativ vård. Andra projekt vill få studenterna att sätta upp egna mål för utbildningen. Sådana ambitioner kan ibland stöta på problem då studenter av tradition vill ha klara besked om vad som skall göras. Att inte mata studenterna med alltför tydliga instruktioner prövas till exempel i ett projekt som undersöker laborationer. Här ges studenterna vida ramar vilket innebär att de måste planera i förväg, avgränsa problem, simulera och ta egna beslut.

De ovan nämnda faktorerna utgör ganska tätt integrerade faktorer i slutrapporterna från år 2000. Utöver det redan sagda framkommer i åtskilliga rapporter att projektledarna har svårt att manövrera i det **administrativa systemet**. Det är svårt att förändra kurser när systemet är uppbyggt på 5-poängsmoduler; det är svårt att få utrymme för inslag som till exempel handledning bland alla andra obligatoriska kurser; det är svårt att få in en ny kurs i det ordinarie kursutbudet; det är svårt att få olika personalgrupper att faktiskt avsätta tid även om de uttrycker att de är positiva till en viss idé. En öppning i ett system som upplevs som stelbent antyds i en rapport vara att göra en kurs helt Internetbaserad och erbjuda den internationellt.

Det verkar också som undervisning med hjälp av **informationsteknologi** tar förhållandevis mindre utrymme i rapporterna från år 2000 i jämförelse med föregående år. Ovan har nämnts ett datorbaserat examinationsförfarande och en distanskurs och distanskursen i palliativ vård. Vidare beskrivs i ett projekt från KTH i Stockholm en mobil labbutrustning. Projektet vill utforska om individualiserad tillgång till avancerad mobil experimentutrustning kan öka kunskaper, färdigheter och förståelse inom ett kunskapsområde.

Rapporter från forskarutbildning år 2000

Här framstår omstrukturering av forskarutbildning genom större **integration** och **samverkan** mellan olika program som viktiga teman. I ett projekt från Uppsala universitet arbetar man för att skapa doktorandprogram med gemensamma kurser mellan olika inriktningar. Forskarutbildningens **kvalitetssäkring** fokuseras i ett projekt från Linköpings universitet. Slutligen tar ett projekt från Lunds universitet fokus på de blivande doktorernas **retoriska** och **didaktiska kompetens** med tanke på en sannolik framtida yrkesgörning som undervisare.

Rapporter från forskarutbildning år 2001

Rapporterna från utlysningen av stöd riktat till forskarutbildning år 2001 är ganska få. Man kan se att de fokuserar kring tre teman: relationen mellan konst och vetenskap, övergången från grundutbildning till forskarutbildning samt försök till närmande mellan campus och distansutbildningar.

När det gäller de **konstnärliga** utbildningarnas forskarutbildning, arbetas med problemet att kunna beskriva utbildningsgången vid konstnärligt arbete på ett sådant sätt att den låter sig förenas med sådana kriterier som gäller för mer traditionell forskarutbildning. Detta är förvisso en flitigt diskuterad problematik. De två rapporter, en från Göteborgs universitet och en från Konstfack i Stockholm, som behandlar detta tema kan i viss mån sägas peka ut två ståndpunkter. Den ena framhåller att det inte går att mäta konstnärlig verksamhet med traditionella vetenskapliga kriterier, medan den andra visar att det med hjälp av en förenig av metoder faktiskt går att beskriva en progression i såväl utbildning som lärande. Ett av projekten visar att man genom reflektion faktiskt kan få den lärande att bildligt ställa sig utanför den egna konstnärliga verksamheten och reflektera över denna. Projektet kommer fram till att såväl handledare som studenter tidigare har saknat modeller för att förstå hur praktik och reflektion kan berika varandra i lärandeprocessen. Slutligen kan nämnas att endast ett av projekten, det som genomförts vid Konstfack, rapporterar om spridning av **erfarenheterna** på internationella konferenser och i vetenskapliga artiklar.

Det andra temat handlar om **övergången från grundutbildning** till forskarutbildning. Här finns flera syften: man vill både göra forskarutbildningen mer attraktiv och förbättra kvaliteten för att i förläng-

ningen förkorta tiden fram till doktorsexamen. Ett projekt från Luleå tekniska universitet beskriver hur man genom en organisatorisk förändring byter ut den nionde terminen i civilingenjörsutbildningen mot ett femte år där man både gör det avslutande examensarbetet och samtidigt påbörjar sin doktorsutbildning. Genom att även erbjuda doktoranden en anställning som "research trainee" med förebild i företagsvärlden introduceras han/hon i forskningsmiljön.

Ytterligare ett projekt från Lunds universitet syftar till att förbättra forskarutbildningen genom att fokusera på **handledningsfunktionen**. Mot bakgrund av att det i den nya doktorsutbildningen kommer att krävas att åtminstone en av handledarna har utbildning i handledning, vill man utveckla handledningsfunktionen. Projektet visar att det finns åtskilliga problem kring handledning varav några har med själva strukturen på utbildningen att göra, medan andra mer är att hänföra till olika förväntningar hos handledare respektive studenter.

Det tredje temat kan sägas handla om relationen mellan **campusundervisning och distansundervisning**. Projektet från Lunds universitet som behandlar detta tema vill få till stånd en kontinuerlig integration mellan de två sätten att förmedla undervisning. En bakgrund till projektet är att det blir för dyrt att driva kurser med få studenter. Genom att samverka över flera institutioner vinner man inte enbart ekonomiska fördelar, utan framförallt vinner man kunskapsmässigt när man lyckas involvera fler perspektiv. Själva innovationen består av interdisciplinär samverkan, samverkan mellan lärare och studenter, samverkan mellan online-seminarier och fysiska möten samt samverkan mellan kurser och avhandlingsarbete.

Rapporter från grundutbildning år 2002

De genomförda projekten riktade mot grundutbildning år 2002 kan beskrivas utifrån tre områden: lärarutbildningens problematik, kunskapsbildningens villkor och undervisningsstrategier relaterade till olika teknologier.

När det gäller **lärarutbildningens** problematik handlar det generellt om olika sätt att åstadkomma en annorlunda och förbättrad undervisning i naturkunskap genom så kallat extramuralt lärande där man försöker göra fysikundervisningen levande för skolelever, lärarstudenter och verksamma lärare genom att bokstavligen uppleva de fysikaliska lagarnas inverkan på den mänskliga kroppen i olika åkattraktioner på

nöjesfältet Liseberg i Göteborg. I projektet från Göteborgs universitet konstateras att det inte är utan problem att genomföra sådan undervisning. Den som har minsta erfarenhet av barn inser förstås att ett nöjesfält inte i första hand brukar förknippas med undervisning om fysikaliska lagar, men man finner också att de studerande i allmänhet inte litar till direkta erfarenheter från åkattraktionerna och att de hellre står vid sidan av och iakttar. I rapporten spekuleras i om lärarutbildningen möjligen kan ha misslyckats när det gäller att lära ut hur man bedriver undervisning utanför klassrummen.

Ett annat område som är i fokus är lärarutbildningens relation till forskningen inom området. I projektet från Linköpings universitet konstateras att lärarstudenter inte är vana vid att ställa forskningsfrågor; inte heller är det vanligt att se skrivande som ett instrument för kritisk undersökning och kompetensutveckling. Istället tenderar man att se undervisningspraktiken som den främsta källan till kunskap. Projektet vill åstadkomma ett mer analytiskt förhållningsätt bland lärarstudenterna. Det är främst genom seminarier och det avslutande examensarbetet som detta kan åstadkommas. I rapporten konstateras också att inte enbart studenterna har varit tvungna att förändra sig, utan att även lärarutbildarna har varit villiga (eller tvungna) att introducera mer akademiskt innehåll i flera kurser.

I ett projekt från högskolan i Gävle behandlas området lärarkunskap. Denna kunskap antas skilja sig från ämnesexpertens genom lärarens större förmåga att designa och leda läroprocesser för att utveckla elevernas kunskaper. I rapporten talar man om denna kunskap som ”det saknade paradigmet”. Projektet syftar därför till att utveckla pedagogisk ämneskunskap (”pedagogical content knowledge”) utifrån ”den transformativa modellen”, vilken innebär att ämneskunskap och pedagogik tänks ingå i en förening som resulterar i en kvalitativt annorlunda kunskap.

Kunskapsbildningens villkor återkommer i flera projekt. Studenternas egen aktivitet framhålls som viktig. I ett projekt från Umeå universitet beskrivs hur man i en introducerande kurs i fysik för fysikstudenter och lärarstudenter försöker utveckla laborationerna genom att diskutera upplägget i en seminarierie med lärare, lärarassistenter och studenter närvarande. Projektledaren tycker sig se att studenterna får en annan förståelse för matematiska problem när de tränar sig att formulera problemen samt när de samarbetar. Emellertid framgick det redan ovan när det gällde att undervisa utanför klassrummet, att själva akti-

viteten i sig inte nödvändigtvis leder till bättre förståelse av teoretiska begrepp. Studenternas vetenskapliga skrivande behandlas i ett projekt från Linköpings universitet. I projektet konstateras att det är ovanligt att studenter kan förhålla sig kritiskt granskande och reflekterande till andras texter. Det konstateras att det till och med kan vara negativt med kamratkritik därför att den ges på felaktigt sätt. Nödvändigheten av seminariediskussion påpekas som avgörande för kunskapsutvecklingen i det projekt med virtuella världar som beskrivs nedan.

Det tredje stora området i rapporterna från år 2002 handlar om **undervisningsstrategier**. Dessa spänner över ett fält som innefattar såväl informationsteknologiska artefakter som växthus. Inom matematikundervisningen beskrivs i ett projekt från Uppsala universitet hur datoranimeringar kan användas för att öka förståelsen av abstrakta algoritmer. Även om datoranimeringarna uppfattades ha en god effekt på lärandet, visade det sig att den traditionella föreläsningen var mest uppskattad. Den förklaring som ges till detta är att en föreläsning kan innehålla en stor blandning av undervisningsmetoder såsom diskussioner, skrivande, visualisering och förklaringar i realtid på skrivtavlan. Användningen av en virtuell värld i undervisningen om drama, teater och film beskrivs i ett projekt från Umeå universitet. Projektet kunde bl.a. visa på ett tredimensionellt tänkande som är ovanligt när man studerar teaterscenen på bilder. Den virtuella världen gjorde det också möjligt att reversera tolkningsprocessen genom att man kunde iscensätta dramatik och inte bara analysera det som redan var iscensatt. Ett viktigt påpekande i projektet var att förståelse skapas när man förenar seminariediskussion med arbete i den virtuella världen.

Hur man kan skapa förståelse för design av informationsteknologiska artefakter beskrivs i ett projekt från Umeå universitet där man använder en ”bottom-up-strategi” vid designen. Man ifrågasätter välkända begrepp som ”teacher-centered-design”, men även en design utifrån användarperspektiv, så kallad ”user-centered-design.” I stället vill man framhålla begreppet ”learner-centered-design”, då detta inte betraktar användarna som en homogen massa. Den stegvisa proceduren från användarcentrering till lärandecentrering visade sig i hög grad påverka studenternas aktivitetsgrad. Det man betonar som en mycket värdefull erfarenhet är bottom-up-strategin. Kunskapen om hur användaren agerar i vardagen och hur han/hon samverkar med systemet påverkar i hög grad designen.

Hur hanterar man problemet med naturens växtperioder i relation till det akademiska studieåret? Den strategi man tillämpar i ett projekt från Sveriges lantbruksuniversitet är att utifrån ett PBL-upplägg bedriva vad man kallar *växthuspedagogik*, vilken gör det möjligt att studera växtperioden och få feedback på insatta åtgärder även när den naturliga växtperioden omöjliggör detta. Projektet beskrivs som lyckat, men här som i många andra projekt får man problem med den bristande kontinuiteten; här uppstår den till följd av att studenterna väljer nya kurser. Plantorna kräver dock kontinuerlig skötsel.

Rapporter från forskarutbildning år 2002

För året 2002 har enbart två projekt riktade mot forskarutbildning granskats. De tar upp var sitt tema. Det ena projektet från Karolinska institutet tar upp **portfoliomethodik** som en metod att understödja lärandet inom psykoterapiutbildning. Man upptäckte dock att studenter och lärare inte hade riktigt samma bild av meningen med portfolion. Medan lärarna betraktade den som ett sätt för studenterna att lära, hade studenterna uppfattningen att den var till för att lärarna skulle kunna bedöma dem. Resultatet när det gäller studenternas lärande framstår som osäkert även om en knapp majoritet anser att metoden förbättrar deras lärande. En intressant aspekt som rapporteras är att studenterna menar att de kunde ha nått högre nivåer av lärande enligt SOLO-taxonomi om denna hade introducerats för dem i förväg. En generell iakttagelse som projektgruppen gjorde var att det krävdes mer tid för feedback till studenterna än vid traditionell bedömning.

Det andra projektet från KTH i Stockholm, tar ett otidigt grepp genom idén om **dialogseminarier**. Det primära syftet är att komma bort från traditionella forskarutbildningskurser där man antas lära sig en uppsättning verktyg som sedan kan tillämpas i den egna forskningen. Detta leder till ett felaktigt tänkande om att vissa handlingar får vissa bestämda konsekvenser. Projektet vill istället betona att praktiken har sina egna villkor där det gäller att ha förmågan att vara flexibel och kunna ”tänka analogt”. Ett medel att uppnå detta är att läsa andra texter än just metodböcker. I den forskarutbildningskurs som beskrivs läser doktoranderna texter av välkända tänkare som Descartes, Leibniz, Diderot, D’Alembert, Gadamer, Galileo och Darwin. Dessa texter seminariebehandlas, varefter deltagarna skriver utförliga journaler från seminariet. Det visade sig att dessa, ibland flera hundra år

gamla, texter kunde bli stora inspirationskällor som deltagarna uppgav gagnade det egna forskningsarbetet.

Pågående projekt inom grund- och forskarutbildning åren 2003 och 2004

Det rör sig under dessa båda år om pågående och ännu ej avrapporterade projekt. För att ge en bild av vilken tematik dessa projekt arbetar med, sammanfattar vi ansökningar av nio projekt riktade mot grundutbildning och två projekt riktade mot forskarutbildning för år 2003 samt tolv projekt riktade mot grundutbildning för år 2004.

Ett framträdande drag hos de pågående projekten är en inriktning på olika **didaktiska metoder** som man vill pröva. I viss mån är det förstas möjligt att hävda att hela idén med rådets verksamhet är att stödja olika undervisningsprojekt, men det kan ändå vara värdefullt att på en mer detaljerad nivå nämna vilken typ av metoder som är gångbara vid en viss historisk tid. Sålunda beskrivs didaktisk tillämpning av *yrkesdagbok* som verktyg för reflektion inom lärarutbildningen, *story-linemetodik* för bättre yrkesförståelse inom juristutbildning, *retorikträning* som ett verktyg att handskas med en ny yrkesidentitet, *utforskande arbetsätt* som ett medel att förstå grammatik, nya former för *laborationsundervisning* och slutligen *portfoliometik*.

Ytterligare en typ av projekt som framkommer tydligt är den där man använder någon form av **informationsteknologi**. Även dessa projekt bygger i grunden på någon didaktisk idé, och det finns en viss risk att man betraktar projekt som använder informationsteknologi som en särskild grupp bara av det skälet att teknologin har en tendens att träda i förgrunden och därmed framstå som en självklar grund för kategoriseringen. I åtskilliga fall kan man dock hävda att projekten faktiskt inte vore möjliga att genomföra (se projektbeskrivningar ovan) utan teknologin. Så är också fallet med några av de pågående projekten där man använder teknologin som ett verktyg med vilket det går att samtidigt *generera* data och *analysera* dem vid föreläsningdemonstrationer. Ytterligare ett projekt använder teknologin för *visualisering* av begrepp och *simulering* av kemiska processer. Två andra projekt fokuserar på Internets möjligheter för *kommunikation* och *interaktion* genom att utnyttja fördelarna hos en *undervisningsplattform*.

En tredje större kategori för att beskriva de pågående projekten kan ges namnet **traditionsbrytare**. Flera projekt inom vitt skilda områden beskriver otraditionella sätt att bedriva undervisning. Här finns exempel på hur man för in metoder från området *interaktionsdesign* i undervisning om modedesign, hur man bedriver *fysikundervisning* utanför skolan, hur man inför *genusperspektiv* i utbildningen av ekonomistuderande samt hur man inför *didaktiska moduler* i civilingenjörsutbildning med inriktning på såväl lärare som studenter. Traditionsbrytarkategorin är också tydligt relaterad till genusperspektivet.

Slutligen finns ytterligare några beskrivningskategorier med vilka de pågående projekten skulle kunna karakteriseras. De har med olika former av *reflektion* och *samverkan* att göra. Viktigt att nämna här är också de projekt som vill undersöka eller utveckla *examinationsformer* för sådana svårbedömda förhållanden som projektarbeten med många inblandade och kliniskt arbete där man måste bedöma och gradera studenters förståelse av andra människors behov.

Sammanfattning av teman i samtliga granskade projekt

I föregående avsnitt analyserades och kategoriserades de olika projekt som fått rådets stöd, fördelade över olika utlysningar. Om man däremot skulle vilja uttala sig om vilken typ av verksamhet rådet har understött med resurser under åren 1999 till 2004, blir det nödvändigt att ta ett samlat grepp på alla de projekt som behandlas i den här rapporten. Bildligt talat har vi då gått från att brottas med att förstå detaljerna i de enskilda rapporterna via kategoriseringar av de olika årens rapporter till en slutgiltig bild från ”hög höjd” där endast specifika drag blir tydliga. Den fråga som då kan få ett möjligt svar blir alltså: Vad har rådet ansett vara värt att satsa på under åren 1999 till 2004?

Kunskapskvalitet

En inriktning som fått rådets stöd och som nämndes redan i en av de tidigare analyserna är **kunskapskvalitet**, vilket ges åtskilliga konkretiseringar i projekten. Några projekt försöker att konkretisera kunskapskvaliteterna med hjälp av s.k. *taxonomier* med vars hjälp man strävar mot högre kognitiva nivåer. Även projekt som riktar sig mot mer *tillämpad kunskap* av sådant slag som den traditionella utbildningen har svårt att åstadkomma, har fått stöd. Ett nyckelbegrepp härvidlag skulle kunna vara ”engineering skills” i den allmänna betydelsen av att kunna använda sin kunskap i vardagssituationer. Andra sätt att stödja en inriktning på kunskapens kvalitet har varit att stödja projekt med olika former av *integrationssträvanden* antingen av *interdisciplinär* art eller genom att göra kurser mer *sammanhållna*, underlätta *övergången* från grundutbildning till forskarutbildning samt att göra studerande inom lärarutbildning mer *analytiskt medvetna*.

Examinationsformer

Tydligast framgår kanske rådets ambitioner att stödja kunskapskvaliteten i de projekt som vill utforska förändrade **examinationsformer**.

De traditionella examinationsformerna leder ofta till en fokusering på koncentrerad tentamensläsning av en väldefinierad kunskapsmassa. För att komma bort från denna strategi prövar flera projekt andra format än den traditionella skriftliga examinationen. Sålunda prövar man olika *kvalitativa strategier* och *processexamination*, vilket inte alltid är så lätt då studenterna i allmänhet främst intresserar sig för att klara tentan. Även projekt där man inför examinationsformer som mer liknar de problem man kommer att träffa på utanför utbildningen, har fått stöd. Förslagsvis skulle man kunna kategorisera dessa som *praktiknära examinationer*.

Studentmedverkan

En tydlig inriktning hos Rådet har varit att **studenterna** skall vara delaktiga i projekten. Projekt där man laborerat med olika former av *samverkan mellan studenter* med varierande inriktning har stötts. Studenternas egen *aktivitet* i motsats till att bli matade med kunskaper framhålls. Ett ofta förekommande begrepp i de projekt som fått rådets stöd är studenternas *reflektion* över kunskapen.

Metoder

Rådet har också gett sitt stöd till vad man skulle kunna kalla specifika namngivna metoder. Den vanligast förekommande metoden är någon form av *portfoliometodik*. En annan vanlig metod är *problembaserat lärande* inom olika inriktningar. Andra didaktiska inriktningar som stöttats har att göra med att man genomför undervisningen på *otraditionellt sätt*, t.ex. genom att laborationer ges mer problemlösande karaktär eller att undervisning sker i okonventionell omgivning (s.k. extramural undervisning).

Informationsteknik

Flera projekt där informationstekniken utgör en nödvändig komponent har fått rådets stöd. Här är det främst projekt som utnyttjar *databaser* och *simuleringar* i olika former som fått stöd. Även om naturvetenskap och teknik förefaller ha de mest utvecklade projekten har rådet också stöttat informationsteknologiska projekt inom humanistiska och samhällsvetenskapliga vetenskapsområden.

Konklusioner och tankar inför framtiden

I denna avslutande del vill vi först peka på en del av de erfarenheter man kan göra genom den verksamhet som Rådet för högre utbildning bedrivit sedan 1999. Mot bakgrund av att rådet nu avvecklas, kan det också vara befogat att göra några mer allmänna reflektioner kring villkoren för utvecklingsarbete inom högskolan. Den tid under vilken rådet verkat har varit präglad av en häpnadsväckande expansion och av förändringar i många andra avseenden, bland annat vad avser utbyggnaden av distansutbildning genom användning av informationsteknik. En illustration av detta är att läsåret 1991/92 antalet registrerade studerande vid högskolan var omkring 225 000, läsåret 2004–2005, drygt ett decennium senare, är motsvarande siffra nästan 400 000. Vi talar således i det närmaste om en fördubbling. Omräknat i helårsstudieplatser är antalet studerande nu över 300 000 enligt Högskoleverkets statistik (www.hsv.se/statistik/). Även de närmast föregående decennierna präglades starkt av expansion. Redan på 1960-talet då den universitetspedagogiska utredningen tillsattes uppfattades behovet av att utveckla högskolans arbetsformer som ett nödvändigt svar på ökningen av antalet studerande. Det är svårt att tro att dessa problem skulle vara mindre nu när antalet studenter flerdubblats och när högskolan dessutom når alltfler studerandegrupper med olika förutsättningar och behov. Vi återkommer till detta.

Vi sammanfattar våra intryck under ett antal rubriker. Den första avser rådets verksamhet och aktiviteter, den andra projektens kvalitet och resultat. Därefter övergår vi till mer allmänna reflektioner kring ansvaret för högskolans utveckling med utgångspunkt i våra egna iakttagelser och i de konstateranden som gjorts i de granskningar av rådet som genomförts under åren.

Rådets verksamhet

Rådets direkta uppdrag har varit att stödja utvecklingsarbete inom högskolan genom projektverksamhet och kunskapsspridning. Att bedriva utvecklingsarbete åligger i och för sig högskolan, institutionen och lä-

rarkåren som ett reguljärt åtagande inom befintliga ramar. Rådets ansvar har dock varit att stödja mer omfattande och principiellt intressanta idéer som kan tänkas få betydelse för högskolans utveckling i mer allmän mening. En viktig ingrediens är också att stimulera intresset för pedagogiskt utvecklingsarbete och att på så sätt höja undervisningsuppdragets status.

Det synes oss som rådet arbetat i denna anda under den senaste perioden liksom tidigare. Under den femtonårsperiod som rådet verkat har ett stort antal projekt stöttats och många lärare med utvecklingsambitioner har fått tillfälle att pröva sina idéer. Man har också haft ett högt ansökningstryck med under tio procent av ansökningarna beviljade. Detta antyder att det finns ett påtagligt intresse bland universitetslärare för att engagera sig i olika former av utvecklingsarbeten. Några övergripande synpunkter:

- Rådet har varit angeläget att utveckla sin verksamhet. Genom ett flertal utvärderingar har man sökt skaffa kunskap om effekterna av de finansierade projekten och av de egna strategierna. Man har också tagit intryck av de utvärderingar som genomförts och försökt korrigera de problem som påpekats. Man har försökt förtydliga sina bedömningar och förbättra dialogen med sökande. Under de senaste åren har man tagit intryck av den kritik som förts fram av utvärderare mot alltför solitära och isolerade projekt genom att inleda en satsning på nätverksbyggande inom ett antal specifika områden. Man har också tagit till sig vikten av att ha studenterna med sig i utvecklingsarbetet och formulerat detta som ett villkor för medelsbeviljning. Enligt vår uppfattning besitter rådet, dess ledamöter och projektansvariga en mycket stor erfarenhet av villkoren för utvecklingsarbete i den svenska högskolan, och dessa bör tas till vara för framtiden.
- Inom flera områden har rådet finansierat framgångsrika projekt som utan tvekan berikat den svenska högskolan. Utnyttjandet av informationsteknik för uppbyggnad av databaser och för utveckling av olika former av simulering och multimedieundervisning är fält man kan peka på. Här har flera pionjärprojekt genomförts inom skilda områden: medicin och vård, lantbruksvetenskaper, olika naturvetenskaper, teknik, juridik, språken, kulturgeografi och andra samhällsvetenskapliga fält. Ett annat område gäller försöken att öka kvaliteten i lärandet genom att stödja projekt med annorlunda pedagogik, exempelvis olika former av problembaserat lärande. Det

finns också mycket erfarenheter av hur examinationen inom högskolan fungerar och hur den behöver utvecklas för att svara mot nya krav och förutsättningar.

- Rådets aktiviteter synes ha inverkat positivt på internationaliseringen av svensk högskoleundervisning, som professor Johnstone också påverkat. Flera av de miljöer som sökt och beviljats medel är internationellt förankrade, och de ansvariga har samarbetat med kollegor i andra länder, främst engelskspråkiga.
- Rådet har varit en liten myndighet som arbetat med en bottom-up-strategi, det vill säga man har i huvudsak varit reaktiv. Rådet har haft alltför små resurser för att självt driva sin verksamhet på tematisk nivå. I utvärderingar har kritik framförts mot olika aspekter av utlysningssystemet och mot bedömningen av projekten. Vår bild är att utlysningarna genomgående och även under den senaste perioden varit alltför allmänna och i alltför stor utsträckning hamnat på en nivå som innebär att man är intresserad av projekt som stödjer ”studentens lärande”. Just detta uttryck förefaller ha blivit ett slags mantra, och dess användning speglar en förhoppning om att en konsekvent bottom-up-strategi är den optimala vägen. Vad som menas med att förbättra lärandet är dock omtvistat. Detta sätt att resonera tycks ibland förutsätta att det finns en gemensam måttstock som entydigt skulle kunna påvisa att lärandet förbättrats. Istället är det mer fruktbart att se de flesta projekt som försök att skapa en mer levande och engagerande undervisningssituation där mer aktiva förhållningssätt till det egna lärandet utvecklas. Studenter utmanas av andra krav än de som karakteriserar det traditionella, examinationsfokuserande läsandet. En framtida organisation borde därför pröva en mer preciserad strategi för utlysning där olika områden och teman (examination, informationsteknik och lärande, handledning och så vidare) görs explicita. I praktiken rör sig rådets projekt inom ett begränsat antal temaområden, och det borde vara möjligt att kumulativt bygga upp erfarenheter inom dessa domäner. Denna strategi förutsätter dock att rådet självt får en större volym med expertis som kan driva utvecklingsarbete inom olika teman. Eventuellt kan man här överväga ett mer utvecklat samarbete med de lokala utvecklingsenheterna och någon form av arbetsfördelning mellan högskolor.
- Relationen mellan rådet och de individuella högskolorna framstår också som något ouppklarad trots den långa tid under vilket cen-

tralt finansierat utvecklingsarbete bedrivits. Institutionernas och högskolornas roll i det rådsfinansierade utvecklingsarbetet förefaller oklar, och det bestående intrycket blir att det mer är enskilda lärare än miljöer som driver arbetet. Detta är givetvis en mångfasetterad problematik, men det framstår som om incitamenten hos institutioner för att på allvar engagera sig i utvecklingsarbete alljämt är ringa, i vissa fall kanske de saknas helt. Pedagogiskt utvecklingsarbete uppfattas som en belastning och som en omväg när det gäller att fullgöra undervisningsuppdraget. Även för studenten kan nya arbets- och examinationsformer framstå som ett risktagande som man ogärna utsätter sig för. Denna fråga rör således en mycket central punkt: vilka incitament finns för de olika aktörerna (högskolan och dess ledning, institutionerna, lärarna och studenterna) för att utveckla den egna miljön? Detta synes oss vara en avgörande fråga inför framtiden.

- En intressant fråga är hur de lokala högskolepedagogiska utvecklingsmiljöerna samverkat med rådet och med rådsprojekt. Företrädare för dessa enheter har ingått i rådet som ledamöter och bedömare, men vilken roll har universitetspedagogerna spelat i formuleringen av utvecklingsprojekt, i utvärderingen av resultat och i kunskapsspridningen?

Projektens verksamhet och resultat

Som vi visat har de projekt som bedrivits mellan 1999 och 2004 rört många olika teman och under senare år också kommit att innefatta frågor som gäller forskarutbildning. En summering av resultaten i stickordsform:

- Det finns ett antal teman som återkommer i ansökningarna och projekten. Ett av dessa rör vad man kan kalla lärandets organisering och kunskapskvalitet. Här finns en rad projekt som på olika sätt försöker utveckla lärförmer som betonar förståelse och kvalitet i lärandet. Bakom dessa ansatser döljer sig många intressanta frågor som har att göra med en ökande heterogenitet bland studenterna i förkunskaper och erfarenheter, ökande krav på relevans i kunskaperna för ett kommande yrkesliv och samtidigt en betoning av analytisk medvetenhet och problemlösningskompetens som skall räcka till för en kommande forskarutbildning för dem som väljer denna väg. I dessa projekt kommer enligt vår mening mycket

grundläggande dilemman i lärandet i akademiska miljöer i ett kunskapssamhälle till uttryck. Vi återkommer till detta. Ytterligare teman som återkommer i projektportföljen gäller: a) examination och utveckling av examinationsformer som uppfattas som relevanta och produktiva, b) användning av informationsteknik för olika ändamål, c) specifika pedagogiska metoder (portfoliomethodik, problembaserat lärande, laborativa arbetssätt med flera). Under senare år har också, genom rådets initiativ, frågan om studenters medverkan i utvecklingsarbeten kommit upp på agendan. Sammantaget finns det en mängd erfarenheter av dessa frågor i de olika projekten.

- Som enskilda aktiviteter är många av dessa projekt intressanta och inom vissa fält, exempelvis vad gäller utnyttjande av informationsteknik, finns det pionjärbeten av stor betydelse. Det är också vårt intryck att en relativt stor andel av projekten numera är grundade i en bärande idé om hur man skall arbeta och vad man skall åstadkomma. Ett genomgående problem rör dock avrapporteringen av projekten och allmängiltiggörandet av resultaten. Detta har också påpekats i de flesta tidigare utvärderingar. Enskilda projektledare har i allmänhet tagit ansvar för sitt eget projekt och i bästa fall lyckats föra det i hamn, även om rapporteringen långt ifrån alltid är uttömmande. Det är också vårt intryck att många projekt blivit kända på de olika pedagogiska utvecklingsenheterna och bland kollegorna på fältet. Däremot har rapporteringen och kunskaps-spridningen relativt sällan haft en sådan karaktär att resultaten kunnat överleva på egen hand. De flesta projektledare har arbetat som innovatörer i sin egen miljö och bland sina kollegor men inte varit inriktade på, eller haft möjlighet att, delta i effektiva former av kunskapsspridning. Detta är en erfarenhet som på allvar bör beaktas på systemnivå.

Inför framtiden

Högskolan har under de senaste fyra decennierna, det vill säga den tid under vilken något slags pedagogiskt utvecklingsarbete pågått, genomgått stora förändringar. Högskolelärare känner på ett konkret sätt av dessa förändrade villkor i sitt arbete. Volymen och den ökande heterogeniteten i studerandegruppernas tidigare erfarenheter är ofta nämnda exempel på förändringar som får konsekvenser för undervisningen.

Användandet av högskolan som en del av en strategi för det livslånga lärandet bidrar till heterogeniteten bland de studerande och i förväntningarna på vad högskolan skall åstadkomma. Den explosiva kunskapsutvecklingen är likaså del av detta dilemma. Detta slags utmaningar förefaller bli än mer påtagliga i framtiden. Samtidigt tvingas institutioner och lärare operera inom snäva ekonomiska ramar där tilldelningen per student inte går i gynnsam riktning och där det finns många andra läsningar som har att göra med kursers omfång och inplacering i en studiegång. Att den enskilda högskolan framgångsrikt skall kunna hantera dessa dilemman inom ramen för den sedvanliga tilldelningen ter sig som ett föga sannolikt scenario inför framtiden.

Men när man betraktar den projektverksamhet som bedrivits, och ser den som ett uttryck för de problem lärare ställs inför, är det uppenbart att det också är andra förskjutningar som sker samtidigt. En sådan gäller det ökande kravet på yrkesmässig relevans i den undervisning som bedrivs. Många av de projekt som arbetat med frågor om studenters lärande, förefaller på olika sätt handla om hur det traditionella akademiska kursformatet med vidhängande examination kan omformas så att studenter kan tillägna sig grundläggande ämnesmässiga och analytiska insikter och färdigheter som är brukbara i många miljöer och som kan bli bestående. I denna utveckling finns något av en paradox och kanske litet av en identitetskris. Samtidigt som högre utbildning blir ett allt viktigare instrument för den samhällsliga utvecklingen av kompetens och för skapandet av vad ekonomer kallar humankapital, framstår delar av de arbetsformer som högskolan använder sig av som mindre produktiva i denna strävan. Att balansera dessa krav mellan att tjäna en tänkt, och i många fall svårförutsägbar, arbetsmarknad och att bedriva en högskolemässig verksamhet är något som många projekt strävar med.

Men det är också uppenbart att målsättningen för universitetsundervisningen förskjutits från att – litet slagordsmässigt uttryckt – vara repetition av känd kunskap till att bli skapandet av färdigheter som gör det möjligt för studerande att utveckla kunskaper i sin omgivning. Studerande måste i allt större utsträckning tillägna sig metodiska och ämnesövergripande kunskaper som handlar om tämligen komplexa färdigheter och insikter. Förmågor som att kunna skriva och kommunicera kunskaper på relevanta sätt till olika avnämargrupper är av detta slag. En kunskapsarbetare skall också kunna dela med sig av sin expertis till kollegor och uppdragsgivare, kunna sätta sig in i nya områden och skapa lokalt relevanta kunskaper och problemlösningstrategier. Denna

förändring speglar den dynamik som utmärker många arbetsområden och som högskollärare känner av. I ett av de projekt som bedrivits inom ingenjörsutbildning uttrycks detta som skillnaden mellan att å ena sidan kunna utföra beräkningar på förelagt material till att studenterna utvecklar vad man kallar "engineering skills" å den andra. I det sist-nämnda fallet innebär den efterfrågade kompetensen förmågor som att överblicka och analysera projekt och verksamheter på ett ingenjörsmätsigt sätt och med beaktande av en rad faktorer.

Givet de utmaningar högskolan står inför förefaller det uppenbart att det är nödvändigt med en nationell instans som tjänar som forum för universitetspedagogisk utveckling och forskning och som samtidigt besitter ekonomiska resurser för att stödja sådan verksamhet. Det förefaller föga rimligt att tro att landets högskoleenheter på egen hand skall kunna hantera dessa frågor med tillräcklig grad av kvalitet och på ett sådant sätt att man kan möta olika gruppers förväntningar. Samtidigt är det viktigt att man tar lärdom av de aktiviteter som rådet bedrivit och att man utvecklar en bättre samverkan mellan de enheter för utvecklingsarbete som byggts upp vid högskolorna med någon form av utvecklat och delat nationellt ansvar för utvecklingsarbete och för pedagogisk utbildning av universitetslärare. Incitamenten för institutioner och enskilda lärare att engagera sig i utveckling av den egna verksamheten måste också göras tydligare och möjligtvis kan här den satsning som Higher Education Agency representerar i Storbritannien ge inspiration. Det finns också andra praktiska förändringar i villkoren för fou-arbetet (forskning och utveckling) som man bör pröva. Det är exempelvis uppenbart att någon handledningsfunktion bör knytas till projekt som prövar intressanta idéer. Erfarna projektledare bör hjälpa till under projektens gång, i utvärderingen och när det är dags att artikulera resultaten.

De utmaningar som högskolesystemet står inför när utbildningen omfattar så stora andelar av befolkningen och när man skall fylla så många olika funktioner i ett perspektiv av livslångt lärande är betydande. Behovet av intensifierat utvecklingsarbete och forskning om högskolans funktion framstår tydligare än någonsin tidigare. Statsmakterna har också på olika sätt givit uttryck för den vikt man fäster vid utvecklingen av högskolans arbetsformer och anpassning till nya studerandegrupper och delvis nya samhällsuppgifter. Kraven på pedagogisk utbildning av lärare är ett sådant exempel. Det är inte heller svårt att peka på nya utmaningar för högskolan i den närmaste framtiden. Den ökande internationaliseringen och Bolognaprocessen kan här tjäna

som exempel. Det framstår som helt klart att det innovationsarbete som måste till inte med framgång kan utföras av enskilda lärosäten. Därtill är uppgifterna och utmaningarna alltför många. Det krävs en nationell samordning och det måste finnas en central instans som fördelar medel för sådana aktiviteter, som är aktiv i kunskapsspridningen om nationella och internationella erfarenheter och som bidrar till att upprätthålla gemenskaper som kan utveckla och förvalta kunskaper om högskolans arbetssätt.

Referenser

Ahlström, K.-G. (1972). *Universitetspedagogik*. Lund: Studentlitteratur.

Andersson, P. & Ingemarsson, I. (2003). *Pedagogisk utveckling i högskolan – en studie av ansökningar om stöd från Rådet för högskoleutbildning*. Stockholm: Högskoleverket.

Högskoleverkets rapportserie 2000:13 R. (2000). *Eldsjälar och institutionell utveckling – mot nya former av lärande i den högre utbildningen. Resultat av 91 IKT-projekt under 1990-talet*. Stockholm: Högskoleverket.

Jalling, H. & Carlsson, M. (1995). An attempt to raise the status of the undergraduate teaching. In: *Studies of Higher Education and Research 1995:2/3*. Stockholm: Council for the Renewal of Undergraduate Education.

Johnstone, R. (2001). *A commitment to learning Evaluation report*. Stockholm: Council for the Renewal of Undergraduate Education.

Jonsson, L. (2003). *Sammanfattande analys av pedagogiska projekt som beviljats medel 2001–2002*. Stockholm: Högskoleverket.

Universitetspedagogiska utredningen (1970). *Den akademiska undervisningen: Principbetänkande avgivet av Universitetspedagogiska utredningen (UPU 7)*. Stockholm: Utbildningsförlaget.

Genomförda projekt (1999–2002) samt pågående projekt (2003–2004)

Genomförda projekt i grundutbildning från utlysning år 1999 (11 st.)

Projektnr/rapporttitel:
001/99 Laborationer - inte bara nödvändigt ont?
Projektledare:
Docent Jan Blomgren
Lärosäte:
Uppsala universitet
Beviljade medel:
73 000 kr
Vetenskapsområde:
Naturvetenskap

Beskrivning:
Projektet vill utveckla en mer kreativ laborationsmetodik med mindre instruktion, öppen problemställning, krav på förberedelse, mer tid och fri användning av utrustning. Ett mål är även att göra laborationerna till föremål för examination. Man valde därför att låta laborationerna utgöra 40 procent av examinationen medan resterande del examinerades i en traditionell skriftlig tentamen.

Resultat/övrigt:
Studenterna ansåg att de lärde sig bättre med laborativ examination. Däremot var de skeptiska till att examineras två och två.

Projektnr/rapporttitel:
002/99 Student-centered and peer teaching
Projektledare:
Professor Kjell Granström
Lärosäte:
Linköpings universitet
Beviljade medel:
759 820 kr
Vetenskapsområde:
Humaniora/Samhällsvetenskap

Beskrivning:
Rapporten beskriver hur man kan använda studenterna som resurser för lärande. Man bildar grupper med såväl olika grad av kunskande inom samma program som grupper från olika program. Detta förfaringsätt ger studenter på olika program en möjlighet att möta mer realistiska arbetssituationer som till exempel konsultationer för studenter på psykologprogrammet.

Resultat/övrigt:
Det visar sig att studenterna är till övervägande delen positiva till det de är med om. När det gäller lärarna är bilden inte riktigt lika klar. Projektledarna antyder att alla inte har varit med om att formulera målen och därför inte är tillfredsställande insatta i det som sker. De pekar också på de administrativa svårigheter de möter. Det upplever att det inte finns tid för sådana här verksamheter i det normala vardagsarbetet.

Projektnr/rapporttitel:

009/99 A surgical textbook with options for examination and simulation integrated into an electronic patient record

Projektledare:

Professor Kent Lundholm

Lärosäte:

Göteborgs universitet

Beviljade medel:

600 000 kr

Vetenskapsområde:

Medicin

Beskrivning:

Rapporten beskriver ett databasbaserat system med vars hjälp studenten kan lära sig ställa diagnos utifrån symtom. Systemet är interaktivt och de frågor studenten ställer påverkar de olika svar som databasen kan generera. Studentens uppgift är att komma fram till den bästa diagnosen ur klinisk, ekonomisk och ur patientens synvinkel. Systemet ger även möjlighet för studenten att öva på egen hand.

Resultat/övrigt:

Aven en examinationsmodul kan kopplas till systemet. Applikationen kan då användas för "objektiv" examination. Den går även att uppdatera på ett enkelt sätt

Projektnr/rapporttitel:

020/99 Reflekterande handledning med dramapedagogik – Utveckling av handledning i vårdutbildningar

Projektledare:

Fil. mag. Margaretha Ekebergh

Lärosäte:

Högskolan i Borås

Beviljade medel:

964 110 kr

Vetenskapsområde:

Medicin/vårdvetenskap

Beskrivning:

I rapporten redovisas hur man prövat drama som en metod för handledning i utbildningen av barnmorskor och sjuksköterskor. Det direkta syftet är att utveckla och pröva en modell för reflekterande handledning med pedagogiskt drama. Man vill även förbättra möjligheterna för integrering av teoretisk och praktisk kunskap. Så vitt kan bedömas av rapporten har projektet någon sorts frivillig karaktär, och det kan därför vara svårt att få studenter att delta.

Resultat/övrigt:

Rapporten kommer fram till att det är en fungerande metod men att det finns en brist på institutionell förståelse för handledningens problematik.

Projektnr/rapporttitel:

027/99 Medview – a computerized teaching aid in oral medicine and oral pathology

Projektledare:

Professor Mats Jontell

Lärosäte:

Göteborgs universitet

Beviljade medel:

1 095 464 kr

Vetenskapsområde:

Medicin

Beskrivning:

Projektrapporten beskriver utvecklingen av en databas för undervisning om sjukdomar inom odontologi. Projektet är ett samarbete mellan Chalmers och Odontologen, där Chalmers står för utvecklingen av de tekniska tillämpningarna. Applikationen ger möjlighet att samla ett stort antal kliniska fall, göra korskopplingar, statistiska översikter samt göra undervisningen mer flexibel.

Resultat/övrigt:

Projektet har internationella partners. VINNOVA stödjer en fortsättning av projektet inriktat på nätverksbaserad kunskapsspridning.

Projektnr/rapporttitel:

035/99 Activity based education in electricity and circuit theory

Projektledare:

Universitetslektor Jonte Bernhard

Lärosäte:

Linköpings universitet

Beviljade medel:

795 000 kr

Vetenskapsområde:

Teknik

Beskrivning:

Projektet gäller problemet med att traditionell undervisning inte resulterar i tillräcklig konceptuell förståelse. I traditionell undervisning är det vanligt att matematiska aspekter behandlas i matematikundervisning, grafer/problemlösning i labbar och teoretiska begrepp under föreläsningar. Projektets idé är att förena dessa delar för att nå ökad förståelse.

Metodiskt bygger projektet på analys av videodata.

Projektnr/rapporttitel:

053/99 Qualitative Assessment in Engineering Education

Projektledare:

Ass. professor Thomas Olsson

Lärosäte:

Lunds universitet

Beviljade medel:

403 300 kr

Vetenskapsområde:

Teknik

Beskrivning:

Projektets syfte är att skapa möjligheter att utveckla, testa och utvärdera olika former av kvalitativ bedömning i ingenjörsutbildning. Den kvalitativa bedömningen sker på kursnivå, programnivå och på fakultetsnivå. Teoretiskt tar rapporten ett avstamp i den så kallade SOLO-taxonomin vilken relateras till examinationsformerna och kursupplägg i stort.

Resultat/övrigt:

Projektet har resulterat i ändrade examinationsformer och ändrade kursplaner. Projektet har resulterat i en stor mängd aktiviteter. I appendixet beskrivs 25 presentationer under 2000–2005, nio planerade presentationer och 25 papers med anknytning till projektet.

Projektnr/rapporttitel:

079/99 "The EVM Project"

Projektledare:

Universitetsadjunkt Maria Björkroth

Lärosäte:

Umeå universitet

Beviljade medel:

756 000 kr

Vetenskapsområde:

Humaniora/samhällsvetenskap

Beskrivning:

Rapporten framhåller att det är en nödvändig kompetens att kunna använda digital teknik och digitala redskap för dem som i framtiden skall vara verksamma inom museer och liknande institutioner. Bakgrunden är att museiverksamheter utvecklas från att enbart vara utställningar av tredimensionella artefakter till att bli interaktiva och tekniskt intensiva miljöer. Rapporten framhåller också att det idag är brist på högkvalitativ utrustning för humaniststudenter.

Resultat/övrigt:

Det är något svårt att utläsa vad projektverksamheten har bestått av.

Projektnr/rapporttitel:

099/99 Almost realistic surveys – simulated practical fieldwork

Projektledare:

Docent Per Dahmström

Lärosäte:

Stockholms universitet

Beviljade medel:

654 000 kr

Vetenskapsområde:

Humaniora/Samhällsvetenskap

Beskrivning:

Rapporten beskriver ett simuleringsverktyg för statistikutbildning. Genom att simulera en population i en enkätundersökning kan studenterna öva mer realistiskt än genom exempel i en textbok. Projektet ger mer tid för studenterna att förstå statistiska problemställningar då de slipper den mödosamma datainsamlingen. Programmet genererar även enkätformulären och svaren på dessa.

Projektnr/rapporttitel:

160/99 Information technology as an interactive teaching tool in law (Case Karlsson)

Projektledare:

Docent Peter Wahlgren

Lärosäte:

Stockholms universitet

Beviljade medel:

466 200 kr

Vetenskapsområde:

Humaniora/samhällsvetenskap

Beskrivning:

Rapporten beskriver utvecklingen av en datorbaserad prototyp med vilken man kan simulera rättsfall. Prototypen bygger på ett verkligt rättsfall (ett bankrån). Den är interaktiv genom att användarens åtgärder leder till specifika konsekvenser. Vidare är det möjligt att ta olika roller i processen. I det fall där man är försvarare eller åklagare, kommer det in ett moment av att vinna. Eftersom fallet innehåller stora mängder information och många variabler, kan simuleringen utföras många gånger utan att användaren exakt kan förutse vad som kommer att ske. Detta leder till ett spänningsmoment. Prototypen medger också olika svårighetsnivåer, så att den kan användas av personer med olika förkunskaper (exempelvis studerande på olika nivåer).

Resultat/övrigt:

Programmet har testats från åklagarperspektivet av anställda vid fakulteten och av deltagare i en kurs i brottmålsprocedurer. Speciellt studenterna var positiva och kommentarer samlas in i avsikt att finjustera programmet. Åklagarrollen testades också i riktig undervisningskontext. Hösten 2001 klassades materialet som ett reguljärt läromedel i processrätt.

Projektnr/rapporttitel:

173/99 Erfarenheter från arbetet med en religionsvetenskaplig portfolio

Projektledare:

Docent Edgar Almén

Lärosäte:

Linköpings universitet

Beviljade medel:

1 047 000 kr

Vetenskapsområde:

Humaniora/Samhällsvetenskap

Beskrivning:

Rapporten beskriver ett fullskaligt försök med 30 studenter där man introducerar portfoliomethodik som en metod för att stärka studenternas reflektion över sina studier samt som ett sätt att öka deras ansvarstagande.

Resultat/övrigt:

En rad erfarenheter gjordes under projektet. Först noteras att metoden väckte ett visst motstånd bland studenterna. En annan viktig erfarenhet gjordes om hur man skall ge feedback till studenterna. Frågor om integritet och behörighet att läsa texterna behöver också utredas. När det gäller studenters och personals tveksamhet inför metoden inser man att man behöver tänka över såväl introduktion som progression. Man drar också den allmänna slutsatsen att IT i normalfallet är av litet intresse bland religionsvetare.

Genomförda projekt i grundutbildning från utlysning år 2000 (11 st.)

Projektnr/rapporttitel:

006/00 Final report

Projektledare:

Professor Reidar Lyng

Lärosäte:

Karlstads universitet

Beviljade medel:

570 000 kr

Vetenskapsområde:

Teknik

Beskrivning:

Projektet försiggår i civilingenjörsutbildningen i Karlstad. Författaren beskriver utbildningen som annorlunda därför att man integrerar ämnen som matematik, naturvetenskap och tillämpad teknologi i tematiska kurser som löper över hel termin. När det gäller examinationsdelen av projektet har man infört kontinuerlig examination som innebär flera mindre examinationer i avsikt att jämna ut arbetet och undvika tentamensläsning. Man har även infört obligatoriska efterdiskussioner av tentamenssvaren i grupper och under ledning. Detta har medfört att man har måst bilda lärarlag. Ett skäl till förändringen är att man numera får studenter med mycket varierande kunskaper.

Resultat/övrigt:

Erfarenheter som man gjort är att personalen har ganska låg interdisciplinär medvetenhet. Ett hinder för förändring sågs vara modulariseringen i 5-poängskurser och CSN som kräver en viss typ av inrapportering. Erfarenheterna sågs också komma andra program till godo i framtiden.

Projektnr/rapporttitel:

010/00 Experience-based learning in logistics

Projektledare:

Tekn. dr. Christer Lindh

Lärosäte:

Kungliga Tekniska högskolan

Beviljade medel:

852 000 kr

Vetenskapsområde:

Teknik

Beskrivning:

Projekt rapporten beskriver vad man kallar "experienced-based learning", vilket kan uttydas som förändrade undervisningsformer med mindre föreläsning och mer studentinitiativ. Syftet är att öka studenternas "djuplärande" eller "kvalitetslärande", så att de kan nå högre nivåer i Blooms taxonomi av kunskapsformer. Den kurs som projektiden provas på är logistik som sägs kräva ett speciellt "systemtänkande." I praktiken innebär projektet att man ändrar kursstrukturen så att den består av många olika typer av uppgifter (13 st.) med åtföljande feedback.

Resultat/övrigt:

Projektledaren anger att den andel av studenterna som nådde högre förståelsenivåer i Blooms taxonomi ökade markant. Det anges att det i början var endast 50 procent som uppnådde högre kunskapsnivåer, medan det i femte uppgiften var så stor andel som 90 procent. Studenterna rapporteras vara positiva vilket styrks med citat om att för några var det den bästa kurs de någonsin deltagit i.

Projektnr/rapporttitel:

012/00 A top-down approach to learn basic electronics

Projektledare:

Universitetsadjunkt Bengt Molin

Lärosäte:

Kungliga Tekniska högskolan

Beviljade medel:

314 000 kr

Vetenskapsområde:

Teknik

Beskrivning:

Projektet angriper det välkända problemet med ytinläring, memorering och läsning inför tentan. I stället för att bygga upp undervisningen från delar till helheter, startar man i helheten. Drastiska exempel ges med studenter som blir godkända på tentamen när de med hjälp av formler gör beräkningar som de alls inte förstår. I det aktuella projektet valde man en kurs i analog elektronik. Kursen planerades enligt, vad författaren beskriver, som en "top-down"-modell för att ge en mer holistisk kunskap. Startpunkten var bruket av förstärkare. Genom att få ett intressant designproblem blir studenterna motiverade. De ingående laborationerna är inte skrivna i förväg utan studenterna måste planera själva. För att vara effektiva måste de ofta köra simuleringar först innan de kommer till labbet. Studenterna laborerar på valfri tid och lärarnas roll är att vara konsulter och hjälpa dem som har problem. Istället för att ha en slutexamination valde man att ha flera examinationer med återkommande feedback

Resultat/övrigt:

Författaren påpekar att de inte har haft någon kontrollgrupp och därför har man istället utvärderat med hjälp av studenters uppfattningar. Det visar sig att många anser att de har fått tillägna sig djupkunskaper. De tycker också att de har haft mer frihet att välja, men här är meningarna delade. Många tycker också att kursen mätte deras kunskaper på ett mer holistiskt sätt än vid traditionella kurser. Återkommande i nästan alla utvärderingar är den upplevda bristen på tid och alltför stor arbetsbörda.

Projektnr/rapporttitel:

026/00 To develop the ability of teacher students to reason mathematically

Projektledare:

Universitetslektor Barbro Grevholm

Lärosäte:

Högskolan i Kristianstad

Beviljade medel:

600 000 kr

Vetenskapsområde:

Naturvetenskap

Beskrivning:

Projektet syftar till att utveckla lärarstudenters förmåga att resonera matematiskt. Projektet har genomförts med två grupper av studenter, en som går sin sjätte termin och en som går sin andra termin och tar sin första kurs i matematik. Man skapade ett antal uppgifter som utvecklades i samarbete med studenter. Eftersom en del grupper också videofilmades kunde lärarna göras medvetna om kritiska moment i diskussionerna och vad som löste upp ett problem. Det som framhålls som viktigt är att man kan skapa en tillitsfull atmosfär där man vågar förklara sitt tänkande samt att presentera situationer som har sådan komplexitet och rikhet som verkliga situationer har.

Resultat/övrigt:

Man drar slutsatsen att den här typen av uppgifter kan underlätta för studenter att förstå sitt eget lärande, vilket i sin tur gynnar studenten som blivande lärare i skolan. En annan erfarenhet som framhålls som positiv är att studenterna har involverats i planeringen av uppgifter. Härigenom får de rollmodeller och lärarna får inblick i studenternas problem och sätt att tänka.

Projektnr/rapporttitel:

071/00 Final report: Fitness for Purpose – "Achieved by Rediscovering" the Subject Acoustics

Projektledare:

Tekn. dr. Jens Blomqvist

Lärosäte:

Chalmers Tekniska högskola

Beviljade medel:

391 515 kr

Vetenskapsområde:

Teknik

Beskrivning:

Bakgrunden till projektet är att även om de studerande förstår ämnet och kan tillämpa dess verktyg när de går på utbildningen, så har de brister när det gäller att modellera situationer ur "verkliga livet" om de inte får mycket hjälp. Denna förmåga sammanför författaren under begreppet "ingenjörskunskaper" (engineering skills). Man valde att börja arbetet i en kurs som hette "Individual Preparation Course" där det var meningen att studenterna skulle gå igenom de steg som man hade identifierat som ingenjörskunskaper. Studenterna arbetade under en längre tid (17 veckor) i grupper om två med sina valda projekt. Varje grupp hade också en "tutor". Loggbok användes i kontakten mellan gruppen och dess tutor. Även två lärare arbetade med ett problem som de inte kände till i förväg, vilket innebar att de var förebilder.

Resultat/övrigt:

Utvärderingen skedde genom intervjuer med studenter och lärare samt genom analys av loggböckerna. Vid intervjuerna med lärare som hade haft olika studentgrupper fann man att studenterna generellt har svårt att initiera ingenjörprocessen på eget initiativ. Man drog trots allt slutsatsen att även om inte utvärderingen visade något entydigt positivt resultat med de mått man använde, är erfarenheten att förändringen har en positiv effekt på det man kallar ingenjörskunskaper.

Projektnr/rapporttitel:

082/00 Becoming ready caring for person who are dying and in mourning

Projektledare:

Assisterande professor Birgit Holritz Rasmussen

Lärosäte:

Umeå universitet

Beviljade medel:

932 000 kr

Vetenskapsområde:

Medicin

Beskrivning:

Projektet handlar om att göra studenter redo för att arbeta inom palliativ vård. Kursen kännetecknas av att den är interdisciplinär, interkulturell, har studentmedverkan och ges mellan två länders universitet med hjälp av informationsteknik. I genomförandet ingick sex olika discipliner: arbetsterapi, medicin, psykologi, sjuksköterskearbete, fysisk terapi och socialt arbete. Studenter från Sverige (Umeå) och Slovenien deltog. Man knöt också externa utvärderare till projektet.

Resultat/övrigt:

Utvärderingen pekade på att även om studenterna var positiva till att studera med hjälp av IT i ett sådant känsloladdat område är det trots allt nödvändigt med verkliga möten, då området är både personligt och kulturellt präglad. Det var också en positiv erfarenhet för studenterna att arbeta i interdisciplinära lag; man lärde sig helt enkelt sådant man inte tidigare hade tänkt så mycket kring. Det interkulturella arbetet var uppskattat men inte utan problem. Man kan också se positiva effekter av arbetet, då flera studenter valde området palliativ vård för sina examensrapporter och litteraturstudier, och i något fall ledde det också till en doktorandanställning inom området. I Slovenien har kursen fått uppmärksamhet i media, och studenterna och projektledaren har presenterat kursen på konferenser. I Sverige (Umeå) är det främsta bidraget att man har inlett diskussionen om interdisciplinär utbildning på olika vårdinstitutioner. Det har emellertid visat sig omöjligt att få in kursen i det reguljära kursutbudet eftersom den måste trängas med andra obligatoriska kurser. Projektledarna funderar dock på att göra kursen till en helt Internetbaserad kurs öppen för alla nationaliteter.

Projektnr/rapporttitel:

091/00 Learning mathematics through oral presentations

Projektledare:

Fil mag. Owe Kågesten

Lärosäte:

Linköpings universitet

Beviljade medel:

265 000 kr

Vetenskapsområde:

Teknik

Beskrivning:

Rapporten beskriver ett projekt där man gör examinationer i matematik med hjälp av muntliga presentationer och där studenter lär av andra studenter. Utgångspunkten är att det är genom att presentera för andra som man kan förstå hur man tänker. I projektet produceras tre guider med mycket konkreta råd. Dessa är: Students Information Guide (SIG), Teachers Guide (TEG) och Students Presentation Guide (SPG). Den ena av studentguiderna informerar studenterna om tanken med att tala om matematik, medan den andra ger konkreta råd om att presentera. Lärarguiden och ger anvisningar till lärare om hur de skall förhålla sig under den muntliga examinationen.

Resultat/övrigt:

De utvärderingar man gjorde handlade mycket om frågor som huruvida studenterna fick feedback, om läraren var uppmuntrande, om de kände sig tillfreds med att presentera, och vad de tror att de lärde sig. På den sista punkten menade studenterna i hög grad att de har fått en djupare förståelse för matematiska begrepp, insikt i sitt sätt att lära, och att de reflekterar mer över matematiska problem.

Projektnr/rapporttitel:

097/00 Experimental Learning in Mechatronics – the Lab in Your Pocket

Projektledare:

Universitetsadjunkt Margareta Paulson

Lärosäte:

Kungliga Tekniska högskolan (KTH)

Beviljade medel:

793 962 kr

Vetenskapsområde:

Teknik

Beskrivning:

Den fråga som projektet vill utforska är om individualiserad tillgång till avancerad mobil experimentutrustning kan öka kunskaper, färdigheter och förståelse inom ett kunskapsområde. För att undersöka detta skapade man små, handhållna portabla labbutrustningar som studenterna kunde disponera individuellt och på platser de själva valde. En mindre grupp studenter fick pröva utrustningen i kursen "Basic Electrical Engineering". Senare introducerades utrustningen även i kursen "Introduction to Microcomputer Systems" där 35 studenter av 100 använde utrustningen, medan de 65 övriga utgjorde en jämförelsegrupp. Som ytterligare hjälpmedel i kursen användes en utbildningsplattform där man kunde kommunicera med varandra och hämta material. Under det andra året utökade man verksamheten och försåg 100 studenter med utrustningen.

Resultat/övrigt:

I den följande utvärderingen såg man att projektgruppen uppskattade övningarna mer än referensgruppen. Vidare så besökte projektgruppen färre föreläsningar men gjorde fler övningar. Projektgruppen valde också i högre grad att arbeta för högre betyg än referensgruppen. Projektgruppen valde att använda plattformen för att stödja varandra i högre grad och därför gick det åt mindre undervisningstid i den gruppen. Det påpekas att man gör en ekonomisk vinst då det behövs färre traditionella laborationer och assistenter. Man menar också att erfarenheterna väl går att tillämpa i andra kurser. Projektledningen anser att man kan besvara utgångsfrågan med ja.

Projektnr/rapporttitel:

114/00 Pedagogic adaptation of biology studies to students without background in natural sciences from high school

Projektleddare:

Universitetslektor Catarina Ludwig

Lärosäte:

Södertörns högskola

Beviljade medel:

353 256 kr

Vetenskapsområde:

Naturvetenskap

Beskrivning:

Bakgrunden till projektet är att allt färre väljer naturvetarprogrammet på gymnasiet samt att de som trots allt har valt detta har sämre kunskaper. För att testa om man dels kan hjälpa dem som inte har tillräckliga kunskaper och dels ta emot studerande som inte har gått naturvetarprogrammet försöker man förändra själva undervisningen på högskolan. Man fick möjligheten att ta in studenter utan naturvetenskaplig bakgrund och blanda dessa med sådana med naturvetenskaplig gymnasielinje. Man arbetade utifrån följande idéer: interdisciplinär integration, förändrade undervisningsmetoder, förändrat kursinnehåll och förändrad examination. Man gav också aktivt stöd till studenter utan naturvetarbakgrund, bland annat gick lärarna in för att identifiera kunskapsluckor samtidigt att man använde äldre studenter som mentorer.

Resultat/övrigt:

I utvärderingen efter första året skilde sig resultaten hos icke-naturvetargruppen inte från dem som hade naturvetarbakgrund; de utan denna bakgrund var till och med något bättre. Det visade sig emellertid att man inte kunde utnyttja studenter som mentorer, då det blev för mycket arbete för dem och att de dessutom inte kunde hjälpa sina kamrater inom matematik. För framtiden tänker man sig att ytterligare integrera kemi med biologi och fortsätta den pedagogiska utvecklingen med de lärare som är involverade i biologiprogrammet.

Projektnr/rapporttitel:

136/00 Authentic Examination system (AES) for Programming Courses

Projektledare:

Universitetsadjunkt Torbjörn Jonsson

Lärosäte:

Linköpings universitet

Beviljade medel:

250 000 kr

Vetenskapsområde:

Teknik

Beskrivning:

Rapporten beskriver ett system för autentisk examination med övningar online, lärarkontakt online, ögonblicklig feedback och begränsad tid för lösningarna som i verkliga livet. Systemet består av tre delar: ett säkrat system för examinationsinlägg, ett kommunikationsprogram och regler för den aktuella examinationen. Syftet med projektet är både att förbättra systemet och att evaluera vilka effekter det får på studenterna. Via programmet får studenterna meddelanden från examinatorerna och dessutom kan de själva skicka frågor. Studenten ser också sitt betyg, vilka examensfrågor han/hon har gjort och vilket betyg som getts på den insända lösningen. När en examinationsbegäran kommer, kan en av examinatorerna ge feedback på det som kommit in och sätta betyg. Den första förändringen är den att studenterna löser uppgiften (i detta fall programmerar) direkt på datorn istället för att skriva med papper och penna. Det andra är att studenterna skall få respons från examinatorn inom några minuter och ha fått betyg när han/hon lämnar examinationen.

Resultat/övrigt:

Man har testat systemet i en kurs med 270 studenter som inte var studenter i datavetenskap. Studenterna fick fylla i enkäter direkt efter examinationen både i fritext och i bunden form. Dessvärre hade inte dessa studenter någon tidigare erfarenhet av test med papper och penna. Det som upplevdes som mest negativt var tidspressen. Studenterna indikerade dock ett överväldigande stöd för examinationsformen. De ansåg att den var realistisk. I framtiden avser man att pröva examinationsformen på ännu större grupper och speciellt på sådana grupper som tidigare arbetat med papper och penna.

Projektnr/rapporttitel:

185/00 Goal-directed students, final report of the project

Projektledare:

Fil mag. Vanja Strand

Lärosäte:

Gammelkroppa skogsskola

Beviljade medel:

336 000 kr

Vetenskapsområde:

?

Beskrivning:

Projektets mål var att utveckla en metod för målstyrd utbildning. Studenterna skulle sätta upp långsiktiga och kortsiktiga mål. Härigenom tänkte man att de skulle bli mer motiverade genom att de hade satt målen själva. Innan kursen startade skrev studenterna ner nyckelfrågor som de önskade att kursen skulle ta upp. Man startade sedan traditionellt med exkursioner. Examinationen i kursen bestod av sex uppgifter där det var meningen att studenten skulle precisera sina mål. Studenterna skulle också välja ut något att fördjupa sig i. I ytterligare ett spår introducerar man lärstilsbegreppet efter det att en av projektledarna har kommit i kontakt med detta under en kurs. Samma 15 studenter deltog i projektet under två år.

Resultat/övrigt:

I utvärderingen konstateras att arbetssättet kräver mycket tid men att det är en god modell. Man gör också den upptäckten att studenterna inte är så målfokuserade som man hoppats. När det gäller lärstilar fastslår man hur studentgruppen procentuellt fördelar sig på kategorierna kinestetiska, taktila och visuella. Studenterna är positiva; de tycker att dialogen med lärarna är värdefull men de tycker att projektet har varit lite osynligt varför de anser sig behöva mer information. De tycker också att det var svårt att sätta mål innan man hade hela bilden klar för sig.

Genomförda projekt i forskarutbildning från utlysning år 2000 (3 st.)

Projektnr/rapporttitel:

004/F00 From individual supervision to integrated education

Projektledare:

Universitetslektor Håkan Rydin

Lärosäte:

Uppsala universitet

Beviljade medel:

755 100 kr

Vetenskapsområde:

Naturvetenskap

Beskrivning:

Projektet handlar om ett försök att med olika åtgärder skapa en integrerad forskarutbildning vid "The Evolutionary Biology Centre (EBC)" vid Uppsala universitet. Man har kunnat konstatera att studenter vid EBC i lägre grad än teknologistudenter har extern finansiering. Det tar också för lång tid att nå doktorsexamen. De inledande åtgärderna handlade om att ta in önskemål och förslag från studenterna, att upprätta en webbplats, att ge en gemensam tvåveckors introduktionskurs samt att inrätta ett gemensamt doktorandprogram med tre gemensamma kurser. De övergripande temana i projektet som kunde sättas igång tack vare Rådet var att: öka inflytandet från studenter och handledare, årligen följa upp den individuella studieplanen, ge en introduktion till forskning (webbplatsen, introduktionskursen), förbättra antagningsförfarandet, studera utländska erfarenheter samt att upprätta ett nationellt nätverk. I en bilaga ges ett detaljerat program i fyra punkter för hur uppföljningen av doktorander kan ske på EBC. Detta innefattar såväl internat som träning i att presentera egna forskningsresultat.

Resultat/övrigt:

I projektet har också hållits två nätverksmöten med företrädare för andra lärosäten i avsikt att etablera samarbete inom det nationella nätverket för forskarutbildning i biologi. Huvudrapporten avslutas med ett förslag om inrättande av forskarskola vid EBC.

Projektnr/rapporttitel:

027/F00 PROPOSTE: Process orientation in post graduate teaching

Projektledare:

Professor Jörgen Eklund

Lärosäte:

Linköpings universitet

Beviljade medel:

812 000 kr

Vetenskapsområde:

Teknik

Beskrivning:

Projektet handlar om effektivitet i forskarutbildning och argumenterar för att forskarutbildningen bör underkasta sig någon form av kvalitetssäkring, en "Total Quality Management" (TQM). Projektets syfte är att utveckla en formaliserad struktur för forskarutbildningen och att samla erfarenheter från denna. Första fasen innebär att definiera processer som kan öka kvaliteten på forskarutbildningen. I förlängningen kan även grundutbildningen dra nytta av detta. Projektaktiviteterna ledde fram till fyra delprojekt som handlade om: övergripande beskrivning av processen, checklistor, handledningsprocessen, kreativitet och processtandardisering. De tre första av dessa delprojekt genomfördes och resulterade i en modell som bestod av fyra faser: introduktion, planering, projekt och skrivande. Dessa är gemensamma för såväl licentiat- som doktorsnivån. Varje nivå innehåller dessutom utvärdering och handledning. Resultaten implementeras under år 2003.

Resultat/övrigt:

Projektet har presenterats såväl internt som internationellt i olika sammanhang.

Projektnr/rapporttitel:
034/F2000 Didaktik och retorik i forskarutbildningen

Projektledare:
Universitetslektor Tina Kindeberg
Lärosäte:
Lunds universitet
Beviljade medel:
569 000 kr
Vetenskapsområde:
Humaniora/Samhällskunskap

Beskrivning:

Med en föreläsning om att de flesta forskarutbildade skall bli lektorer vid universitet och högskola dras slutsatsen att den framtida yrkesgärningen kommer att kräva såväl didaktisk som retorisk kompetens. I projektet deltog 12–15 doktorander från en pedagogisk institution och även ett icke angivet antal från sociologi och socialt arbete. Under första året koncentrerades projektverksamheten på muntligt framförande och under det andra året fokuserades på vetenskapligt skrivande. Under projektets gång fick de studerande handledning i såväl didaktisk som retorisk analys.

Resultat/övrigt:

När det gäller projektets effekter framhålls att studenterna har lyckats urskilja väsentliga kvaliteter för den kommande lektorsrollen. De har också fått ett medvetet pedagogiskt förhållningssätt. Rapporten avslutas med en kommentar om att alla som innehar en universitetstjänst borde gå den här typen av kurs.

Genomförda projekt i forskarutbildning från utlysning år 2001 (5 st.)

Projektnr/rapporttitel:
002/F01 Research Trainee: An efficient and stimulating way to initiate post-graduate studies

Projektledare:
Docent Roland Larsson
Lärosäte:
Luleå tekniska universitet
Beviljade medel:
996 514 kr
Vetenskapsområde:
Teknik

Beskrivning:

Projektet startade med ett antal syften: att underlätta övergången från grundstudier till forskarstudier, att förbättra rekryteringen av doktorander, att göra forskarutbildning mer attraktiv, att förbättra kvaliteten och samtidigt förkorta tiden fram till en doktorsexamen samt att bygga upp en rekryteringsbas för framtida forskningsledare. Dessa syften låg till grund för ett program med namnet "Research Trainee" med förebilder i industrivärlden. Man gjorde det möjligt att byta ut den nionde terminen på civilingenjörsutbildningen mot ett femte år där man både gjorde sitt avslutande examensarbete och introducerades i forskarutbildning med lön dessutom. I den första omgången kunde man anta nio studenter. Dessa knöts till specifika projekt och handledare. I en andra omgång antogs tolv doktorander.

Resultat/övrigt:

Utvärderingen efter första året var mycket positiv, och man hade också kommit igång med produktion av vetenskapliga skrifter. Efter andra omgången började projektet få publicitet i press, vid andra lärosäten och i riksdagens utbildningsutskott. För det tredje året planerar man att utvidga genom att även erbjuda forskningsgrupper vid andra fakulteter att delta. I ett antal appendix visas rekryteringsannonser, tidningsartikel och utvärderingsenkäten.

Projektnr/rapporttitel:
006/F01 Report on Art Lab
Projektledare:
Professor Bengt Olof Johansson
Lärosäte:
Göteborgs universitet
Beviljade medel:
450 000 kr
Vetenskapsområde:
Konst

Beskrivning:
Inledningsvis sägs att rapporten beskriver något som alltjämt pågår. Det framhålls att Art Lab (AL) skall betraktas som en fortsättningskurs och inte som forskarutbildning. Författaren menar att det alltjämt känns oöverstigit att förena utövande konstnärskap med forskning men att AL är ett steg på vägen. Man kunde anta fem konstnärer till kursen vilka var och en fick en handledare. Studenterna själva var ansvariga för projektets utveckling i vilket arrangerades seminarier. De fem olika deltagarna har arbetat med olika konstnärliga projekt: sång och dans med amatörer; teckning; skulptur; konstnärens roll samt foto. En av idéerna var att sätta samman en grupp av konstnärer som inte skulle ha haft så mycket kontakt annars; en annan idé handlar om feedback till grundutbildningen. Projektet har också samarbetat med Konstfack.

Resultat/övrigt:
Författaren argumenterar för att man har närmat sig en kulturell skiljelinje därför att konsten har en särart som inte kan mätas med traditionella vetenskapliga kriterier. Detta utesluter dock inte att undervisningen kan utvecklas och kriterier för bedömning skapas. Till rapporten fogas också en mapp med konstnärliga produktioner i form av foton och texter.

Projektnr/rapporttitel:
015/F01 Campus - on - line: A hybridity and interaction model for PhD studies
Projektledare:
Professor Anders Palm
Lärosäte:
Lunds universitet
Beviljade medel:
558 000 kr
Vetenskapsområde:
Humaniora/Samhällsvetenskap

Beskrivning:
Projektet är ett svar på ändrade villkor i forskarutbildningen som gör att det blir opraktiskt att driva traditionella kurser med få deltagare. Därför vill projektet introducera en modell som kombinerar ICT-pedagogik med f2f-seminarier där doktorander från olika institutioner med olika inriktningar deltar. Härigenom kan man få till stånd ett samarbete och dra nytta av kompetensen från olika inriktningar och mellan studerande och professorer. Man lyckades involvera flera institutioner i projektet vilket innebar att man kunde anta 18 forskarstuderande från 10 olika institutioner.

Resultat/övrigt:
Projektet utvärderas med ett IT-baserat verktyg kallat e-Val. Man ser det som en stor fördel att man får tillfälle att utvidga sin repertoar och få fler perspektiv. Ibland erbjuder dock olikheterna problem, men man menar att fördelarna starkt överväger nackdelarna. Man noterar som speciellt intressant att studenterna anser att de faktiskt får en bättre kontakt med läraren i online-seminariet än i det traditionella. Utifrån de erfarenheter man gjort ser man tre huvudområden som skulle kunna vidareutvecklas: balansen mellan campus och online (fler campusseminarier), lägga in separata föreläsningar i kursen samt ge mer utrymme för diskussion under campusseminarierna. Det som man måste komma tillrätta med är lärares arbetsbörda.

Projektnr/rapporttitel:

021/F01 Visual Culture and Aesthetic learning Strategies

Projektledare:

Professor Karin Becker

Lärosäte:

Konstfack

Beviljade medel:

450 000 kr

Vetenskapsområde:

Konst

Beskrivning:

Projektet behandlar hur konstnärligt arbete kan relateras till vetenskapligt arbete så som det traditionellt uppfattas. Man frågar sig hur en doktorsutbildning i konstnärligt arbete skall se ut och med vilka kriterier arbeten skall bedömas. Är det möjligt att representera arbetsprocessen på något annat sätt än med ord eller i varje fall med ett minimum av ord? Det aktuella projektets syfte var att beskriva och dokumentera den konstnärliga processen med syfte att skapa kvalitetskriterier för doktorsnivån. Dokumentationen skedde främst på tre sätt: etnografisk dokumentation genom fältanteckningar, foton och video; artistisk dokumentation, som bestod av uteslutande visuell dokumentation som var processorienterad och fokuserade på stadier som artisten funnit signifikanta; samt pedagogisk dokumentation genom anteckningar, arbetsböcker, foton och utskrift av diskussioner.

Resultat/övrigt:

Man upptäckte att det inte gick att skilja de tre dokumentationsformerna åt men att varje dokumentationssätt gav viktiga infallsvinklar. Man kunde också identifiera en progression i det estetiska lärandet genom att studenterna i den avslutande fasen hade skiftat fokus från lärande kring den egna produkten till själva läroprocessen. Man gjorde också iakttagelsen att många artister kämpar emot denna distanserade hållning vilket var fallet i projektet ovan (006/F01) med vilket man samarbetat. Projektet har lett till utökad samarbete med andra skolor såväl inom som utom Norden. Under 2004 presenteras projektet även vid en internationell konferens i Seattle i USA och även i Turkiet senare samma år. Projektet har också presenterats i en artikel i *Nordisk Pedagogik*.

Projektnr/rapporttitel:

026/F01 Supervision of supervisors – on developing supervision as pedagogy and support in Post-graduate education

Projektledare:

Universitetslektor Ulla Melin Emilsson

Lärosäte:

Lunds universitet

Beviljade medel:

918 700 kr

Vetenskapsområde:

Humaniora/Samhällsvetenskap

Beskrivning:

Projektet handlar om att utveckla kunnandet om handledning i forskarutbildningen utifrån premissen att forskarutbildning faktiskt är en utbildning samtidigt som den har fått alltmer begränsade tidsramar. Med hänvisning till officiella dokument visas att det i den nya doktorsutbildningen kommer att krävas att åtminstone en av handledarna för en enskild studerande har utbildning i handledning. Projektet fokuserar på så kallad processororienterad handledning. Själva genomförandet har bestått av tre integrerade delar som löpt parallellt: föreläsningar, arbete med fall och handledning. I projektet har sju handledare och fyra studenter deltagit.

Resultat/övrigt:

Man fann ganska snart att de två olika grupperna hade olika förväntningar på projektet och den redan inledningsvis lilla gruppen studenter reducerades till enbart två deltagare. Handledarna däremot deltog mangrant. När det gäller projektets resultat framhåller författarna att själva genomförandet måste ses som ett resultat i sig. Andra aspekter som nämns är att handledarna var mycket nöjda då de menade att de hade lärt sig mycket om kommunikation och relationer samtidigt som de hade fått verktyg för reflektion och analys. Gruppen handledare var som helhet mycket intresserad av en fortsättning. Studentgruppen däremot önskade sig fler träffar och en tydligare struktur med fler föreläsningar. De nämnde som positivt att de känt att de tillhört en grupp. Mot slutet påpekas att man sannolikt måste inse att för lärare är handledning en pågående uppgift medan för studenterna det kanske mer känns som ett tidsbegränsat företag.

Genomförda projekt i forskarutbildning från utlysning år 2002 (2 st.)

Projektnr/rapporttitel:

007/F02 Portfolio evaluation in the Psychotherapy program

Projektledare:

Studierektor Gerd Sundblad

Lärosäte:

Karolinska institutet

Beviljade medel:

751 307 kr

Vetenskapsområde:

Medicin

Beskrivning:

Huvudsyftet med projektet är att undersöka om portfoliomethodik kan bidra till att utveckla studenternas lärprocess i psykoterapiutbildningen. Ett andra syfte är att undersöka portfolion som en lösning på bedömningsproblematiken i PBL. Projektet genomfördes med en grupp på tolv kvinnor och tre män med olika inriktningar. De fick själva bestämma om de skulle lämna in sina anteckningar utom i de teoretiska avsnitt där de skulle användas för bedömning.

Resultat/övrigt:

Vid utvärderingen visade det sig att elva deltagare regelbundet använde portfolion. När det gäller frågan om det egna lärandet är resultatet blandat, men under första terminen säger nio personer att metoden förbättrar medan det under andra terminen är något färre. I den analys man gjorde relaterade man anteckningarna till SOLO-taxonomin, alltså en gradering av inslag från skäligen enkla benämningar till utvecklade tillämpningar och tolkningar. Studenterna menade att de hade kunnat lära sig mer om SOLO-taxonomin hade introducerats så att de själva hade kunnat klassificera sina anteckningar enligt denna. De var positiva till bedömning genom portfolioanteckningar och ville att det skulle fortsätta på det viset. Projektgruppen märkte också att feedbacken till studenterna tar mycket mer tid än vid en traditionell examination.

Projektnr/rapporttitel:

016/F02 Dialogue Seminars as a Pedagogical Tool for Case Studies

Projektledare:

Professor Bo Göranson

Lärosäte:

Kungliga Tekniska högskolan

Beviljade medel:

552 160 kr

Vetenskapsområde:

Teknik

Beskrivning:

Ett grundläggande syfte med projektet är att komma bort från de traditionella forskarutbildningskurserna där man lär sig om vetenskapsteori och olika metoder i klassrummet och sedan förväntas gå ut och praktisera dessa. Detta leder till ett felaktigt tänkesätt. Istället betonas att praktiken har sina egna villkor och att det snarare handlar om kunskap i handling än om att tillämpa färdigtänkta kunskaper. Projektet kan därför ses som ett sätt att försöka överbrygga klyftan mellan teori och praktik. För att åstadkomma vad som benämns ett analogt tänkande får doktoranderna läsa ett antal klassiska texter. Man väljer att läsa texter av Descartes, Leibniz, Diderot, D'Alembert, Gadamer, Galileo och Darwin. De 19 studenter som deltog i tre olika kurser (med ett genomsnitt på 12 studenter per kurs) läste alla samma text till varje gång och skrev sina anteckningar. Dessa presenterades genom högläsning och diskuterades på seminariet. Ett sådant seminarium kan pågå i upp till sex timmar och resultera i cirka 25 sidor text vilka kan ta upp till en vecka att skriva. Efter halva projekttiden lämnade 11 deltagare in utvärderingar i form av kritiska essäer. Sammanställningen presenterades sedan och diskuterades i gruppen.

Resultat/övrigt:

Det visade sig att flera av de "analogier" som framkom senare kom till bruk i licentiat- och avhandlingsarbeten. Författarna säger också att de blev förvånade över att flera hundra år gamla texter kunde vara så inspirerande. Det visade sig att även lärarna blev stimulerade att reflektera över sina erfarenheter. Till sist frågar man sig om dialogseminariet kan överföras till andra kontexter. Man menar dock att de personer som skall leda dessa seminarier måste ha en "djup förståelse" och inte betrakta det som enbart en metod som lätt kan överföras mellan kontexter.

Genomförda projekt i grundutbildning från utlysning år 2002 (10 st.)

Projektnr/rapporttitel:
030/G02 Extramural learning in teacher Education
Projektledare:
Professor Ann-Marie Pendrill
Lärosäte:
Göteborgs universitet
Beviljade medel:
200 000 kr
Vetenskapsområde:
Naturvetenskap

Beskrivning:

Projektet som genomförts i samverkan med ett antal västsvenska högskolor har som syfte att utveckla extramuralt lärande inom verksamhetsförlagd utbildning för lärarstudenter och skolbarn. Mer specifikt vill man studera: a) om det är möjligt att kombinera studenters och skolbarns fysiklärande, b) i vilken grad studenterna blir nyfikna på fysik, c) om studenterna klarar av att leda barnen till en djupare förståelse av naturvetenskapen, d) vad som krävs av lärarstudenterna för att de skall kunna anta en lärarroll och e) om studiebesök i en nöjespark kan användas som en pedagogisk resurs i lärarutbildningen. De studenter som skulle delta introducerades och gavs tillgång till webbsidor med exempel på uppgifter som kunde studeras i de olika åkattraktionerna. Rent praktiskt fick studenterna ansvar för grupper av barn vilka de skulle assistera i åkattraktionerna under två timmar. Studenterna kunde såväl observera som delta. I vissa fall medförde man mätutrustning som skulle hanteras. Efteråt rapporterades iakttagelserna.

Resultat/övrigt:

Projektledarna drar slutsatserna att diskussioner, rapporter och presentationer erbjuder lärandetillfällen där det också avslöjas huruvida man missuppfattat något. Man märkte till exempel att det var mycket svårt att leda och utmana barnens resonemang utan att man hade gjort egna erfarenheter. En stor del ville inte, eller vågade inte, göra åkerfarenheterna själva utan ville helst observera utifrån. Det är också uppenbart att själva åkningen i sig inte överför någon kunskap. Det krävs observation, dialog, reflektion och beräkningar för att överföra erfarenheten från en nöjespark till kunskap.

Projektnr/rapporttitel:

063/G02 Developing Transformative Pedagogical Content Knowledge in Science and Mathematics Teacher Education

Projektledare:

Docent Ingvar Thorén

Lärosäte:

Högskolan i Gävle

Beviljade medel:

858 000 kr

Vetenskapsområde:

Naturvetenskap

Beskrivning:

Projektet handlar om att göra blivande lärare bättre förberedda för sitt kommande yrke. Det utgår från en idé om att läraren har en större förmåga att designa och leda läroprocesser för att utveckla elevernas naturvetenskapliga kunskande än ämnesexperten. Man menar att ämneskunskap och pedagogik skall ingå i en sorts förening, en ny kunskapsform, som resulterar i något kvalitativt annorlunda än båda var för sig. Föga överraskande fann man att blivande lärare tyckte att det var för mycket ämnesteorin och för lite om arbetet i klassrummet; de vill istället veta mer om elevers svårigheter att förstå specifika vetenskapliga begrepp. De flesta lärarutbildare däremot menade att det var för lite ämnesteorin och för mycket inriktning på klassrum.

Resultat/övrigt:

Aktiviteterna har resulterat i konstruktionen av en ny utbildningsplan för en del av utbildningen. Man har också lyckats reducera antalet kurser och stärka samhörigheten mellan olika ämnen samt få lärarutbildarna att samverka kring holistisk kunskap. Man är dock noga med att betona att även blivande lärare måste känna till centrala delar av specifika ämnen. Utan sådan kunskap kan man inte framgångsrikt leda eleverna till en djupare förståelse.

Projektnr/rapporttitel:

077/G02 Thesis in teacher education – research orientation and professional relevance

Projektledare:

Docent Kerstin Bergqvist

Lärosäte:

Linköpings universitet

Beviljade medel:

680 000 kr

Vetenskapsområde:

Humaniora/Samhällsvetenskap (Utbildningsvetenskap)

Beskrivning:

Fokus för projektet är det avslutande examensarbetet i lärarutbildningen. Projektet vill integrera en forskningsorientering med den professionella relevansen och stödja ett analytiskt förhållningssätt bland studenterna. Ett ytterligare syfte är att utveckla modeller för grupphandledning. Man konstaterar inledningsvis att lärarstudenter inte är vana vid att ställa forskningsfrågor, inte heller är det vanligt med grupphandledning eller att se skrivande som ett instrument för kritisk undersökning och kompetensutveckling. För att lärare skall kunna bli självständiga producenter av kunskap måste lärarutbildningen ge studenterna tillfälle att delta i den vetenskapliga diskursen. Seminarier och grupphandledningssessioner ger sådana möjligheter. Man organiserade också seminarier med grupphandledarna där man utvecklade olika metoder för grupphandledning. För att ta reda på hur åtgärderna har uppfattats har man distribuerat enkäter till tre olika studentgrupper innan de startade sitt uppsatsarbete. En andra åtgärd var att analysera anteckningar från grupphandledningarna och i något fall en videoinspelning. Slutligen gjordes traditionella kursutvärderingar.

Resultat/övrigt:

Man märkte att endast ett fåtal utgår från en genuin forskningsfråga. Studenterna har också uppfattningen att studien måste vara formellt och vetenskapligt korrekt. Vidare menar studenterna att examensarbetet skall vara relevant för deras arbete, både för den direkta undervisningen och för deras egen utveckling i yrket. Handledarna å sin sida är förvånade över att studenterna i grupperna inte utnyttjar varandra som resurser. När detta trots allt sker, nämner en handledare, är det snarare till skada därför att de inte har förmågan att vara kritiska och reflekterande kring varandras texter. Generellt tycker handledarna att det är svårt att göra grupphandledningen produktiv. Ett skäl till detta är att studenterna främst är intresserade av att bli klara med sina egna projekt. Författarna drar, trots de problem som visat sig, slutsatsen att examensarbetet kan bidra till en mer forskningsorienterad hållning och till en analytisk attityd hos studenterna inte minst därför att lärarutbildarna har varit villiga att introducera mer akademiskt innehåll i flera kurser.

Projektnr/rapporttitel:
083/G02 Verksamhetsförlagd lärarutbildning och specialpedagogisk kunskap

Projektledare:

Professor Ann Ahlberg

Lärosäte:

Högskolan i Jönköping

Beviljade medel:

920 000 kr

Vetenskapsområde:

Humaniora/Samhällsvetenskap (Utbildningsvetenskap)

Beskrivning:

En central tanke i projektet är att undersöka möjligheterna av ett närmande mellan de verksamhetsförlagda delarna av lärarutbildningen och lärarstudenters kunskapsutveckling i specialpedagogik. Syftet är att studera hur blivande lärare erfar mötet med elevers olikheter och hur de förstår villkoren för elevers delaktighet och lärande i skolan. Projektet vill också studera högskolans kollektiva kunskapsbildning med avseende på lärarstudenters möte med elevers olikheter i skolan. Studenterna som deltar i projektet går vid någon av lärarutbildningens tre inriktningar mot grundskolans senare år och gymnasieskolan som erbjuds vid den högskola där studien genomförs. Åtta till tio studenter från varje inriktning bildar ett nätverk som fortlöpande träffas för att diskutera och reflektera över frågeställningar och dilemman som uppstår i mötet med alla elevers olikheter. Studenterna får även tillfälle att föra samtal tillsammans med handledare, specialpedagoger, högskolelärare och representanter från andra yrkesgrupper. Projektet genomfördes i tre faser som i stort sett sammanfaller med de tre terminer som studenterna deltog i projektet. Under VFU-perioderna (verksamhetsförlagd utbildning) skrev studenterna loggbok där de antecknade dilemman och situationer som de uppmärksammade i skolans möte med alla elevers olikheter. Under den sista fasen av projektet genomfördes dessutom intervjuer med tio deltagare.

Resultat/övrigt:

Det visar sig att studenterna framförallt uppmärksammar differentiering och nivågruppering av eleverna. De fokuserar i mycket stor utsträckning arbetsmiljön i klassrummet och lärares möjligheter att skapa lugn och arbetsro i klassrummet. I mindre utsträckning berör studenterna skolan som organisation. Samtliga studenter tyckte att det varit lärorikt att delta i projektet. Lärarna hade en mycket positiv inställning till projektet som helhet och till samtalen i referensgrupperna. Resultaten visar att projektet har bidragit till ett ökat intresse för specialpedagogiska frågeställningar bland de lärare som deltagit i projektet. Projektet har haft implikationer även på organisationsnivå då formuleringar med relevans för elevers olikheter har förts in i planerna för den verksamhetsförlagda utbildningen samt att studenternas VFU-uppgifter till viss del anpassats till projektets resultat. Projektet har även lett till att specialpedagogiska frågeställningar har diskuterats bland lärare vid högskolan. Det har därmed bidragit till såväl individuell som kollektiv kunskapsutveckling vid högskolan.

Projektnr/rapporttitel:

101/G02 Personal Technologies in User-Centered Design of Collaborative Activities for Decentralized Education

Projektledare:

Prefekt Kenneth Nilsson

Lärosäte:

Umeå universitet

Beviljade medel:

699 350 kr

Vetenskapsområde:

Humaniora/Samhällsvetenskap

Beskrivning:

Rapporten behandlar teknologidesign för en sorts hybridutbildning förlagd dels på campus, dels utanför. Det som kommer i förgrunden när man skall designa sådana utbildningar, och den teknologi man tänker använda, är att dessa måste anpassas till användarna istället för att standardiseras. De studerande som deltog var en grupp distansstuderande som gick ett fyraårigt program om systemanalys. Under våren hölls användarmöten där olika scenarier om nuvarande och framtida lärmiljöer diskuterades. Under sommaren utvecklades ett prototypsystem som motsvarade föreställningarna om en personlig teknologi som kunde stödja kollaborativt lärande. Under hösten hölls workshops och gjordes intervjuer med deltagarna och i slutet av våren hölls ett avslutande utvärderingsmöte kring prototypen. I lärandecentrerad design av detta slag överbryggas man i viss mån gapet mellan lärande och expert.

Resultat/övrigt:

När prototypen testades i tre kurser fann man till exempel att lärarens deltagande i diskussionerna i hög grad påverkade studenternas aktivitetsgrad. Studenterna fann också att systemet var mycket värdefullt som ett medel att hålla ihop gruppen och för organisation av arbetet mellan medlemmarna. Det system man har utvecklat kan betecknas som ett semiformellt system, vilket utmärks av att det ger brukaren en stor grad av flexibilitet i användningen. Det man betonar som en mycket värdefull erfarenhet är bottom-up-strategin. Kunskapen om hur studenterna agerar i vardagen och hur de samverkar har i hög grad påverkat designen, det vill säga det kan betecknas som en "Learner-Centered Participatory Design Approach".

Projektnr/rapporttitel:
102/G02 Interactive Learning of Algorithms
Projektledare:
Assisterande professor Jarmo Rantakokko
Lärosäte:
Uppsala universitet
Beviljade medel:
330 000 kr
Vetenskapsområde:
Naturvetenskap

Beskrivning:
Motivet för att använda visualisering och animering av algoritmer i undervisningen är att det blir mer konkret vilket kan leda till att studenterna får en förbättrad förståelse. Rapporten beskriver två olika tekniker: datoranimering och rollspel. Kursen som försöks görs i har namnet "Programming of parallel computers" och ges på C-nivå i ingenjörsutbildning. För datoranimeringen används ett program, "Polka". Studenterna kan arbeta med programmet på olika sätt: genom att konstruera egna dataserier, ställa strategiska frågor, göra förutsägelser, programmera eller konstruera sin egen visualisering. När det gäller rollspel får studenten spela rollen av processor. Med hjälp av en kortlek får studenterna simulera olika sorteringsprocesser.

Resultat/övrigt:
I utvärderingen (enkätstudie) visar det sig att traditionella föreläsningar är överlägsna alla andra undervisningsmetoder, men det är intressant att se att både animering och rollspel ger bättre förståelse för algoritmerna än läroboken och att studenterna föredrar dessa framför läroboken (dock i kombination med föreläsningar). Om man jämför de två visualiseringsteknikerna, ser man att datoranimeringarna anses ge bättre resultat än rollspelen. De två teknikerna har dock fundamentala skillnader. När det gäller datoranimeringarna, ger de möjlighet för studenterna att arbeta i egen takt, göra om uppgiften så många gånger de vill och pröva olika parametrar. Rollspelen å sin sida gör de ingående begreppen mer konkreta och verkliga. Dessutom krävs ingen teknisk utrustning med tillhörande underhåll. Men det påpekas att alla resultat i mycket hög grad är beroende av faktorer som kvalitet på föreläsningar, läroboken, animering och föreläsarens entusiasm. Föreläsning som metod innebär en blandning av olika undervisningssätt, diskussioner, skrivande, visualisering med bilder och svarta tavlan.

Projektnr/rapporttitel:

164/G02 Students and Teaching Assistants Develop Lab Work and Learn About Physics Education Research

Projektledare:

Docent Sune Pettersson

Lärosäte:

Umeå universitet

Beviljade medel:

625 000 kr

Vetenskapsområde:

Naturvetenskap

Beskrivning:

Projektet handlar om hur man i en introducerande kurs i fysik för fysikstudenter och lärarstudenter försöker utveckla laborationerna genom att diskutera upplägget i en seminariereserie med lärare, lärarassistenter och studenter närvarande. Specifika syften är att undersöka: a) hur man kan lägga upp undervisningen så att den passar såväl fysikstudenter som lärarstudenter, b) hur man kan utveckla den pedagogiska förmågan hos lärarassistenter och c) hur man kan utveckla laborationsundervisningen i nära samverkan med lärarassistenter och studenter. I projektet beskrivs fyra studenter från lärarprogrammet, tolv från fysikprogrammet och två som läste kursen fristående. Dessutom deltog sex forskarstuderande och en forskningsassistent. Studenterna utvärderade laborationerna tillsammans med lärarassistenter. I samband med seminarier gjordes också en del test och presentationer om vikten av aktivt lärande.

Resultat/övrigt:

Man fann att det var viktigt att formulera mål för laborationerna. Andra resultat var att möten och diskussioner mellan studenter och assistenter fick den mest positiva responsen. Studenterna var också mycket belåtna med att man hade lyssnat så mycket på dem. Det som studenterna inte tycker är så bra är att seminarierna inte har direkt att göra med huruvida man klarar kursen eller ej. Assistenterna däremot finner det mycket belöande att få en inblick i hur studenterna tänker. Man noterar också att man i nästa kurs har utländska lärarassistenter och att seminarierna då blir ett sätt att diskutera kulturella skillnader mellan utbildning i olika länder.

Projektnr/rapporttitel:

170/G02 Direct feedback in PBL by summer in winter

Projektledare:

Assisterande professor Desirée Börjesdotter

Lärosäte:

Sveriges lantbruksuniversitet

Beviljade medel:

417 000 kr

Vetenskapsområde:

Jordbruk

Beskrivning:

Syftet är att introducera en växthuspedagogik vid utbildningar inom lantbruk. Villkoren för de studerande är att de på grund av terminens förläggning från höst till vår får liten chans att studera växtperioden utomhus. Genom att studera plantors tillväxt i växthus får de studerande direkt feedback på sina åtgärder. Man genomför arbetet som fallstudier med PBL-inriktning. I praktiken fick de studerande ett antal odlingsboxar i växthuset och kring dessa ställde studenterna sina frågor om etablering, tillväxt, utveckling, ståndfaktorer, interaktion, näringsförråd och kvalitetsfrågor om skörden. Till detta kom föreläsningar av inbjudna experter. Växthuspedagogiken utvärderades slutligen såväl muntligt som i skrift.

Resultat/övrigt:

Bland resultaten nämns att studenterna lade märke till sin egen utveckling både vad gäller färdigheter och gruppdynamik. Studenterna menade att de inte lärde sig enbart genom att man talade om något för dem, utan att de hade kommit fram till något själva. För att integrera IT i projektet har varje grupp arbetat med hemsidor. Man har också använt sig av dynamisk modellering, vilket var komplicerat men uppskattat av de studenter som begrep sig på det. En svårighet i projektet är kontinuiteten. Studenterna väljer andra kurser, men plantorna kräver kontinuerlig skötsel. Slutligen sägs att erfarenheterna är så positiva att arbetet med "växthuspedagogik" kommer att fortsätta.

Projektnr/rapporttitel:
176/G02 Immersion, Experience and Understanding: Virtual Theatres in Drama Teaching

Projektledare:
Docent Claes Rosenqvist
Lärosäte:
Umeå universitet
Beviljade medel:
986 600 kr
Vetenskapsområde:
Humaniora/Samhällsvetenskap

Beskrivning:

Projektet prövar informationsteknologin, speciellt virtuella världar, för att förändra undervisningen i drama, teater och film. Inledningsvis anförts att det traditionella sättet att undervisa inom detta område bygger på texter, bilder, studiebesök och föreläsningar. Att låta de studerande själva bygga upp och iscensätta föreställningar ger något annat. I projektet utnyttjas man ett program som kan laddas hem från Internet, "Active Worlds", och låter de studerande med hjälp av avatrar och virtuella rum förstå framförallt hur rummets tredimensionalitet utnyttjas på teatern. Istället för att som vanligt börja med ett färdigt verk som man analyserar kan man här låta studenterna välja en "tolkning" som de iscensätter. I praktiken låter man studenterna tänka ut hur de skall iscensätta utvalda delar ur till exempel ett klassiskt drama som Agamemnon. Det framhålls att programmet "Active Worlds" har precis rätt nivå för att inbjuda till diskussioner genom att det inte medger alltför stor detaljrikedom och att det därför blir möjligt att diskutera mer begreppsliga frågor såsom rummets utnyttjande, aktörernas placering, siktvinklar etc.

Resultat/övrigt:

Bland resultaten kan nämnas att studenterna blev gradvis bättre på att argumentera för och motivera sina lösningar. En iakttagelse görs om att studenter som var vana vid att spela dataspel var missnöjda över den låga detaljrikedomen. Projektet har presenterats internationellt (Cornell, Stanford, King's College) och har utvärderats externt av John Austin, St Louis. Avslutningsvis framhålls att i och med att dramaturgi blir allt mer skärmbaserad kan detta försök vara ett framtidsprojekt.

Pågående projekt i grundutbildning från utlysning år 2003 (9 st.)

Projektnr/rapporttitel:
005/G03 Yrkesdagbok – reflektion – mentorskap: Tre redskap i lärarutbildningen

Projektledare:
Docent Sonja Kihlström
Lärosäte:
Högskolan i Borås
Beviljade medel:
1 902 609 kr
Vetenskapsområde:
Humaniora/Samhällsvetenskap (lärarutbildning)

Projektidé:

Den pedagogiska idén är att utveckla användningen av professionell yrkesdagbok, reflektion och mentorskap inom lärarutbildningen. Det övergripande syftet är att utveckla verktyg som stöd för individuellt såväl som kollektivt lärande.

Projektnr/rapporttitel:

013/G03 Lisebergsmatematik som VFU-inslag i lärarutbildningen

Projektledare:

Professor Ann-Marie Pendrill

Lärosäte:

Göteborgs universitet

Beviljade medel:

736 000 kr

Vetenskapsområde:

Naturvetenskap

Projektidé:

Projektets idé är att kombinera studenters och elevers lärande på så sätt att det samtidigt blir en fortbildning för verksamma lärare under lärarutbildningens verksamhetsförlagda del (VFU). Projektet fokuserar huvudsakligen på matematik i lärarutbildningen och kommer att använda nöjesfältet Liseberg och andra resurser för lärande utanför skolan.

Projektnr/rapporttitel:

003/GE03 (048/G03) Implementering av ett kritiskt genusperspektiv i konstvetenskap

Projektledare:

Docent Anna Lena Lindberg

Lärosäte:

Lunds universitet

Beviljade medel:

853 800 kr

Vetenskapsområde:

Hum/Sam

Projektidé:

Projektets övergripande syfte är att få till stånd en grundläggande förståelse för hur man kan studera konsthistoria från ett genusperspektiv. Genom att introducera obligatoriska föreläsningar och seminarier uppbyggda kring interaktion och samarbete skall deltagarna få förståelse för området.

Projektnr/rapporttitel:

051/G03 Levande rätt – en narrativ ingång till juristutbildningen

Projektledare:

Docent Filip Bladini

Lärosäte:

Göteborgs universitet

Beviljade medel:

1 328 500 kr

Vetenskapsområde:

Humaniora/Samhällsvetenskap (juridik)

Projektidé:

Projektet vill introducera en "storyline"-metod i den tidiga juristutbildningen. Genom att studenterna får arbeta med ett specifikt fall, i projektbeskrivningen ett fall om en nyskild trebarnsmamma med jobb i ett snabbköp, är syftet att studenterna skall få möjlighet att bli reflekterande, genusmedvetna och socialt medvetna.

Projekt nr/rapporttitel:
067/G03 Att lära för att lära och undervisa. Studenter och lärare arbetar tillsammans. Introduktion till studier i högre utbildning

Projektledare:
Studierektor Karin Kjellgren
Lärosäte:
Göteborgs universitet
Beviljade medel:
2 000 000 kr
Vetenskapsområde:
Medicin (vård)

Projektidé:
Syftet med projektet är att i en tvärdisciplinär 5-poängskurs göra studenter medvetna om hur man lär i samverkan med andra. Kursen kan betecknas som en introduktion till högre utbildning.

Projekt nr/rapporttitel:
073/G03 Problemlösning i PBL

Projektledare:
Docent Gunnar Warfvinge
Lärosäte:
Malmö högskola
Beviljade medel:
884 000 kr
Vetenskapsområde:
Medicin

Projektidé:
Projektet fokuserar på studenters förmåga att lära i problembaserad undervisning. Det praktiska arbetet genomförs genom att man vidareutvecklar en undervisningsplattform som redan prövats samt att man genomför workshops och seminarier med inriktning på problemformulering och arbeten med fall.

Projekt nr/rapporttitel:
009/GE03 (087/G03) Kanon ifrågasatt. Genus i undervisning inom idé- och vetenskapshistoria

Projektledare:
Studierektor Cecilia Rosengren
Lärosäte:
Göteborgs universitet
Beviljade medel:
930 503 kr
Vetenskapsområde:
Humaniora/Samhällsvetenskap

Projektidé:
Projektet vill utmana den traditionella undervisningsplanen och stärka medvetenheten om genusfrågor. Studenterna skall lära sig att inse hur genusfrågor inverkar på tolkning och värdering av texter. I projektet skall också ges en föreläsningsserie med syfte att fortbilda institutionens lärare. Projektet skall också resultera i en antologi med inriktning på undervisning om genusfrågor där studenterna är delaktiga i produktionen.

Projektnr/rapporttitel:

090/G03 Interaktiva föreläsningdemonstrationer - ett medel att stödja studenternas meningsskapande i fysik

Projektledare:

Docent Jonte Bernhard

Lärosäte:

Linköpings universitet

Beviljade medel:

1 202 000 kr

Vetenskapsområde:

Teknik

Projektidé:

Syftet med projektet är att utveckla och implementera interaktiva föreläsningdemonstrationer som en resurs för studenter att få en funktionell förståelse för fysik. Föreläsningsformen innebär att datorbaserade verktyg för datagenerering och analys används tillsammans med demonstrationsverktyg och noggrant utformade arbetsuppgifter. Projektet riktar sig mot introduktionskursen i fysik för ingenjörstudenter.

Projektnr/rapporttitel:

116/G03 Retorik för blivande lärare med naturvetenskaplig eller teknisk yrkesbakgrund

Projektledare:

Professor Staffan Selander

Lärosäte:

Lärarhögskolan i Stockholm

Beviljade medel:

800 000 kr

Vetenskapsområde:

Humaniora/Samhällsvetenskap (lärarutbildning)

Projektidé:

Projektet syftar till att ge retorisk träning som ett medel att bryta det dilemma som uppstår när man måste byta yrkesidentitet. Projektet riktar sig till personer med yrkesutbildning inom naturvetenskap och teknik vilka skall börja arbeta inom utbildning.

Pågående projekt i forskarutbildning från utlysning år 2003 (2 st.)

Projektnr/rapporttitel:

(018/GE03?) 020/F03 Genus och pedagogik: Utbyte över kulturella gränser

Projektledare:

Professor Holger Daun

Lärosäte:

Stockholms universitet

Beviljade medel:

?

Vetenskapsområde:

Humaniora/Samhällsvetenskap

Projektidé:

Projektet syftar till att introducera nya metoder för lärande och utbyte inom området pedagogik med ett komparativt perspektiv. Projektet riktar sig till forskarstuderande med internationell utbildning som inriktning. Projektet vill särskilt stödja utbyte och kunskapsbildning, bygga upp komparativ färdighet, skapa nya och innovativa sätt att analysera relationen mellan genus och utbildning ur ett kulturellt perspektiv, förbättra studenternas förmåga att göra komparativa jämförelser av fall samt operationalisera tekniken för erfarenhetsbaserat lärande.

Projektnr/rapporttitel:

021/F03 Att utveckla seminariet som pedagogiskt och vetenskapligt instrument för doktorander. Ett tvärvetenskapligt retoriskt projekt.

Projektledare:

Assisterande professor Lennart Hellspong

Lärosäte:

Södertörns högskola

Beviljade medel:

1 197 000 kr

Vetenskapsområde:

Humaniora/Samhällsvetenskap

Projektidé:

Projektet syftar till att introducera träning i att leda seminarier som en del i en forskarutbildning. Träningen skall baseras på en retorisk modell och involvera deltagare från olika discipliner. Seminarierna kommer att arrangeras som praktiska övningar vilka kombineras med undervisning i retorisk teori.

Pågående projekt i grundutbildning från utlysning år 2004 (12 st.)

Projektnr/rapporttitel:

003/G04 Datoranimeringar för aktivt lärande av kemiska koncept

Projektledare:

Docent Kim Bolton

Lärosäte:

Högskolan i Borås

Beviljade medel:

100 000 kr

Vetenskapsområde:

Teknik

Projektidé:

Projektets idé är att använda en datorapplikation, "SimChemistry", i grundläggande undervisning av kemiingenjörer med avsikt att de skall utveckla simuleringar som visualiserar och förklarar kemiska begrepp på atomnivå. Den idé man vill utforska är om studenternas aktiva användande av datorsimuleringar fördjupar deras förståelse av relevanta kemiska begrepp.

Projektnr/rapporttitel:

012/G04 Att få en känsla av kontinuitet och progression. Ett nytt sätt att undervisa i samtals- och testmetod på ett psykologprogram.

Projektledare:

Assisterande professor Gisela Eckert

Lärosäte:

Linköpings universitet

Beviljade medel:

100 000 kr

Vetenskapsområde:

Humaniora/Samhällsvetenskap

Projektidé:

Det övergripande syftet med projektet är att införa en ny metodologi för undervisningen av yrkesfärdigheter i ett psykologiprogram. Målet är att visa att detta nya sätt att undervisa om yrkeskunnande ger studenterna kunskap om färdigheterna, en förmåga att reflektera över sitt kunnande samt kompetens att använda färdigheterna. Ytterligare en målsättning är att organisera studierna på ett sådant sätt att studenterna får en känsla av kontinuitet och progression i studierna.

Projektnr/rapporttitel:

015/G04 Utveckling av en didaktisk modell som bejakar livsvärlden som grund för lärandet

Projektledare:

Assisterande professor Margaretha Ekebergh

Lärosäte:

Växjö universitet

Beviljade medel:

100 000 kr

Vetenskapsområde:

Medicin (vård)

Projektidé:

Projektets idé är att utveckla en didaktisk metod som baserar sig på patienters egna berättelser som en grund för reflektivt lärande inom vårdvetenskap. Projektet vill också utveckla examinationsformer för den kliniska träningen vilka gör det möjligt att bedöma studentens förståelse av patientens situation och behov.

Projektnr/rapporttitel:

017/G04 Interaktionsdesignmetodik i modedesignundervisning

Projektledare:

Professor Lars Hallnäs

Lärosäte:

Högskolan i Borås

Beviljade medel:

100 000 kr

Vetenskapsområde:

Konst

Projektidé:

Syftet med projektet är att använda interaktionsdesignmetoder i undervisning av modedesign för att tydliggöra och systematisera vad olika stadier av designprocessen innebär för design av användandet. Projektet grundar sig på hypotesen att användning av interaktionsdesignmetoder för att göra användardesign explicit, kommer att ge studenterna ett begreppsligt ramverk med vilket de kan hantera designarbetets dubbla perspektiv.

Projektnr/rapporttitel:

020/G04 Utveckling av Internetbaserad lärandemiljö till stöd för fysikundervisning och -lärande utomhus

Projektledare:

Docent Oleg Popov

Lärosäte:

Umeå universitet

Beviljade medel:

203 000 kr

Vetenskapsområde:

Humaniora/Samhällsvetenskap (lärarutbildning)

Projektidé:

Projektets syfte är att göra fysikundervisningen i lärarutbildningen mer effektiv och mer intressant för kvinnliga studenter genom att utveckla aktivitetsbaserade moduler för utomhusundervisning med stöd av Internet. I projektet kommer en interaktiv webbplats för utomhusstudier i fysik att utvecklas och provas i olika naturvetenskapliga kurser.

Projekt nr/rapporttitel:

051/G04 Att etablera ett projektorienterat arbetssätt – fokusering av värdering, examination och återkoppling

Projektledare:

Studierektor Ulf Melin

Lärosäte:

Linköpings universitet

Beviljade medel:

756 352 kr

Vetenskapsområde:

Humaniora/Samhällsvetenskap

Projektidé:

Projektet vill utveckla och utvärdera nya former för bedömning, examination och feedbackformer för informatikstudenter som arbetar i projektmiljöer. Bedömnings- och examinationsformer i projektet skall täcka individuella prestationer, individuella prestationer i projektgrupper, återkommande examination under ett projekt såväl som examination vid projektets slut.

Projekt nr/rapporttitel:

075/G04 Korpusar i grammatikundervisningen – mot högre motivation, djupare förståelse och mer solida färdigheter i engelsk grammatik

Projektledare:

Assisterande professor Maria Estling Vannestål

Lärosäte:

Växjö universitet

Beviljade medel:

705 825 kr

Vetenskapsområde:

Humaniora/Samhällsvetenskap

Projektidé:

Projektet syftar till att öka studenternas motivation för engelsk grammatik samt att underlätta deras inläring genom att använda mer utforskande och interaktiva sätt att arbeta med grammatik. Projektet vill få studenterna att inse att grammatik inte enbart handlar om några regler i en bok utan istället att den är integrerad i språket som omger oss.

Projekt nr/rapporttitel:

112/G04 Integreringens andra våg – metoder för undervisning i könsteori på ekonomutbildningar

Projektledare:

Docent Anna Wahl

Lärosäte:

Kungliga Tekniska högskolan

Beviljade medel:

598 142 kr

Vetenskapsområde:

Humaniora/Samhällsvetenskap

Projektidé:

Projektets syfte är att introducera genusfrågor i utbildningen av ekonomistudenter, en utbildning där genusfrågor har haft litet utrymme. Projektet kommer att använda fyra olika infallsvinklar: genus och teambuilding, institutionens relation till genusfrågor, studerandereflektioner under läroprocessen samt film i undervisningen av genusteori. Projektet är en del i forskningsprogrammet "Fosfor".

Projekt nr/rapporttitel:

138/G04 Att medvetet använda strukturella spänningar i mötet med akademisk kultur. Lärande med feministiskt kunskapsteoretiskt perspektiv.

Projektledare:

Docent Ann-Charlotte Ek; Docent Ylva Gislén

Lärosäte:

Malmö högskola

Beviljade medel:

1 167 000 kr

Vetenskapsområde:

Humaniora/Samhällsvetenskap

Projekttid:

Projektets syfte är att öka studenternas möjligheter att se sig själva som kunskapsproducenter även i de fall då deras position i termer av genus, klass och etnicitet är i konflikt med det kulturella kapital som förknippas med akademisk kunskapsproduktion. Projektet vill tydliggöra och använda sig av potentiella konflikter i lärandeprocessen. Specifikt vill projektet anknyta till feministisk teoribildning. Fallbeskrivningar skall utgöra resurser för den begreppsliga förståelsen.

Projekt nr/rapporttitel:

156/G04 Ökat studentansvar för avancerad laborativ inläring i större grupper: reflektion, peer learning och interdisciplinärt lärande.

Projektledare:

Docent Maria Sunnerhagen

Lärosäte:

Linköpings universitet

Beviljade medel:

754 000 kr

Vetenskapsområde:

Teknik

Projekttid:

Ett övergripande mål är att undersöka effektiviteten hos olika pedagogiska strategier vid laborationsundervisning med stora studentgrupper. Studenterna kommer att sättas i situationer med gradvis ökat ansvar. I ett första scenario kommer studenterna att tilldelas ett kunskapsområde där de skall välja metod. I ett andra kommer metoderna att vara bestämda men problemområdena öppna för val.

Projekt nr/rapporttitel:

157/G04 Att utmana studenters föreställningar som ett stöd i övergången till högre utbildning.

Projektledare:

Assisterande professor Lars Uhlin

Lärosäte:

Linköpings universitet

Beviljade medel:

899 330 kr

Vetenskapsområde:

Medicin (vård)

Projekttid:

Projektets syfte är att stödja studenters övergång till högre utbildning genom att hjälpa dem att bli medvetna om de föreställningar de har om sina framtida yrkesroller såväl i relation till genusfrågor som till maktförhållanden och eget lärande. Redskap för att åstadkomma detta är olika sorters portfolioverktyg.

Projektnr/rapporttitel:
169/G04 Lärprocessens didaktik
Projektledare:
Studierektor
Steffen Häggström
Lärosäte:
Chalmers tekniska högskola
Beviljade medel:
100 000 kr
Vetenskapsområde:
Teknik

Projektidé:

Syftet med projektet är att fortsätta ett arbete som redan inletts om målformulering och progression i studenters lärande. Det övergripande syftet för det aktuella projektet är att fördjupa och permanenta det som redan startats genom att integrera didaktiska moduler i tre kurser på tre nivåer i civilingenjörsutbildningen. Modulerna är utformade för att stödja, stimulera och utveckla kunskap om lärandeprocessen i stora studentgrupper. Innehållet berör såväl lärare som studerande.

Intervjuer med Rådet för högre utbildnings tre ordförande

Lennart Köhler

Ord & Vetande AB

Mårten Carlsson, ordförande 1990–1995

Läraren ska vara en av institutionens hjältar och ha samma möjligheter att dra in pengar till institutionen som en forskare. Den grundtanken låg bakom att Högskolans grundutbildningsråd bildades 1990. Mårten Carlsson, rådets första ordförande, skriver gärna under på den tanken.

Foto: Maurits Carlsson

”Världen har ändrats under de tio år som har gått sedan jag satt som ordförande i rådet”, säger Mårten Carlsson, preses i Kungliga Skogs- och Lantbruksakademien och tidigare ordförande i Rådet för högre utbildning. ”Därför kan arbetet med den pedagogiska utvecklingen behöva se annorlunda ut i dag. Men syftet bör vara detsamma: att ge pedagogisk utveckling samma status som forskning. Detta tycks vara evigt.”

Högskoleutredningen *Grundbulten* (1992) bildade avstampet för Högskolans grundutbildningsråd, som senare fick namnet Rådet för högre utbildning. Inom utredningen växte tankarna fram och förslaget om ett grundutbildningsråd blev verklighet redan 1990, innan själva utredningen blev färdig.

Mårten Carlsson minns hur utredningens ordförande Håkan Westling formulerade en ny syn på varför forskningen rönt så mycket större respekt på lärosätena än den pedagogiska utvecklingen. För det första, hävdade Westling, får en forskare en direkt belöning genom sina vunna anslag. För det andra grundade sig bedömningen av forskningen på åsikter från jämlingar, så kallad *peer review*.

”Rådets uppgift var att försöka föra över forskningens prestige på utbildningsutvecklingen. En forskare som vinner ett forskningsanslag blir hjälte på institutionen. Men en duktig lärare hade inte samma möjligheter. Grundutbildningsrådet skulle ge dessa möjligheter”, säger Mårten Carlsson.

Det ska hända något nytt och intressant

En framgångsfaktor under de första åren av rådets verksamhet var att man agerade som en självständig myndighet. Då fungerade rådet som en motsvarighet till de traditionella forskningsråden, fastän inom området pedagogisk utveckling.

”Jag tror på ett självständigt råd som bedömer ansökningar med hjälp av jämlingar, internationella bedömare och studenter”, konstaterar Mårten Carlsson som gärna ser att studenterna får fortsatt förtroende att vara delaktiga i den pedagogiska utvecklingen. De är trots allt målgruppen för utvecklingsarbetet.

”Vi markerade studenternas viktiga roll i rådet genom att vice ordföranden var en student. Studenterna i rådet ställde ofta kritiska frågor om de ansökningar som kom in. Det gjorde att vi kunde fokusera våra satsningar på de projekt som innebar att det skulle hända något nytt och intressant för studenterna”, säger Mårten Carlsson.

En annan viktig insats för den pedagogiska utvecklingen var att rådet instiftade Levande pedagogers sällskap, på sekreteraren Hans Jallings initiativ. Från början bestod sällskapet av de lärare som fått pedagogiska pris på sina lärosäten och sällskapet fungerade som en smältdegel för pedagogiska idéer.

”Vi ville stimulera till större spontanitet inom utbildningsutvecklingen och Levande pedagogers sällskap var ett sätt att göra det. Där fick intresserade pedagoger träffas och diskutera med varandra och ta del av varandras idéer och resultat. Dessutom utgjorde sällskapet en bra bas för oss när vi behövde utomstående bedömare till våra ansökningar”, berättar Mårten Carlsson.

Trendsnapandets nytta

En av rådets styrkor under de första åren var att upptäcka nya trender inom utbildningen och agera snabbt därefter. Ett exempel var informations- och kommunikationstekniken. Mårten Carlsson hänvisar till skriften *An Attempt to Raise the Status of Undergraduate Teaching*, som han själv och dåvarande sekreteraren i rådet Hans Jalling skrev 1995. Skriften sammanfattar rådets första halvdecennium och nämner bland annat två lyckade projektexempel. Det första är utvecklingen av det datorbaserade övningsverktyget Frida (tillkom 1991) som stöd i franskundervisningen. Det andra är Medcal (Medical computer assisted learning), en satsning för att utveckla medicinundervisning med hjälp av datorer.

Rådet snappade upp trenden bakom Medcal redan 1992 när över hälften av ansökningarna inom medicinundervisning handlade om multimedia och datorhjälpmedel. Det stora intresset ledde rådet att sätta upp ett särskilt utvecklingsprogram för att utnyttja rådets resurser på bästa sätt. Dessutom skulle flera institutioner och lärosäten på ett naturligt sätt kunna dra nytta av de nya hjälpmedlen, bland annat genom att rådet krävde samarbete mellan institutionerna i programmet.

”Vi ville inte att lärarna på de olika institutionerna skulle sitta ensamma och utveckla egna lösningar. I stället byggde vi upp Medcal-nätverket som samordnades av Göran Petersson från Lunds universitet”, säger Mårten Carlsson.

Grundutbildningsrådet etablerade också ett nätverk för datorbaserat lärande. Utan detta nätverk hade det varit svårt för lärarna på de enskilda lärosätena att få utväxling på sina idéer i IKT-ålderns barndom.

Nätverkets projekt Frida är ett belysande exempel. Få, om ens någon, institution skulle ha haft råd att utveckla franskundervisningsprogrammet på egen hand. Utvecklingskostnaderna stannade på 1,2 miljoner kronor. Grundutbildningsrådet fungerade dels som en garant för kvaliteten, dels som garant för tillgängligheten sedan programmet blev färdigt. På så sätt blev Frida en nationell resurs för alla lärosäten som undervisar i franska.

Krävande lärarutbyte

Ytterligare en trend som hamnade på rådets bord under de första åren var den allt starkare internationaliseringen. Mårten Carlsson berättar att dåvarande utbildningsministern Per Unckel särskilt motiverade anslaget till Grundutbildningsrådet 1993 genom att öronmärka en del av pengarna till att bygga upp ett utbytesprogram för universitetslärare.

”Vi trodde på ett program där lärare kunde byta plats med varandra. En lärare från Sverige reste till en institution i utlandet för att undervisa, och hemmainstitutionen fick besök av en lärare från den utländska institutionen”, säger Mårten Carlsson.

Grundutbildningsrådet byggde upp ett utbytesprogram som inte bara finansierade själva utbytena, utan också ställde vissa krav på dem som valdes ut. För det första krävde rådet att utbytesperioden föregicks av en planeringsperiod på minst sex månader, inklusive en intensiv språkkurs. För det andra måste den resande läraren ordna ett seminarium på den egna institutionen för att dela med sig av sina erfarenheter, be-

skriva skillnader i undervisningen och jämföra det utländska arbetssättet med egna.

”Tanken var att utbytet ska ge nya infallsvinklar och synsätt. Det gav också en internationell erfarenhet till fler studenter, eftersom fler fick träffa lärare med annorlunda kultur och språk.”

En egen resa i rådets regi har också bitit sig fast i minnet hos Mårten Carlsson. Resan gick till USA, där rådet fick tillfälle att träffa pedagogen Ernest Boyer, författare till boken *Scholarship reconsidered*.

”Vi genomförde ett gemensamt seminarium tillsammans med Ernest Boyer vid hans institut på Princeton”, berättar Mårten Carlsson. Vi väckte förundran och respekt, men vi lärde oss också väldigt mycket.

Boyer delar in universitetens uppgifter i fyra delar:

- undervisning
- forskning
- samhällsservice
- integration.

Den sista punkten, att sätta in det egna området i sitt sammanhang, har en direkt koppling till det svenska Grundutbildningsrådet. Integration är nämligen en av grundtankarna bakom casemetodiken, och det centrum för casestudier som rådet bildade i Stockholm under det tidiga 1990-talet.

”Ett stort antal av ansökningarna 1991 handlade om casestudier, särskilt inom företagsekonomi, statsvetenskap och juridik. Därför finansierade Grundutbildningsrådet, tillsammans med Karl-Adam Bonnierstiftelsen, ett svenskt centrum för casestudier”, förklarar Mårten Carlsson.

Kioskvältande lärobok

Centrumet byggde snabbt upp sin kompetens genom att söka upp de mest välrenommerade universiteten i USA och Storbritannien inom casebaserad undervisning. Centrumets pedagoger skrev sedan den svenska läroboken *Casemetodik* – en bok som spreds till Sveriges institutioner inom företagsekonomi, statsvetenskap och juridik.

”Boken blev så populär att förlaget snabbt sålde slut på den”, säger Mårten Carlsson.

Alla resultat från rådets tidigaste år är dock inte så enkelt mätbara att en bok tar slut på förlaget. Svårigheterna med att följa upp enskilda

projekt och att sprida resultaten fanns redan i början av 1990-talet, och kvarstår till viss del ännu i dag.

Men det går också att göra positiva överslagsberäkningar om nyttan med rådets verksamhet.

”Vi bedömde att tusentals lärare satte sig ner och tänkte över pedagogiska frågor som en följd av att rådet fanns. Det aktiva tänkandet och att planera och genomföra våra projekt är ett bra komplement till lärosätenas egna pedagogiska utbildning för universitetslärare och deras egen utveckling. Jag såg aldrig någon konkurrens med dem, vi var bara ytterligare ett sätt att få upp pedagogiken på agendan”, säger Mårten Carlsson.

Mårten Carlsson understryker särskilt sekreteraren Hans Jallings stora betydelse för utvecklingen av rådet. Han rekommenderar också att den som vill läsa en utförlig och systematisk genomgång av de frågor som rådet har arbetat med tar del av rapporten *Börjar grundbulten rosta?* Rådet gav ut rapporten 1999.

Fri eller burfågel?

Mårten Carlsson är försiktig optimistisk inför att en ny myndighet ska ta över rådets uppgifter.

”Jag tror att beslutsfattarna kommer att göra allt i sin makt för att ta väl hand om rådets uppgifter. Men utvecklingsuppdraget kommer ändå att vara en främmande fågel inom en annan myndighet. Den kunde gott få finna ett eget näste, precis som forskningsråden.”

Oavsett hur ansvaret fördelas är det viktigt att kunna välja väg allt eftersom. Mårten Carlsson påpekar att det inte finns något självändamål med att bestämma sig i förväg för hur man ska arbeta med pedagogikens utvecklingsfrågor. Därför bör den nya myndigheten inte låsa in sig i alltför stela strukturer.

”Vi hade roligt och det tror jag är ett tecken i sig på att vi gjorde nytta. Det är viktigt att behålla den stämningen i arbetet. Det måste finnas en frihet; det ska vara tillåtet att pröva nya saker och att satsa på originella projekt”, säger Mårten Carlsson.

Anders Fransson, ordförande 1995–1998

Öka samarbetet med de pedagogiska utvecklingsenheterna och våga analysera enskilda lärares prestationer. Det är två råd till den myndighet som ska överta uppgifterna från Rådet för högre utbildning från och med 2006. Rådgivaren heter Anders Fransson, en av rådets tidigare ordförande.

Foto: Ulf Nilsson

Anders Franssons ordförandetid varade i tre år – år som var omvälvande för Rådet för högre utbildning. När han började 1995 var han den ende rådsledamot som fanns kvar från det tidigare rådet, eftersom alla andra ledamöter ansåg att det var meningslöst att sitta kvar eftersom rådet skulle läggas ner 1998. Dessutom skulle rådet omedelbart förlora sin självständiga ställning för att bli en del av Höskoleverket. Han fick dels kämpa för att rådet skulle få förnyat förtroende från regeringen, dels arbeta med att delvis förändra rådets inriktning.

”Jag och andra med mig ansåg att vi tidigare fokuserat väl hårt på att bara ge anslag till enskilda lärare. Det fanns inom rådets ledning ett uttalat motstånd mot de pedagogiska konsulter som driver utvecklingen lokalt på högskolorna och universiteten. Jag såg heller inga problem med att stödja projekt från hela fakulteter. Rådet skulle mycket väl kunna välja ut några sådana större satsningar”, förklarar Anders Fransson, tidigare ordförande för Rådet för högre utbildning och rektor för Högskolan i Borås 1990–2000.

I november 1995, bara några månader efter att Anders Fransson tillträdde posten som rådets ordförande, gjorde regeringen en u-sväng när det gällde rådets framtid. Rådet för högre utbildning fick ett utvidgat uppdrag och tillskott av resurser. Och Anders Fransson kunde fokusera på rådets verksamhet i stället för kampen för dess existens.

”Vi började med att revidera rådets inriktning. Tidigare hade vi som sagt betonat de enskilda lärarnas initiativ, på samma sätt som ett forsk-

ningsråd, och låtit de inkomna ansökningarna avgöra vilka områden vi skulle fokusera på”, säger Anders Fransson.

Uppmuntran och misslyckanden

Rådet satsade tidigt på att stödja projekt för att utnyttja datorer som pedagogiska hjälpmedel inom undervisningen. Många ansökningar handlade då om datorstödd undervisning. Nu ville Anders Fransson pröva att gå ett steg till på den vägen och bredda verksamheten så att fler ämnesområden och fakulteter blev aktiva.

”Inför ansökningarna lyfte vi fram intressanta områden som vi uppmuntrade lärarna att skicka in ansökningar om, till exempel examensarbeten, examination, undervisning i främmande språk och matematik. Men vi öronmärkte inga pengar för områdena”, säger Anders Fransson.

En särskild satsning gjordes inom språkområdet och kallades Lingcal (Linguistic computer assisted learning). Rådet bildade en grupp som fick i uppdrag att ge så kallade planeringsanslag till de ansökande för att få fram bättre ansökningar. Ett stort antal ansökningar fick också planeringsstöd inom området.

”Men satsningen ledde inte till några projekt. Planeringsstödet blev en flopp, till exempel inom språkområdet. Detta gällde också för planeringsanslag inom andra områden”, säger Anders Fransson.

Men satsningen på att förnya matematikundervisningen blev mer framgångsrik. Då berättade rådet återigen inför ansökningarna att man var särskilt intresserad av projekt som förnyar matematiken. Genom direktkontakter med lärare på lärosätena försökte rådet inspirera till fler ansökningar.

”Det fanns ett motstånd inom ämnet mot förnyelse och mer studentinriktad undervisning. Det fanns lärare som bara ville ta hänsyn till studenter som har det lätt för sig. Men så fanns också lärare som såg grundutbildningen som något viktigt inom matematikundervisningen – de hade också idéer om förnyelse. Men dessa eldsjälur var ofta relativt ensamma på sina institutioner”, säger Anders Fransson.

Ifrågasatta förändringar

Under perioden 1995–1998 fortsatte Rådet för högre utbildning att driva flera egna projekt på uppdrag av regeringen. Dessa projekt drevs på ett helt annat sätt än den ordinarie projektverksamheten. Rådet av-

satte särskilda medel och lärosätena fick del av dem så fort de kunde presentera ett tillräckligt bra projekt inom området.

Anders Fransson drar sig till minnes några av slutsatserna från arbetet med jämställdhet i högskoleundervisningen. Rådet finansierade projekt i till exempel Göteborg, Linköping, Karlstad och Stockholm för att förändra snedrekryteringen till fysik-, data- och ingenjörsutbildningarna.

”Projektet medförde att utbildningarna fick en viss ökad frekvens av kvinnor. Hypotesen var att kvinnliga studenter skulle vara mer intresserade av grupp- och projektupplagd undervisning, men det är tveksamt om det verkligen var på det viset”, säger Anders Fransson.

Men satsningarna på nya upplägg av utbildningar gav tveklöst en enorm kämpaglöd till studenterna. De tog ett stort ansvar för att driva tanken bakom upplägget till handling genom hela utbildningen.

De nya pedagogiska formerna för traditionella utbildningsvägar har alltid mött motstånd från olika delar av den akademiska världen. Rådets satsningar är inga undantag.

”I Göteborg ifrågasattes om den nya naturvetenskapliga linjen skulle ha samma legitimitet som den gamla. Frågor som väcktes var: ’Är linjen lika bra?’ och ’Får studenterna för mycket hjälp med det nya upplägget?’”, berättar Anders Fransson.

När det gällde att förnya ingenjörsutbildningarna stötte man på en annan motsättning, nämligen den mellan akademikerna och de lärare som tidigare hade arbetat på gymnasiet och som var de som i stor utsträckning genomförde undervisningen. Dessa båda kategorier av lärare hade i många fall svårt att kommunicera med varandra. De hade också olika uppfattning om undervisningens syfte vilket gjorde att förutsättningarna för förändringsarbetet blev oklara.

”Inom ingenjörsutbildningarna möttes två olika utbildningskulturer. Vi skulle ha behövt ta mer övergripande strategiska grepp för att lösa situationen och inte bara använda enskilda lärares idéer. Även om många idéer genomfördes och fick stor uppmärksamhet kunde de inte lösa kommunikationssvårigheterna”, analyserar Anders Fransson.

En viktig del i framgångarna för Rådet för högre utbildning har varit den mogna inställningen till att använda datorer i undervisningen. Rådet insåg tidigt att lärarna själva inte ska utveckla datorprogram.

”Den tekniska utvecklingen sprang snabbt ifrån den pedagogiska. Om lärarna själva tog fram program tog det lång tid och resultaten blev onjutbara”, kommenterar Anders Fransson och fortsätter:

”Vi lärde oss att frågan egentligen handlar om hur man ska använda redan existerande programvara och system för till exempel distansutbildning och konferenser. Datorn blir ett viktigt effektiviseringsverktyg som kan användas för att förtydliga det som blir svårgripbart med enbart verbal undervisning, till exempel att visualisera olika förlopp eller simulera komplexa interaktioner.”

Hitta styrkor och svagheter

Rådets starka fokus på enskilda lärares initiativ har inneburit att rådet har sluppit att analysera hur undervisningen verkligen fungerar på lärosätena, anser Anders Fransson. Han efterlyser att rådets efterträdare tar vara på de möjligheter som finns redan i dag för att upptäcka brister och kunna genomföra förändringar till det bättre.

”Den nya myndigheten bör i större utsträckning undersöka och analysera kvaliteten i undervisningen. Ett sätt är att ta vara på kursvärderingarna och se vad man kan göra för att utveckla och sprida styrkor och tackla eventuella brister”, säger Anders Fransson.

Den före ordföranden ser gärna att lärarnas prestationer utvärderas på ett tuffare sätt i framtiden. Eftersom det finns mycket kursinformation och kursvärderingar i databaser i dag så är det fullt genomförbart att utvärdera lärarna. En idé kan vara att utveckla system för att analysera tillgängliga uppgifter om kurserna för att identifiera signaler på att något behöver göras.

”Det är viktigt att utvärdera lärarnas prestationer, men också att göra det utan att hota deras integritet. Ur databaserna kan man till exempel få information om vilka kurser som studenterna presterar bra respektive dåligt på. Den informationen kan man analysera – om man vill det.”

Samverka med konsulterna!

Under 2000–2001 genomförde Anders Fransson en utredning, på Utbildningsdepartementets uppdrag, om nya villkor för lärandet inom den högre utbildningen (SOU 2001:13). Utredningen handlar om de pedagogiska konsekvenserna av högskolans kraftiga utbyggnad under 1990-talet och informations- och kommunikationsteknikens nya möjligheter som pedagogisk resurs. I uppdraget ingick också att lämna förslag om Rådet för högre utbildnings framtid. Några av förslagen kan överföras på den myndighet som ska ta över uppgifterna.

För att följa Anders Franssons rekommendationer bör den nya myndigheten:

- vara en självständig myndighet, skild från Högskoleverkets tillsyns-
uppdrag
- få utökade anslag för att finansiera pedagogisk utveckling
- ha en policy för finansiering som tillåter att projekten oftare kan
vara en del av lärosätenas egen utveckling av undervisning och lä-
rande
- driva projekt om mångfald i den högre utbildningen
- driva projekt i samarbete med lärosätenas utvecklingsenheter vid
sidan om den ordinarie projektverksamheten.

Ett av förslagen från utredningen som har blivit verklighet är att alla lärare på lärosätena ska gå igenom en pedagogisk utbildning på minst tio veckor. De pedagogiska konsulterna på högskolornas och universitetens utvecklingsenheter ansvarar för den pedagogiska utbildningen. De ansvarar också för lärosätenas egna initiativ inom den pedagogiska utvecklingen.

”Den nya myndigheten bör etablera en ordentlig kontakt med de pedagogiska ledarna på lärosätenas utvecklingsenheter. De kommer att vara bra kanaler in i högskolornas och universitetens utbildningsverksamhet för rådets efterträdare.”

En uppgift för den nya myndigheten kan vara att stimulera lärosätena att vidareutveckla de pedagogiska kurserna så att de inte bara är introduktionskurser för lärarna. Myndigheten kan fungera som en drivkraft för att ta fram stegmodeller för utbildningen i stället, exempelvis som den modell som har utvecklats i Linköping.

”Myndighetens roll kan vara att samla folk med olika erfarenheter och ge särskilt stöd till pedagogisk förnyelse, som gärna kan ske i samarbete med de pedagogiska utvecklingsenheterna”, säger Anders Fransson.

Lars Haikola, ordförande 1998–2005

Det gäller att finna en balans mellan systematiska förändringar och eldsjälarnas idékraft på lärosätena, anser Lars Haikola, ordförande för Rådet för högre utbildning 1998–2005. Han uppmanar de som ska driva den pedagogiska utvecklingen vidare att våga tänka fritt när de ska bygga vidare på rådets femtonåriga arbete.

Foto: Eddie Andersson

”Det viktigaste för mig under min tid som ordförande för Rådet för högre utbildning har varit att fullfölja intentionen att stödja de enskilda lärarnas och lärargruppernas goda initiativ. Rådet har varit ett sätt att skapa ett utrymme för initiativ att utveckla pedagogiken på högskolorna och universiteten”, säger Lars Haikola, siste ordförande för Rådet för högre utbildning och rektor på Blekinge tekniska högskola.

Efterhand kom rådet att stödja alltmer kollektiva insatser efter att tidigare ha fokuserat på engagerade personer. Det har lett till att fler lärarlager och institutioner har fått pengar från rådet under rådets sista år. Enligt Lars Haikola är det en fördel att fler blir engagerade i att utveckla pedagogiken.

”Det är sällan som en eldsjäl kan vända en hel organisation eller ett program”, konstaterar Lars Haikola. ”Det krävs ofta fler involverade för att åstadkomma en förändring.”

Goda idéer – svag spridning

Ett exempel på just en sådan förändring där flera personer är engagerade är hur juristutbildningen har utvecklat så kallad casemetodik för att förbättra utbildningen. Inom det egna programmet har förändringen slagit igenom, men det lyckade projektet blottar också en tydlig brist i Rådet för högre utbildnings arbete – en brist som blir ett arv till den myndighet som ska ta över rådets uppgifter från och med 2006.

”Vår svaghet har varit att inte följa upp och sprida information om projekten”, säger Lars Haikola. ”Så jag rekommenderar den myndighet som ska ta över rådets uppgifter att tänka över frågan om hur man ska sprida resultaten av satsningarna och undersöka hur väl projekten faller ut – även om det är besvärligt att göra det.”

Lars Haikolas uppmaning till rådets efterträdare att tänka i nya banor när det gäller att sprida resultaten av utvecklingsprojekten har sin grund i en av rådets egna satsningar. År 2004 var Rådet för högre utbildning med och finansierade det första didaktiska utvecklingscentrumet i Sverige, Cetuss (Centrum för teknikutbildning i studenternas sammanhang) i Uppsala. Centrumet ska fungera som en nationell knutpunkt för lärare inom den högre teknikutbildningen. Cetuss tar till exempel ansvar för att sprida kunskap om utvecklingsprojekt, samlar kunskap och driver egen pedagogisk utveckling.

”Tyvärr har vi inte ens hunnit halvvägs i den här satsningen”, säger Lars Haikola. ”Cetuss är inne på sitt andra år och vi har påbörjat liknande arbete inom konstnärliga ämnen och medicin.”

I dagsläget är det osäkert vad som kommer att hända med de nationella didaktiska centrumen efter att initiativtagaren Rådet för högre utbildning läggs ner från och med 2006. Men tanken med centrumen var att äntligen råda bot på svårigheterna att sprida resultat från enskilda utvecklingsinsatser så att de blir nyttiga för hela Högskolesverige. På så sätt skulle de vara ett svar på svagheten i det underifrånperspektiv som rådet tidigare arbetat med.

”Vår ambition var att bygga upp liknande noder för alla delar inom den svenska högskolan”, säger Lars Haikola. ”Jag är övertygad om att man måste arbeta systematiskt med förändring av pedagogiken. I dag är högskoleutbildning en massutbildning, med nya grupper av studenter som har andra drivkrafter och intressen än de gamla grupperna. Det innebär en mängd pedagogiska utmaningar och frågor. Men det finns generella svar, och de nationella ämnesnoderna är ett sätt att bemöta de nya pedagogiska utmaningarna.”

Bättre ansökningar ger nytta till fler

Efter 2005 kommer alltså en ny myndighet att överta uppgifterna som handlar om den pedagogiska utvecklingen på högskolorna och universitetet. Lars Haikola önskar att den nya organisationen vågar gå sin egen väg, samtidigt som det är viktigt att också bygga på rådets erfarenheter. Ett exempel är att ta vara på de ansträngningar som rådet har gjort när

det gäller att hjälpa lärare och lärargrupper att skriva bra ansökningar, något som också grundar sig på det nuvarande kunskapsläget.

”Under några år under 1990-talet kunde vi inte dela ut alla medel som vi hade tillgång till, eftersom vi inte fick in tillräckligt bra ansökningar. Men vi har sedan dess strukturerat själva ansökningsprocessen och ställer nu hårdare och tydligare krav”, berättar Lars Haikola.

Ett av de hårda kraven är att den som ansöker måste redogöra för utvecklingsläget inom det egna ämnesområdet. Det säkerställer att varje eldsjäl inte uppfinner hjul som redan finns någon annanstans. När projekten bygger på den kunskap som redan finns ökar också chanserna att resultaten blir mer generella – vilket gör att det är lättare för andra högskolor att använda dem.

”Det här är en av mina käpphästar”, säger Lars Haikola. ”Ansökningen ska tvinga lärarna att formulera svaret på frågan ’Vad vill jag göra för att föra utvecklingsläget framåt?’”.

Stimulerande andningshål

Den nya och tydligare ansökningsprocessen har lett till fler ansökningar av hög kvalitet. Lars Haikola påpekar att under rådets tre sista år sjönk andelen beviljade ansökningar till under 10 procent – 90 procent måste avvisas på grund av medelsbrist, trots mycket god kvalitet på ansökningarna. Och att antalet bra ansökningar ökar är också ett symtom på att det sprudlar av pedagogisk utvecklingsaktivitet på landets högskolor och universitet.

”Även om inte många får stöd från Rådet för högre utbildning upplever jag att blotta chansen att kunna få finansiering stimulerar till att tänka på pedagogisk utveckling. Det är oerhört trångt med ekonomiska medel inom utvecklingen av den högre utbildningen och rådet fungerar där som ett andningshål för många lärare, även om huvudansvaret för utvecklingen naturligtvis ligger på högskolorna själva. De som ansöker har redan gjort ett stort utvecklingsarbete som sedan kan komma till nytta i arbetet på den egna institutionen. Och det gäller också för dem som bara tänker lämna in en ansökan, men av olika anledningar till slut väljer att inte göra det.”

Bilden av Rådet för högre utbildning som ett andningshål är vald med tanke på den kvävande verklighet den högskolepedagogiska utvecklingen ska leva i. Sverige avsätter en mycket liten del av anslagen till högskolor och universitet till att utveckla pedagogiken – en andel som Lars Haikola anser borde växa.

De små resurserna innebär i dag att högskolorna och universiteten själva har svårt att prioritera utvecklingsfrågor. Samtidigt hade det varit kvalitetsmässigt motiverat att stödja fler av projektansökningarna som kommit in till rådet under de senaste åren.

Effektiva temagrupper

Rådet för högre utbildning har också arbetat med särskilda utvecklingsuppdrag, vid sidan om huvuduppgiften att stimulera pedagogisk utveckling på högskolorna och universiteten. En arbetsgrupp har under flera år arbetat med regeringsuppdraget miljöintegrering i utbildningen. Gruppen ordnar konferenser och har inrättat ett eget pris till det lärarlag som utvecklat de bästa miljöintegrerade inslagen i undervisningen.

Gruppens arbete är ett gott exempel på hur vissa utvecklingsfrågor på ett effektivt sätt kan drivas från centralt håll. Men Lars Haikola anser att man bör noga överväga vilka frågor som är lämpliga att driva från myndighetshåll.

”Vi har också haft uppdrag att arbeta med jämställdhetsperspektivet i undervisningen. Där finns redan en stark utvecklingskraft ute på högskolorna, vilket gör att det är svårt att driva frågan centralt.”

Rådet för högre utbildning har också valt ut egna frågor att arbeta särskilt med. Valen har ofta utgått från mönster i ansökningarna. Ibland har rådet upptäckt ett stort engagemang och flera goda idéer från flera olika håll i landet. Då har man upprättat särskilda temagrupper inom rådet för dessa kluster av intressanta frågor. Två exempel är projektet inom statistikutbildningen under rådets senaste år och projektet inom lärarutbildningen i samband med att utbildningen lades om år 2000.

”Inom lärarutbildningarna arbetade vi särskilt med att stödja naturvetenskapliga lärare att ta fram nya pedagogiska hjälpmedel tillsammans med olika science centra”, berättar Lars Haikola.

Ytterligare ett område som har engagerat Rådet för högre utbildning under lång tid är informations- och kommunikationstekniken, IKT. Rådet har till exempel finansierat projekt för att utveckla hjälpmedel inom språkutbildning och medicin med hjälp av den nya tekniken. Och vi har bara sett början än inom IKT och undervisning, säger Lars Haikola.

”IKT är bara i sin linda. Det finns mycket utvecklingskraft kvar till nytta för den vanliga undervisningen. Jag tror att tekniken är nödvändig för att klara den massutbildning som högskolan ska genomföra i dag.

Samtidigt ska tekniken inte ersätta lärarna, men interaktionen mellan lärare och studenter behöver inte vara av femtitalskaraktär.”

Kraft i lärosätenas kapillärer

”Det viktigaste är att den kraft och morot som rådet har varit får en fortsättning i den nya myndigheten. Jag hoppas att den får i uppgift att driva och stimulera till pedagogisk utveckling i det svenska högskolelandskapet. Och att de får medel till att lösa uppgiften.”

Men hur den nya myndigheten ska arbeta är inget som Lars Haikola vill styra. Däremot ser han gärna att man noga överväger vilka former och vilka instrument som ger stor effekt i den pedagogiska utvecklingen. Nyttänkandet är som sagt viktigt och att se betydelsen av ett systematiskt angreppssätt när det gäller att införa förändringar i utbildningarna. Det räcker inte med att någon lärare har gjort något bra på en enskild institution. Den utvecklingsinsatsen måste komma till nytta på andra institutioner, både på det egna lärosätet och på andra högskolor och universitet.

”Rådet för högre utbildning har under lång tid provat att låta de enskilda lärarnas initiativ vara hela drivkraften för den pedagogiska utvecklingen. Det visar sig också att högskolorna besitter en stark drivkraft långt ute i kapillärerna”, säger Lars Haikola.

Kapillärkraften, det vill säga lärarnas engagemang och förändringsvilja, måste vi ta vara på. Men balansen mellan det individuella och det systematiska måste ändå förskjutas åt det systematiska hållet, jämfört med dagsläget. Samtidigt får det systematiska förändringsarbetet inte kväva de individuella initiativen.

”Den nya myndigheten bör sträva efter att balansera lärarnas eldsjälarbete mot behovet av systematisk förändring som kräver generella tag. Det är mycket viktigt att inte tappa den största källan till goda idéer, det vill säga lärarna. Men de goda idéerna förtjänar goda system för att sprida dem”, konstaterar Lars Haikola.

Förbered högskolan!

Den svenska högskolan står nu mitt i ännu en stor expansion, med medföljande förändring. Lars Haikola har sett mönstret tidigare. På 1960-talet växte högskolan dramatiskt och likaså på 1990-talet, då även Rådet för högre utbildning inrättades. Nu, i början av 2000-talet, växer högskolan igen.

”Nu har vi en ny tillväxtvåg. Snart är vi uppe i att hälften i varje årskull går på högskolan eller universitetet”, säger Lars Haikola.

Under de tidigare stora expansionerna har den högre utbildningen varit tvingad att förändras. Pedagogiken före 1960-talet visade sig ohållbar och flera utredningar och förändringar genomfördes. Samma mönster upprepades 1990 och vi kan således förvänta oss en liknande utveckling nu.

De studentgrupper som nu går på högskolan är väsentligt annorlunda än tidigare. Andelen internationella studenter har ökat. Den sociala rekryteringen har blivit bredare. Andra skillnader är till exempel att betydligt fler kvinnor studerar på högre utbildningar, att högskolan lockar allt fler äldre studenter och småbarnsföräldrar samt att fler ovana studenter läser på distans. Lars Haikola varnar för att den högre utbildningen ännu inte är förberedd på dessa förändringar.

”I dag är högskolorna bra på att undervisa unga studenter på heltid på campus. Men det finns många fler studentgrupper representerade i undervisningen. Det kommer att krävas en enorm förändring för att anpassa sig efter de nya kraven – och då krävs det utvecklingsinsatser.”

”Jag hoppas att den nya myndigheten får denna uppgift. Annars kommer högskolorna och universitetet att stå ensamma med hela utvecklingsansvaret. Jag tror att de behöver den stimulans som rådet tidigare stått för och som den nya myndigheten kan komma att överta.”

Vi står inte ensamma

Lars Haikola spår också att den samordnade kontakten och bevakningen av den internationella pedagogiska utvecklingen kommer att bli allt mer betydelsefull. Det grundar sig i att Sverige inte är unikt i sin högskole-tillväxt. Samma utveckling sker i dag över hela världen och flera länder har redan kommit långt med sina insatser för att bemöta de nya kraven, särskilt Storbritannien, USA, Australien och Nya Zeeland.

”Australien har till exempel ett systerråd till Rådet för högre utbildning som på senare år har utvecklats mer mot centrala lösningar. Storbritannien avsätter stora resurser för att kunna satsa på olika studentgrupper på universitetet. Deras problem liknar dem som vi också står inför”, säger Lars Haikola.

Den internationella utvecklingen borde därför bli ett av den nya myndighetens bevakningsområden. Det kommer att vara svårt för varje enskilt lärosäte i Sverige att hålla sig à jour med utlandets högskolepedagogik, men behovet kommer att öka i takt med den ökade internatio-

naliseringen. Samtidigt betonar Lars Haikola att myndigheten inte får ta över det huvudsakliga utvecklingsansvaret från lärosätena.

”Högskolorna måste själva ta sitt eget pedagogiska ansvar, just som tidigare. Myndigheten bör vara en utvecklingsnod och stimulator, inte en auktoritär myndighet. Men stimulatorn måste också få kraft att agera och förändra, det vill säga få tillräckligt med resurser.”

Rådet för högre utbildning
En reflektion över femton års verksamhet

Jan-Eric Degerblad och Sam Hägglund

Sammanfattning

Den ursprungliga avsikten med etableringen av Högskolans grundutbildningsråd år 1990 var att höja grundutbildningens status i förhållande till forskningen. I backspegeln kan konstateras att erfarenheterna av rådets verksamhet i det stora hela är positiva, och att det är uppenbart att rådet aktivt har bidragit till att höja kvaliteten i svensk högskoleutbildning, framför allt genom stödet till nya utbildningsformer och innovativa utbildningstekniker. Samtidigt visar emellertid erfarenheterna att projektets ”livskraft” i respektive utbildningsmiljö många gånger varit begränsad, framför allt på grund av att denna varit avhängig den enskilda projektledarens entusiasm. Det kan också ifrågasättas om inriktningen på nya utbildningsformer och innovativa utbildningstekniker har varit ett verksamt instrument att höja grundutbildningens status i förhållande till forskningen. För att åstadkomma en sådan varaktig generell statushöjning för grundutbildningen hade sannolikt den befintliga inriktningen behövt kompletteras med en inriktning på att stödja projekt syftande till att förbättra lärarkårens kvalitet genom aktiviteter riktade mot höjning eller breddning av kompetensen, innovativ förmåga eller utveckling av pedagogisk skicklighet.

Samtidigt som Rådet för högre utbildning avvecklas kommer Myndigheten för Sveriges nätuniversitet att få ett utökat uppdrag som inkluderar pedagogiska utvecklingsfrågor. Det vore olyckligt om detta innebär en ”cementering” av nuvarande verksamhetsinriktning. Snarare borde en omprövning av verksamhetsprioriteringar ske, t.ex. i riktning mot det som i en av rådets utvärderingar kallats ”scholarship of learning” dvs. en betoning av nödvändigheten att integrera forskning och utbildning, samt att stödja strategier som främjar den akademiska friheten, bildningen och kreativiteten inom den högre utbildningen.

Vår rekommendation är därför att beslutet att överföra rådets uppgifter till Myndigheten för Sveriges nätuniversitet omprövas, och att rådet istället återigen får status som självständigt råd.

Förord

Med tanke på den korta tid som stått till förfogande för uppdraget, har vi självfallet inte kunnat gå in på Rådet för högre utbildnings enskilda satsningar, utan begränsat oss till dess prioriteringar och huvuddragen i verksamheten.

Rådet har varit verksamt under en period då det svenska högskole-systemet genomgått stora förändringar, förändringar som satt stor press på högskolan själv och som ökat förväntningarna på densamma. Samtidigt med dessa förändringar har det funnits ett mål som varit stabilt över tiden. I ett seminarium på Ingenjörsvetenskapsakademien den 13 maj 1996 formulerade förre universitetskanslern Carl-Gustaf Andrén detta mål på följande vis¹:

”Kvalitet är målet. Detta råder det stor enighet om i det svenska utbildningssystemet och forskningssamhället. Att avgöra vad som är kvalitet är däremot inte lika lätt.”

Som vi ser det har detta mål varit en ledstjärna under rådets hela period, i den egna verksamheten och i den verksamhet man stöttat. Samtidigt pekar detta mål på värden och ideal som utgör kärnan i all akademisk verksamhet – den akademiska friheten. När vi gjort vår reflektion över rådets verksamhet har begreppet akademisk frihet varit av central betydelse.

1. Andrén, Carl-Gustaf (1996), s. 60

Uppgiften

Syfte

Syftet med denna rapport är att ge en bild av i vilken mån verksamheten i Rådet för högre utbildning avspeglar statsmakternas ursprungliga syfte med etableringen av rådet, angivet i motiveringarna av Högskoleutredningen, regeringsbeslut, regleringsbrev och Högskoleverkets instruktion.

Genomförande

Frågeställningar

Rapporten skall, utöver en analytisk genomgång av rådets hittillsvarande verksamhet, i första hand söka besvara följande frågor:

- Har rådets verksamhet, vad avser inriktning och prioritering, avspeglar statsmakternas intentioner?
- Har verksamhetens uppläggning och metod inneburit effektiva instrument att genomföra angivna målsättningar?
- Vilka resultat och erfarenheter från rådets verksamhet kan överföras till andra aktörer i framtiden?

Arbetsätt och underlag

Underlag för projektet utgörs dels av skriftligt material – rådets verksamhetsberättelser, skrivelser, beslut, rapporter och tidigare utvärderingar – dels intervjuer med berörda personer, t ex kanslipersonal på rådet, styrelseledamöter samt lärare och forskare på universitet och högskolor.

Utgångspunkter för projektet

Projektet innehåller moment av såväl utvärdering som uppföljning. En utvärdering måste uppfylla två fundamentala villkor, varav det första handlar om kausalitet. Innebörden av kausalitetsvillkoret är att en utvärdering av vad en verksamhet åstadkommit inte är liktydigt med en analys av hur verkligheten förändrats inom det område som åtgärderna syftat till att påverka. För att kunna uttala oss om effekterna av en verk-

samhet, i detta fall en anslagsgivande verksamhet, måste vi också göra antaganden om det kontrafaktiska förloppet, dvs. vad som hade hänt om inte aktiviteten hade initierats, stödet hade utbetalats eller nätverket hade organiserats. Detta är en svårighet som finns hos alla konsekvensanalyser, att med en rimlig grad av säkerhet kunna göra denna ”retroaktiva förutsägelse” av ett förändringsförlopp med vilket det faktiska förloppet jämförs.

Det andra villkoret som en utvärdering måste uppfylla handlar om relevans. Innebörden av relevansvillkoret är att effekterna inom ett specifikt område måste relateras till de anspråk på resultat som angivits – i detta fall av regering och riksdag vid rådets tillkomst. Ett resultatanspråk inom detta område kan vara att den pedagogiska förnyelsen inom universitet och högskolors grund- och forskarutbildning skall ha främjats.

Begreppet uppföljning är mer framtidsinriktat och handlar om hur de tillvaratagna erfarenheterna och de uppnådda resultaten kan användas i en framtida verksamhet. I detta sammanhang handlar det alltså om hur ”arvet” från Rådet för högre utbildning kan tillvaratas och förvaltas.

Rådet för högre utbildning

Mellan 1870 och 1910 genomgick de svenska universiteten stora förändringar. Från att varit institutioner för bildning, förvandlades de nu till att bli institutioner för utbildning och forskning.² Den äldre ordningen bröts sönder av en växande kunskapsmängd inom olika discipliner och mer differentierade utbildningsbehov. År 1908 slår universitetsstadgan fast att uppgiften är ”att meddela en på vetenskaplig forskning grundad undervisning”.³ År 1916 heter det i samma stadgar för första gången att universitetens uppgift är ”vetenskaplig forskning och undervisning”.⁴

Under denna period förändrades även undervisningen och examinationsformerna – delvis utifrån en kritik från studenter: professorernas katederföreläsningar kompletterades av specificerad litteratur och aktiverande övningar, tentamensfördringarna preciserades och allmänbildningskraven avvecklades från examina.⁵ När Högskoleutredningen drygt 70 år senare tillsattes spelade studenternas kritik återigen en viktig och central roll.

Bakgrunden till att regeringen 1989 tillsatte Högskoleutredningen⁶ var bland annat den kritik som riktats mot den grundläggande högskoleutbildningens kvalitet (undervisningens uppläggning och genomförande) och kvantitet (mängden undervisning). Uppgiften för utredningen bestod i att ge en bild av den aktuella pedagogiska situationen i Sverige och internationellt, att ”klargöra innebörden och hållbarheten i den kritik som riktats mot ifrågasvarande praxis” samt att ge förslag till förbättringar. Utredningens slutbetänkande (*Frihet, ansvar, kompetens – grundutbildningens villkor i högskolan*, SOU 1992:1) publicerades 1992 efter tre års omfattande arbete.

Under sitt första verksamhetsår fokuserade Högskoleutredningen på den problematik som härrörde från den uppkomna statusskillnaden mellan undervisning i grundutbildningen respektive forskningen.

2. Lindberg, Bo (1987), s. 232

3. Citerat efter Björck, Henrik (1992), s. 23.

4. Ibid., s. 24.

5. Ibid., s. 24.

6. I direktiven till utredningen kallad Utredning om vissa undervisningsfrågor i högskolan (Kommittédirektiv U 1989:7).

Eftersom många professorer begränsade sin undervisning till forskarutbildningen, och praktiskt taget all undervisning inom grundutbildningen genomfördes av universitetslektorer, universitetsadjunker, forskarstuderande eller timanställda lärare, hade den senare gruppens arbetsbörda ökat i så hög utsträckning att de hade mycket begränsad tid till forskning och pedagogiskt utvecklingsarbete. I en enkät som gjordes inom utredningens ram, *Högskolans lärare kommer till tals: resultat från en enkätundersökning*⁷, bedömde de lärare som tillfrågades grundutbildningens status som medelmåttig eller låg.

Högskoleutredningen menade att det var nödvändigt att höja grundutbildningens status, och att det därför borde bli möjligt att söka anslag för pedagogisk utveckling på samma villkor som för forskning. För det ändamålet föreslog utredningen att ett särskilt anslagsgivande råd skulle inrättas, och resultatet blev att Högskolans grundutbildningsråd bildades 1 juli 1990, som en organisatorisk enhet inom dåvarande Universitets- och högskoleämbetet. För rådets första verksamhetsår anslag riksdagen 5,8 miljoner kronor.

Den ansökningsmodell som skapades inom rådet innebar att enskilda lärare sökte medel för kvalificerade projekt, och dessa ansökningar skulle bedömas enligt en liknande modell som gäller ansökningar om forskningsanslag. En tvåstegsmodell introducerades, där de anslagssökande först inkommer med en kortare skissansökan innehållande projektets grundläggande tankar. I nästa steg valde rådet ut de speciellt intressanta projekten och uppmanade dem att inkomma med en fullständig ansökan. Som vid ett forskningsråd sker ansökan i nationell konkurrens med en bedömning av internationella och nationella bedömningar ("peer review"). Ett huvudkrav för projektbidrag var "att något nytt och spännande kommer att möta studenterna under deras utbildning genom rådets projekt".⁸

Utöver den anslagsgivande verksamheten har rådet tilldelats och själv utvecklat ytterligare ett antal åtaganden.⁹ För det första har rådet givits ett antal regeringsuppdrag, som har rört internationalisering, integrering av miljöaspekter i grundutbildningen, rekryteringen av kvinnor

7. Högskolans lärare kommer till tals, UHÄ-rapport 1991:22

8. Rådet för högre utbildning [www]: <http://hgur.hsv.se/general_info/info_in_Swedish.htm>.

9. *Nya villkor för lärandet i den högre utbildningen*: betänkande av Kommittén för pedagogisk förnyelse av den högre utbildningen, SOU 2001:1, s. 171 f

till naturvetenskapliga och tekniska utbildningar samt informations- och kommunikationsteknik i lärarutbildningen. För det andra har rådet också självt introducerat arbetsgrupper och nätverk, antingen inom områden där ett antal ansökningar av liknande slag inkommit eller inom särskilt angelägna områden som berör rådets verksamhet. För det tredje har regeringen därutöver ålagt rådet att handha ett lärarutbytesprogram med utländska lärosäten. Programmet övertogs år 1999 av Stiftelsen för internationalisering av högre utbildning och forskning. Slutligen har rådet haft en uppgift att insamla och sprida information om innovativa utbildningsaktiviteter rörande grundutbildning och forskarutbildning samt om forskning rörande högskolepedagogiska frågor.

Sedan 1995 utgör rådet en del av Högskoleverket. År 1999 fick rådet en vidgad uppgift till att även gälla kvaliteten i forskarutbildningen. I samband med detta utvidgade uppdrag bytte rådet namn från Rådet för grundläggande högskoleutbildning till Rådet för högskoleutbildning. År 2002 fick rådet ett än mer vidgat uppdrag och blev en självständig del av Högskoleverket. Rådet bytte då till sitt nuvarande namn, Rådet för högre utbildning. Rådets nuvarande uppgifter framgår av Högskoleverkets instruktion 17 §, som säger att det hos Högskoleverket skall finnas ett råd för högre utbildning och att detta råd skall bestå av en ordförande och högst åtta ledamöter. Ledamöterna skall utses av regeringen. Studenterna har rätt att vara representerade med tre ledamöter i rådet.

Rådets uppgifter skall enligt 18 § vara att

- stödja pedagogiskt utvecklingsarbete vid universitet och högskolor
- besluta om att fördela medel till utvecklingsinsatser som rör den grundläggande högskoleutbildningens eller forskarutbildningens kvalitet och pedagogiska förnyelse
- följa upp resultatet av de utvecklingsinsatser som rådet har fördelat medel till
- dokumentera och sprida information om högskolepedagogisk forskning och utvecklingsinsatser.

I propositionen *Den öppna högskolan* (regeringens proposition 2001/02:15) framhöll regeringen vikten av högskolepedagogisk utbildning och behovet av en förnyelse av pedagogiken i högskolan. I nämnda proposition aviseras även att rådet skulle ges en självständigare roll inom Högskoleverket. Högskoleverket betraktades som en naturlig hemvist för rådet. Propositionen lyfte även fram vikten av pedagogisk meritering.

För att renodla sina uppgifter (utvärdering, tillsyn, uppföljning) föreslog Höskoleverket i en skrivelse den 14 september 2003 ett samgående mellan Rådet för högre utbildning och Myndigheten för Sveriges nätuniversitet. Med detta menade man att det för rådets del skulle innebära en möjlighet att stärka det pedagogiska utvecklingsarbetet inom den högre utbildningen. Frågan om rådets ställning remitterades till Myndigheten för Sveriges nätuniversitet, Rådet för högre utbildning och Vetenskapsrådet. Ärendet fick sin upplösning i och med att regeringen i propositionen *Ny värld – ny högskola* (regeringens proposition 2004/05:162) gjorde bedömningen att Myndigheten för Sveriges nätuniversitet bör ta över uppgiften att stödja den pedagogiska utvecklingen och att Rådet för högre utbildning avvecklas.

Tidigare utvärderingar

Rådets verksamhet har tidigare utvärderats vid ett flertal tillfällen. Redan 1992 gjordes en utvärdering av Tony Becher på uppdrag av Utbildningsdepartementet.¹⁰ År 1995 gjorde rådets huvudsekreterare och förste ordförande en egen genomgång av verksamheten.¹¹ En översyn av rådets verksamhet ingick också i Riksdagens revisorers granskning år 2000. År 2001 gjorde professor Richard Johnstone vid University of Sydney, på uppdrag av rådet, en utvärdering med syfte att studera den inverkan på kvaliteten i lärandet och undervisningen vid svenska högskolor och universitet som rådets verksamhet haft.

I regleringsbrevet för 2003 gavs rådet i uppdrag att ”redovisa en sammanfattande analys av innehållet i de projekt som finansierats av rådet”. En första utvärdering gällande stödet till pedagogiska utvecklingsprojekt för forskarutbildningen presenterades 2003 och analyserade ansökningar som inkom mellan 1996 och 2000.¹² Syftet var bl.a. att undersöka den pedagogiska inriktningen i projektansökningarna. En andra utvärdering redovisades också år 2003, med syftet att göra en sammanfattande analys av innehållet i samtliga grund-, forskar- och handledarutbildningsprojekt som beviljats stöd 2001 och 2002.¹³ Vid rådets möte 5–6 februari 2004 beslutades om ytterligare en utvärdering med syftet att bl.a. besvara frågan hur väl rådets olika stödformer till forskarutbildning utfallit samt att ge förslag på framtida strategier för att främja en pedagogisk utveckling inom svensk forskarutbildning. Utöver dessa utvärderingar har också några större särskilda satsningar utvärderats genom rådets egen försorg. Vi kommer emellertid att i detta kapitel endast redovisa slutsatser från de generella utvärderingar som genomförts.

10. Becher, Tony (1992)

11. Jalling, Hans & Carlsson, Mårten (1995)

12. Andersson, Per (2003)

13. Jonsson, Lars (2003)

Att höja undervisningens status i förhållande till forskningen

Ett övergripande syfte med bildandet av rådet var att ge anslag till projekt som skulle bidra till att höja undervisningens status på universitet och högskolor i förhållande till forskningen. En sammanfattande bedömning från Högskoleverket år 2000 var att detta hade skett genom de anslag som rådet beviljat: ”Ett av rådet beviljat projekt har /.../ varit en kvalitetsstämpel som inneburit att läraren eller lärargruppen haft större framgång att finna kompletterande resurser för att förverkliga den pedagogiska förnyelsen.”¹⁴

Lika entydigt är inte svaret i den utvärdering som gjordes 2001 av Richard Johnstone. Ungefär hälften av de tillfrågade projektansvariga ansåg att projekten hade bidragit till att undervisningens status på universiteten höjts. Den andra hälften tillfrågade hade emellertid motsatta erfarenheter: deltagandet i rådets projekt hade försvårat deltagarnas akademiska karriärer, eftersom de därigenom uppfattats som engagerade i undervisningsfrågor snarare än i forskningsfrågor. Johnstone förklarar dessa motsägelsefulla svar med att det handlar om en period av kulturell omställning för vissa universitetsmiljöer och att det krävs tid för anpassning.¹⁵

Johnstone framhåller att meningarna bland deltagarna och projektansvariga var lika delade när det gäller projektens inriktning. Vissa ansåg att ansökningsprocedurerna för att stödja innovationer i undervisning skulle modelleras efter de bedömnings- och beslutsmodeller som gäller för traditionella forskningsansökningar. Andra menade att rådet i vissa fall gått för långt och missat angelägna projekt på grund av målsättningen att ”imitera” de traditionella forskningsråden. Johnstones egna slutsatser i denna fråga är att rådet i första hand bör bedömas i jämförelse med stödet till tillämpad forskning, där projekt värderas i förhållande till hur framgångsrika de varit i att sprida sina resultat till berörda av-nämare, i detta fall den högre utbildningen.¹⁶

När det generellt gäller projektens grad av framgång och huruvida resultaten blivit ”hållbara” i universitetsmiljöerna, menar Johnstone att deltagarna vanligen uppfattat detta som beroende av projektledarnas

14. Eldsjälar och institutionell utveckling (Högskoleverkets rapportserie 2000:13 R), s. 69

15. Johnstone, Richard (2001), s. 25

16. Ibid. s. 24

och projektdeltagarnas personliga entusiasm och vilja att fortsättningsvis tillämpa nya metoder och idéer. En svaghet som Johnstone nämner är emellertid att rådet inte tillräckligt väl lyckats prestera mätbara bevis på vilka direkta kvalitetsmässiga effekter som de utbildningsmässiga innovationerna haft. Beslutsfattare behöver mätbara kriterier som underlag för fortsatta beslut.¹⁷ I detta sammanhang kan man emellertid notera att Johnstone i första hand diskuterar effekter av introduktionen av ny undervisningsteknik, och i mindre grad huruvida de berörda lärarnas innovativa kompetens och förmåga har påverkats av projekten. I ett annat sammanhang menar emellertid Johnstone, att rådets prioriteringar att ge anslag till (innovativa) individer, och inte till universitetsmiljöer, har varit en riktig strategi. Eftersom forskning har en sådan hög prestige, måste anslagen till innovativ undervisning bygga på samma grundmodell och fördela prestige till ”excellens” i undervisning på samma sätt som när det gäller forskning. Johnstone menar emellertid också, att det nu kan vara dags att byta strategi och att etablera partnerskap med individuella universitet eller grupper av universitet grundade på ömsesidiga prioriteringar.¹⁸

Johnstone diskuterar också rådets verksamhet ur ett studentperspektiv. De flesta studenter som har tillfrågats värderade deltagandet i utvecklingsprojektet som positivt, men menade samtidigt att de nya och de gamla undervisningsmetoderna oftast inte stod i samklang med varandra. Många studenter ansåg att det inte fanns någon pedagogisk konsistens, eftersom de nya metoderna sprängdes in i enskilda kurser eller moment. Studenterna var vanligen positiva till undervisningsmoment som kommunikativ förmåga, grupparbete, forskningskunskap och ledarskap, men uttryckte också en rädsla för att de traditionella undervisningsmetoderna kunde ge bättre baskunskaper.¹⁹

I den utvärdering som utfördes 2003 av Per Andersson undersöktes projektansökningar under perioden 1996–2000. Undersökningen är kvantitativt inriktad, och i stort sett i avsaknad av analytiska slutsatser. Här konstateras att ”ansökningar från kvinnor beviljas /.../ i något lägre utsträckning än ansökningar från män – men när de väl beviljas får de mer pengar än vad männen får.” En annan slutsats är att sökande med

17. Ibid, s. 26 f

18. Ibid. s. 23

19. Ibid. s. 28

högre akademisk grad har lättare att få sin ansökan beviljad än sökande med lägre akademisk grad. I en avslutande kommentar, diskuterar Andersson frågan om studenterna via rådets projekt fått möta något ”nytt och spännande”: ”Vad som är nytt och spännande är givetvis relativt. Dels handlar det om hur utgångsläget ser ut – en satsning blir ny och spännande i relation till något befintligt som inte uppfattas som lika spännande. Dels handlar det om värderingar – vad är egentligen ’spännande’” (sic!) Vi får emellertid sist i rapporten veta att tre av åtta beviljade projekt är inriktade på att använda informationsteknik som medel, och att detta tyder på att informationstekniken har setts som ”ny och spännande”.²⁰

I en annan rapport av Lars Jonsson (2003) undersöks innehållet i samtliga projekt som beviljats stöd av rådet 2001 och 2002. Jonsson konstaterar att det vanligaste målet i de undersökta projekten var att ”förändra den pedagogiska designen”, medan projekt inriktade på informationsteknik var mindre vanliga under perioden. Jonsson föreslår också i rapporten att rådet bättre tydliggör kriterier för beviljande av projekt, gör systematiska utvärderingar av de projekt man finansierar samt undersöker i vilken mån projekten ”lever kvar” i respektive universitetsmiljö.²¹

År 2004 beslutade rådet att genomföra ytterligare en utvärdering inriktad på projekt som fokuserat på forskar- och handledarutbildning. I utvärderingen, som utfördes av Anita Franke och Elsie Anderberg, konstateras att pedagogisk teori och pedagogisk analys saknas i de granskade utvecklingsprojekten, såväl i ansökningar som i slutredovisningar. I rapporten refereras till Ernest L. Boyer, som framhållit att den akademiska friheten och kreativiteten blir framtida utmaningar såväl inom forskning som utbildning.²² Boyer lyfter fram begreppet ”scholarship”, som står närmare den ursprungliga betydelsen av forskning innefattande förmågan att tänka, kommunicera och lära. Boyer menar att forskning och undervisning inte får vara separata sfärer, utan måste ses mer integrerat för att motsvara de framtida kraven på universiteten. Särskild vikt lägger Boyer på att argumentera för betydelsen av bildning i den högre utbildningen.²³ Franke & Anderberg menar att vad Boyer kallar

20. Andersson, Per (2003), s. 80–82

21. Jonsson, Lars (2003), s. 15

22. Franke, Anita & Anderberg, Elsie (2004), s. 22

23. Se t.ex. Boyer, Ernest L. (1997)

”scholarship of teaching” skulle kunna vara en användbar modell för det pedagogiska utvecklingsarbete som finansieras av rådet.²⁴

Som nämnts inledningsvis, har utöver de generella utvärderingar som här refererats också enskilda insatsområden utvärderats, t.ex. rådets satsningar på informations- och kommunikationsteknik, jämställdhet i naturvetenskap samt Centrum för utveckling av casemetodik.²⁵

24. Franke, Anita & Anderberg, Elsie (2004), s. 22–25

25. Nya villkor för lärandet i den högre utbildningen, SOU 2001:13, s. 175–177
sammanfattar dessa tre utvärderingar

Akademisk frihet, bildning och kreativitet

En av de målsättningar som låg bakom rådets bildande var att möjliggöra finansiering av utvecklingsprojekt som skulle medverka till att höja statusen på grundutbildningen genom att lärarkårens och utbildningens kvalitet skulle höjas. Frågan kan då ställas vad som konstituerar kvalitet i akademiska sammanhang, och vilka faktorer som höjer en utbildningsstatus. En diskussion om detta kan ta sin utgångspunkt i de utvärderingar som gjorts av utbildningsmiljöer, där man sökt fastställa vilka faktorer som avgör att en utbildningsmiljö i olika avseenden ansetts ha högre status eller bättre kvalitet än en annan miljö.

I Höskoleutredningens huvudbetänkande från 1992 görs ett försök att definiera kvalitet i högre utbildning²⁶: ”Kvalitet’ i högre utbildning är ett svårångat begrepp och kan ges olika innebörd beroende på betraktarens utgångspunkt. Olika intressenter har olika – var för sig legitima – krav på utbildningen.” Kvalitetsbegreppets dynamiska dimension – dess beroende av omgivning och grundläggande värderingar – gör det med andra ord problematiskt. Det betyder att kvalitet måste relateras till de krav och förväntningar som är förenade med en specifik kulturell miljö.²⁷

Ett sätt att närma sig kvalitetsfrågorna i detta sammanhang är att betrakta kvalitet utifrån två aspekter, en intern respektive en extern aspekt. Den interna kvaliteten upprätthålls genom att högskolan ser till att utbildningen ”vilar på vetenskaplig eller konstnärlig grund samt på beprövad erfarenhet”, att verksamheten ”bedrivs så att det finns ett nära samband mellan forskning och utbildning” samt att utbildningen ger, utöver kunskaper och färdigheter, ”studenterna förmåga till självständig och kritisk bedömning, förmåga att självständigt lösa problem samt förmåga till att följa kunskapsutvecklingen” och utveckla ”studenternas förmåga till informationsutbyte på vetenskaplig nivå”. Extern kvalitet, däremot, upprätthålls genom att högskolan förser det omgivande sam-

26. Frihet, ansvar, kompetens, SOU 1992:1.

27. Kvalitet och förändring, Höskoleverkets rapportserie 1997:8R.

hället med en innehållsmässigt relevant utbildning, likaväl som relevanta ”kunskapsprodukter”.²⁸

I utvärderingar av högre utbildning har kvalitets- och statuskillnader ofta beskrivits som en ”god cirkel” av faktorer. Om utbildningsmiljön genom en god kvalitet på undervisningen har lyckats höja sin status, vidgas rekryteringsbasen och rekryteringen av studenter underlättas. Den ökade konkurrensen leder till att den genomsnittliga betygsnivån på utbildningen höjs, vilket innebär att elever rekryteras med bättre möjligheter att genomföra utbildningen på ett effektivt sätt och med goda resultat. Detta leder i sin tur till att lärarrekryteringen underlättas, vilket ytterligare höjer utbildningens status och underlättar elevrekryteringen etc.²⁹

En av nyckelfaktorerna i diskussionerna om den högre utbildningens kvalitet har varit huruvida lärarkåren uppfyller de krav man kan ställa på universitetslärare? När man vid de tyska universiteten under 1800-talet började diskutera hur kvaliteten på universitetslärarna skulle förbättras, hade man framför allt dem som skulle arbeta med forskning och forskarutbildning i åtanke. Lärarna skulle inte längre vara traditionella katederlärare och förmedlare av kunskap, utan förvandlas till ”handledare” i förmågan att producera kunskap. Från detta härleddes också de nya undervisningsformer som skulle anpassas till nödvändigheten för studenterna att kritiskt granska etablerade sanningar för att därigenom kunna modifiera eller vidareutveckla dessa. Det krävde i sin tur en dialog mellan lärare och student, och för detta var de traditionella föreläsningarna olämpliga. I stället utvecklades seminarierna som undervisningsform, för att skola studenterna i den kritiskt kunskapsproducerande process som forskningen innebar.

De seminarier som bildades i Tyskland under 1800-talets första hälft var alla inriktade på forskarutbildning. Lärarstudenter var hänvisade till andra utbildningsformer, och detta innebar att forskarutbildning i målsättning, metod och inriktning kom att successivt avlägsna sig från lärarutbildningen. Så småningom utvecklades denna skillnad till två olika utbildningslinjer, en för forskarutbildning och en för lärarutbild-

28. I uppsatsen *To innovate for quality*, Höskoleverket Studies 1997:1S, skriver F. van Vught följande: ”The extrinsic qualities refer to the capacities of higher education institutions to respond to the changing needs of societies of which they are part.”

29. Degerblad, Jan-Eric & Hägglund, Sam (2000), s. 6 f

ning. Den sistnämnda utformades i enlighet med myndighetskraven på enhetlig och systematisk utbildning, syftande till att förse skolorna med universitetsutbildade lärare. Härigenom grundlades den statusskillnad mellan forskningen och grundutbildningen som bestått in i våra dagar.

Trots att man under 1900-talet ofta betonade universitetens ”dubbla uppgifter” och nödvändigheten för universitetslärarna att arbeta med både undervisning och forskning, kom verkligheten för de flesta universitetslärare att innebära en form av ”specialisering”, där undervisningen på grund- och yrkesutbildningsnivå sköttes av vissa universitetslärare, medan forskningen och forskarutbildningen handhades av andra. Den senare kategorin kom då att successivt tillskansa sig en högre status, medan lärarna på grundutbildningsnivån fick finna sig i en statusmässig andrahandsroll.

Dessa statusskillnader mellan universitetslärarkategorier kom sedan att stadfästas under 1950-talet när en organisation skulle byggas ut för en kraftig expansion av den akademiska grundutbildningen. I 1955 års universitetsutredning föreslogs tillskapandet av särskilda universitetstjänster inriktade enbart på grundutbildning; ett förslag som fick gehör genom att regeringen år 1958 inrättade universitetslektoraten. Bodelningen mellan grundutbildningen och forskningen fortsatte i och med förslagen i 1963 års forskarutredning och inrättandet år 1968 av universitetsadjunktstjänsterna med uppgift att svara för enklare undervisningsuppgifter. Detta kom att få allvarliga konsekvenser för grundutbildningen och skulle försvåra möjligheterna att leva upp till högskolelagens krav på ett nära samband mellan undervisning och forskning.³⁰ Dessutom förstärktes splittringen och statusskillnaderna mellan undervisnings- och forskningspersonalen på universiteten och högskolorna. Kulmen på denna utveckling nåddes i och med 1977 års högskolereform, vilken å ena sidan innebar att yrkesförberedande utbildningar som tidigare inte ingått i universitetens ansvarsområde skulle forskningsanknytas, men å andra sidan att åtskillnaden mellan grundutbildningen och forskningen ytterligare förstärktes och att nya högskolor utan vare sig forskningsorganisation eller forskningsresurser etablerades på en rad orter.

30. Nya villkor för lärandet i den högre utbildningen, SOU 2001:13, s. 46

Frågan är då vilka beståndsdelar som finns i dessa uppkomna statusskillnader: vad är innebörden i att universitetspersonal som arbetar med undervisning på grundutbildningsnivå anses ha lägre status än de som arbetar med forskning? Varför är, med andra ord, verksamheten forskning mer statusfylld än verksamheten undervisning? Det är frågor som måste besvaras om man söker utarbeta en strategi för att överbrygga denna statusklyfta.

En första slutsats är att de båda ”sfärerna” arbetar med olika typer av kunskapsproduktion. Om man skiljer mellan kunskapsproduktion som å ena sidan är teoriutvecklande eller teoritillämpande och å andra sidan vars *raison d’être* är kraven på originalitet respektive effektivitet, får man fyra grundläggande idealtyper av kunskapsproduktion. Bland de två dikotomierna är det uppenbart – märk väl: i ett akademiskt sammanhang – att originalitet har högre status än effektivitet, samt att teoriutveckling har högre status än teoritillämpning. Den akademiskt sett högsta statusen har den verksamhet som både kännetecknas av originalitet och teoriutveckling, dvs. den akademiska forskningen. Detta sammanhänger med att här förutsätts kunskapsproduktion av högsta kvalitet äga rum, vilket i sin tur är grundat på föreställningen att det finns en hög grad av akademisk frihet inom forskningen, dvs. möjligheten att fritt söka kunskaper utan (onödiga) begränsningar. Den akademiska friheten förutsätts alltså vara större inom forskningen än inom grundutbildningen, vilket innebär att kunskapsproduktionen blir av högre kvalitet.

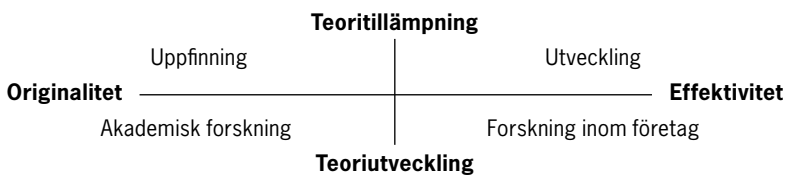

Fig. 1 Olika typer av kunskapsproduktion i samhället³¹

Om originalitet i akademiskt sammanhang har högre status än effektivitet, finns det en annan polaritet där statusskillnaderna inte är lika givna: den mellan djup/specialisering och bredd/mångfald. Akademisk verksamhet bygger i viss utsträckning på möjligheten till stark specialisering

31. Degerblad, Jan-Eric & Hägglund, Sam (2001), s. 12

och förmågan att tränga djupt in i ett avgränsat ämne. Men samtidigt har vetenskapshistorien visat att kreativiteten hos vetenskapsmännen vanligen främjats av en förmåga till överblick och kunskapsbredd. I akademiskt statushänseende blir det eftersträvansvärda att kunna förena djup/specialisering med bredd/mångfald och låta detta avspglas i den akademiska aktiviteten. Med andra ord handlar det om att injicera moment av det vi brukar benämna bildning i den akademiska verksamheten.

Begreppet bildning i akademiskt utbildningssammanhang har inte mycket gemensamt med forna tiders allmänbildningsideal. I stället är tanken att bildning får en instrumentell innebörd, och blir ett verktyg för att övervinna den specialiserade högre utbildningens begränsningar. På en arbetsmarknad i snabb förändring, och där olika typer av tekniska och organisatoriska hjälpmedel introduceras med korta intervaller, kan många gånger smala ämneskunskaper inom ett visst område vara mindre väsentliga än förmågan till analys och syntes m.m. De snabba förändringarna på arbetsmarknaden sätter också fokus på behoven av bredd i utbildningen: att känna till närliggande kunskapsområden, att ha en insikt i respektive kunskapsområdes utvecklingshistoria och framväxt, att ha grundläggande kunskaper i filosofi och vetenskapsteori; med andra ord att besitta sådana kunskaper och insikter att innovationsförmågan och kreativiteten befördras.

Om vi försöker specificera vad som ligger i den aktuella pläderingen för ökad bildning i samband med högre studier, kan vi särskilja åtminstone fem skilda innebörder eller målsättningar:

Den första av dessa är att bildningsstudierna skall vara personlighetsdanande och utveckla de personliga egenskaper som läraren eller studenten förutsätts behöva för sitt akademiska värv eller sin utomakademiska profession. Den viktigaste av dessa egenskaper är kreativiteten, förmågan att tänka i nya banor. Och kreativiteten kräver i sin tur att den akademiska "försiktighetens" bojor bryts; man måste lämna den utstakade väg som den akademiska traditionen påbjuder och våga sig in på otrampade stigar.

Den andra innebörden är att bildningsstudierna skall tillhandahålla analytiska verktyg, som filosofi, forskningsmetodologi, vetenskapsteori och logik. Dessa analysinstrument är lika oundgängliga för litteraturvetaren som för DNA-forskaren, och kan användas för att brottas med de eviga vetenskapliga frågorna: vad betyder orsakssamband, vad är skillnaden mellan förklaring och förståelse, hur förhåller sig olika typer av kunskaper till varandra m.m?

Den tredje är att bildningsstudierna skall ge en kunskapsvidgning i förhållande till den specialiserade disciplinen. Detta behöver emellertid inte innebära att naturvetaren läser humaniora, eller vice versa, utan handlar i första hand om studier av närliggande kunskapsområden. Det är i gränslandet mellan de etablerade akademiska domänerna som de nya tankarna ofta uppstår. Och det är många gånger överskridandet av traditionella akademiska gränser som ger grogrunden för kreativitet.

Den fjärde innebörden är att bildningsstudierna skall ge en självförståelse i förhållande till den egna disciplinen. Det kan innefatta kunskaper i den aktuella disciplinens framväxt och utveckling, liksom dess relation till andra vetenskapsområden. Självreflektionen blir ett bote-medel mot akademisk inavel, och ger möjlighet att se kunskapsbildningens släktskapsförhållanden.

Den femte är att bildningsstudierna skall utveckla förmågan till språklig framställning. Det behöver inte innebära rena språkstudier; tyngdpunkten kan snarare ligga på en träning i uttrycksförmåga och argumenterande kompetens i en strävan att kraftfullt och effektivt förmedla det egna kunskapsområdets resultat. Det är med språket som kunskapen förmedlas – inom forskning så väl som undervisning – och det är med språket som forskaren och läraren övertygar kollegor och studenter.

Bildningsbegreppet kan också användas för att karakterisera olika typer av universitetsutbildningar. Om vi skiljer mellan utbildningens syfte – professionalisering/utbildning eller personlighetsdaning/bildning – och kunskapens användning – kunskapsbefordran eller materiell/administrativ användning – kan vi särskilja fyra idealtyper av universitetsutbildningar enligt figuren nedan:

		Utbildningens syfte	
		Professionalisering (Utbildning)	Personlighetsdanande (Bildning)
Kunskapens användning	Kunskapsbefordran (Inomakademisk)	Modern forskarutbildning	"Humboldtisk" forskarutbildning
	Materiell/administrativ (Utomakademisk)	Yrkesinriktad universitetsutbildning	"Core curriculum"

Fig 2. Idealtyper av universitetsutbildningar³²

32. Degerblad, Jan-Eric & Hägglund, Sam (2002), s. 16

Det övre vänstra fältet motsvarar den universitetsutbildning vars studenter förväntas använda sina förvärvade kunskaper för att skapa nya kunskaper, och där utbildningen uppfattas som en form av yrkesutbildning till yrket forskare. Den ”humboldtska”³³ forskarutbildningen betonar i stället det personlighetsdanande momentet i forskarutbildningen, att den forskarutbildade måste förvärva en bredare kunskapsbas än vad som motsvaras av det snävt inriktade område inom vilket han förväntas inrikta sin forskning, och dessutom måste tillägna sig sådana personliga egenskaper som krävs för att bli en god forskare: kreativitet, självständighet m.m. Den yrkesinriktade universitetsutbildningen innefattar både den ursprungliga präst- eller ämbetsmannautbildningen, som länge var universitetens huvuduppgift, och den moderna specialiserade ”linjeutbildningen”, där man läser vad som krävs – men inte mer – för en specifik yrkeskategori. ”Core curriculum”, slutligen, är den moderna beteckningen på en form av utbildning som är avsedd för bruk utanför akademierna, men som syftar till ett ge en bred kunskapsmässig bas utöver det specifikt yrkesmässigt nödvändiga.

Försöker vi tillämpa detta resonemang på diskussionen om möjliga statushöjande faktorer i en strategi för att minska statuskillnaderna mellan grundutbildningen och forskningen, kan vi för det första konstatera att den akademiska friheten förefaller vara ett nyckelbegrepp. Om möjligheten till fritt kunskapssökande föreligger, finns också förutsättningar för en ökad grad av kreativitet i den akademiska verksamheten, vare sig det gäller forskning eller grundutbildning. För det andra kan en statushöjande faktor vara tillägnet av bildning, med den innebörd vi här preciserat. Universitetslärare som besitter en hög grad av bildning – i den analytiskt självreflekterande meningen – kan förutsättas bedriva undervisning av högre kvalitet än andra lärare. Mot denna bakgrund kan vi ställa frågan i vilken mån den anslagsgivande verksamheten hos rådet har inneburit att medel anslagits till projekt med denna inriktning, eller där projektens målsättning visserligen varit en annan, men där projekten kan förväntas indirekt ha förbättrat deltagarnas möjligheter att tillägna sig statushöjande faktorer.

33. Från det tyska Humboldtuniversitetet, där målsättningarna om ”Bildung” i den högre utbildningen först formulerades under början av 1800-talet.

Rådet för högre utbildning – satsningar

Att sammanfatta rådets femtonåriga verksamhet på några få sidor är i det närmaste en omöjlig uppgift. Vår ambition är därför att här endast beröra huvuddragen i verksamheten.

När rådet i september 1990 skickade ut sina anvisningar för ansökan sökande gjorde man detta utifrån den modell som Riksbankens jubileumsfond tillämpade: ”The Council decided to concentrate its effort on Creating an academically acceptable procedure for awarding grants to projects within the Councils sphere of interest. Thus, following the example of the Bank of Sweden Tercentenary Foundation, the Council instituted a system of application for funding in two steps.”³⁴ De sökande fick först lämna in en skissansökan, som i sin tur bedömdes av fyra beredningsgrupper representerade fakulteterna: humanistisk/samhällsvetenskaplig, matematisk/naturvetenskaplig, lärarutbildning/konstnärlig samt inom vård/medicin. De som gick vidare till en första granskning erbjöds att lämna in en fullständig ansökan, som i sin tur granskades av både svenska och utländska experter. Utifrån expertutlåtandena fattade rådet sedan beslut om vilka projekt som skulle beviljas anslag. Huvudkriteriet för projektbidrag – som det uttrycks i rådets handlingar – var ”att något nytt och spännande kommer att möta stu-

34. Rådet för högre utbildning, årsrapport 1990/91, s. 12

denterna under deras utbildning genom rådets projekt”.³⁵ Den av rådet initierade processen togs i det stora hela väl emot av det akademiska samfundet.³⁶ För rådet var det av central betydelse att man närmade sig grundutbildningen med samma ”intellectual and academic rigour that is the hallmark of good research. Activities supported by the Council must be of highest quality”.³⁷

Rådet har i första hand vänt sig till den enskilde läraren eller gruppen som vill utveckla grundutbildningen.³⁸ En viktig princip i detta sammanhang har varit att de sökande skall medverka i institutionens övriga undervisning eller forskning. En annan viktig princip för anslagen har

35. Rådet för högre utbildning: <http://hgur.hsv.se/general_info/info_in_Swedish.htm>. Mer precist skulle bedömningen av ansökningar ta hänsyn till följande bedömningskriterier: 1. Projektet skall ha en tydlig problemformulering. Projektet skall vara väl underbyggt och motiverat utifrån befintliga erfarenheter och kunskaper inom området. Projektet skall vara en del i en institutions/fakultets/högskolas strategi för pedagogisk utveckling. 2. Projektet skall ha ett tydligt formulerat pedagogiskt koncept för att stödja studenternas lärande i något bestämt avseende och en plan för hur detta koncept skall realiseras i undervisningen. 3. Projektresultaten skall kunna användas utanför projekt och bidra till den generella kunskapsutvecklingen inom området. 4. Organisation, personalbesättning och övriga resurser skall vara väl avpassade och motiverade för att genomföra projektet. Projektet skall vara väl integrerat i den lokala utbildningsverksamheten vid institutionen (eller motsvarande). 5. Projektet skall vara förankrat bland studenterna och de skall medverka vid planering, genomförande och utvärdering. 6. Projektplan och arbetsmetodik skall ge förutsättningar att genomföra projektet inom föreslagna tidsramar. 7. Projektet skall ha en plan för formativ utvärdering av projektet, samt redovisa metoder och planer för att dokumentera den pedagogiska verksamheten. Projektet skall ha metoder och instrument för att utvärdera studenternas lärande och hur projektet har bidragit till att utveckla lärande. 8. Ansökan skall på ett reflekterat sätt förklara om genus, etnicitet och mångfald är relevanta perspektiv i projektet. Det senare kriteriet lanserades 2004.

36. I *The Learning Council. An evaluation report on the work of the Council for the Renewal of Undergraduate Education*, från 1992 framhåller Tony Becher: ”The views put forward of this process were uniformly favourable. Applicants welcomed the fact, if the initial ideas were found wanting, they would have spent a great deal of time working on a proposal, which was immediately rejected. Those who got through to the second stage considered that they were allowed a reasonable time to work out their ideas in more detail. It was also interesting that three project directors independently admitted to having heard about the Council only a day or two before the submission deadline: the initial requirement for no more than a sketch proposal enabled them to put their ideas together in time to avoid a lengthy delay.”

37. Annual Report 1990/91, s. 10

38. Principen att vända sig till den enskilde läraren har inte varit en inom högskolan oomstridd princip, se Rådet för högre utbildning, Anslagsframställning 1993/94–1995/96, s. 45–46.

varit bedömningen att institutionen skall kunna utnyttja projektresultatet i den ordinarie utbildningen, sedan rådets stöd upphört. Flera av projektledarna intygar att ett rådsanslag har haft stor betydelse när det gäller synen på grundutbildningen som viktig och intressant: ”Med hänsyn till projektledarnas akademiska kompetens är detta ett mycket betydelsefullt resultat.”³⁹

Vid ett flertal tillfällen i sin rapportering har rådet understrukit att de flesta sökande är professorer och lektorer från universitet och högskolor, vilket innebär att de lika gärna hade kunnat söka rådsmedel för forskning. Med tanke på rådets ambition att stärka grundutbildningens kvalitet har detta betraktats som någonting positivt.⁴⁰ I årsredovisningen för 1997 konstateras dock att det visat sig svårt att få, som man uttrycker det, välformulerade ansökningar från mindre och medelstora högskolor och från ämnesområden som saknat forskningstraditioner.⁴¹

Rådet bestämde sig tidigt för att inte prioritera några speciella områden. Detta till trots kom det tidigt att utkristallisera sig speciellt intressanta områden. En stor del av ansökningarna handlade om projekt inom informations- och kommunikationsteknik, och en stor del berörde problematiken med problembaserat lärande, examination och jämförbarhet i teknisk-naturvetenskapliga ämnen. Andra frågeställningar som kom att beröras gällde samverkan mellan lärosäten, fallstudiemetodik, matematik, uppsatsskrivande, antagning och distansutbildning.⁴²

När det gäller projekten har rådet genomgående under sin verksamhet stimulerat och uppmuntrat till att projektresultaten sprids genom att de presenteras på konferenser, seminarier eller genom publicerade artiklar.

Ett mycket viktigt steg i rådets verksamhet togs 1990 då rådet inbjöd innehavare av respektive lärosätes pedagogiska pris att ingå i en exklusiv krets, Levande pedagogers sällskap, med ett särskilt ansvar att främja den akademiska grundutbildningens kvalitet. För inträde i sällskapet ställde rådet, vid sidan av att vara pedagogisk pristagare, ytterligare två villkor, nämligen att en medlem skulle ställa upp vid expertbedömningar

39. Rådet för högre utbildning, Anslagsframställning 1993/94–1995/96, s. 44–45.

40. I årsredovisningen för Högskoleverket 1998 framhåller rådet att de lärarinierade projektet ”bidragit till att stärka grundutbildningens status i förhållande till forskningen”, s. 31–32.

41. Årsredovisning från Högskoleverket 1997, s. 30.

42. Se *Nya villkor för lärandet i högre utbildning* (SOU 2001:13), s. 170.

av projekt om så erfordrades och att fortlöpande informera rådet om utvecklingstendenser inom det egna ämnet, såväl nationellt som internationellt. Sällskapet är sedan 1992 en självständig ekonomisk förening till vilken akademiska lärare kan inväljas efter nominering av ledamöter eller studenter. Antalet svenska ledamöter är begränsat till 200. Rådet lämnade ekonomiskt bidrag till föreningen till och med år 2003.

Betydelsen av nätverk inom det akademiska samfundet är centralt och har elegant formulerats av Louis Pasteur: ”Les scientifiques ont un pays, la science n’en à pas.”⁴³ Rådet beskriver själv att det redan vid dess första ansökningstillfälle blev uppenbart att kunskap om nationella och internationella erfarenheter ofta är fragmentarisk inom enskilda projekt. Det blev därför helt naturligt för rådet att, i stället för att fördela projektmedel till smärre spridda projekt, inbjuda intresserade lärare att ingå i ett nätverk, som gemensamt skulle utarbeta en plan för utveckling inom området. Ett nätverks livslängd beror helt och hållet på hur stort intresset är hos de ingående parterna, de akademiska lärarna. Rådets insatser begränsas till att ställa resurser till förfogande för sammankomster och viss kansliservice.

Hittills har rådet tagit initiativ till fyra nätverk, nämligen för distansutbildning, datorstödd undervisning, personalens förhållande till patient/klient samt miljöutbildning. Av dessa återstår i dag endast nätverket för datorstödd utbildning.

Bristen på kunskap om internationella och nationella erfarenheter inom ett ämnesområde ledde också till att rådet initierade framtagandet av olika ämnesstudier. Genom studiet av relevant litteratur och periodika, samt genom studiebesök, skulle en ämnesstudie söka beskriva utvecklingstendenser vad avser akademisk grundutbildning inom ämnet i våra viktigaste konkurrentländer i Europa.

Den första översikten som rådet kom att publicera gällde utbildningen inom miljöområdet: Castensson, Reinhold (red.) (1992), *Miljöutbildning i Frankrike, Nederländerna, Storbritannien och Tyskland*. Den andra översikten handlade om utbildningen i matematik, vid de filosofiska och tekniska fakulteterna.

Rådet noterade tidigt ett intresse för ”fallstudier” bland sina ansökningar. I stället för att bevilja anslag till projekt spridda över landet valde rådet att under 1992 etablera ett Nationellt centrum för utveck-

43. Citerat efter Sörlin, Sverker (1994) *De lärdas republik. Om vetenskapens internationella tendenser*, s. 217.

ling av fallstudier vid Stockholms universitet. Centret finansieras gemensamt av Karl-Adam Bonniers stiftelse, Stockholms universitet och rådet. Centret skall enligt den av finansörerna gemensamt fastställda instruktionen noga följa den internationella utvecklingen inom området producera fallstudier inom ämnena ekonomi, juridik och statsvetenskap för kostnadsfri användning av intresserade svenska institutioner och erbjuda kostnadsfri utbildning av akademiska lärare i användningen av fallstudier vid andra lärosäten.⁴⁴

Centrets verksamhet har utvärderats och resultatet finns redovisat i rapporten *Organizing innovation – an evaluation report on the work of the Swedish Case Method Centre* (1996).

Ett av de mera framträdande dragen i rådets verksamhet är dess strävanden att internationalisera verksamheten: ”För ett litet land som Sverige, som svarar för någon procent av världens samlade forskning, är internationellt samarbete inom högskoleområdet en livsnödvändighet. Detta gäller emellertid inte endast inom forskningen, utan är minst lika viktig när det gäller den grundläggande akademiska utbildningen. På en allt mer internationaliserad akademisk arbetsmarknad, kommer den egna utbildningens kvalitet att vara av avgörande betydelse för landets utveckling. Det har därför varit naturligt för rådet att från början sträva efter ett så mångfacetterat internationellt samarbete som möjligt.”⁴⁵ Därför kunde man i årsrapporten för 93/94 annonsera ”the new Teacher Exchange Programme between Sweden and other countries”.⁴⁶ Lärarutbytesprogrammet avslutades 1998 för att 1999 övertas av Stiftelsen för internationalisering av högre utbildning (STINT).

Förutom ett antal samarbeten med olika universitet i världen kunde rådet 1992 peka på att man hade etablerat ett samarbete med Carnegie foundation for the advancement of teaching. Rådet har även verkat som en direkt inspiratör. År 1992 beslutade Australien att skapa The committee for the advancement of university teaching utifrån rådet som modell. Rådets internationella strävanden yttrar sig också i användandet av internationella bedömare av projektförslag.

Ett inslag vid många universitet och högskolor – inhemska såväl som utländska – är s.k. sommarakademier. Även här har rådet gjort en viktig insats för att påverka statusen för pedagogisk verksamhet inom akade-

44. Rådet för högre utbildning, Årsrapport 93/94, s. 5.

45. Rådet för högre utbildning, Anslagsframställning 1993/94–1995/96, s. 24.

46. Rådet för högre utbildning, Årsrapport 93/94, s. 8.

min. Genom sitt stöd till sommarakademier har rådet möjliggjort för ”yngre forskare, som också är intresserade av undervisning att få möjlighet att träffa likasinnade kollegor i en nationell satsning inriktad på att uppvärdera pedagogiska initiativ”.⁴⁷

För det akademiska livet utgör det personliga mötet en hörnsten. Rådet har i sin verksamhet uppmärksammat och på sin webbsida lagt ut konferenser som berört rådets intressesfär. På senare år har man även initierat och finansierat – tillsammans med andra aktörer – nationella konferenser inom sitt verksamhetsområde, t.ex. utvecklingskonferensen för högre utbildning i Gävle 2003 och Karlstad 2005.

Rådet för högre utbildning har även givits flera regeringsuppdrag. Dessa har berört internationalisering, integrering av miljöaspekter i grundutbildningen, rekrytering av kvinnor till naturvetenskapliga och tekniska utbildningar samt informations- och kommunikationsteknik i lärarutbildningen. Det har även förekommit att rådet initierat egna aktiviteter inom områden där ett antal liknade ansökningar inkommit.

47. Rissler, Anita (2004), s. 2

Slutsatser och rekommendationer

Den inledande frågeställningen i utvärderingen var huruvida rådet, vad avser verksamhetens inriktning och prioriteringar, avspeglar statsmakternas intentioner. För det första kan konstateras att statsmakternas intentioner med etableringen av rådet inte har varit helt entydiga. Avsikten har varit att höja grundutbildningens status i förhållande till forskningen, men det framgår inte i förarbetena eller propositionen vad man exakt menat med denna målsättning. Handlar det i första hand om att ge stöd till introduktionen av nya utbildningsmodeller eller innovativa utbildningstekniker, eller handlar det om att ge stöd till projekt som syftar till att förbättra lärarkårens kvalitet genom aktiviteter riktade mot kompetenshöjning, innovativ förmåga, utveckling av pedagogisk skicklighet eller helt enkelt genom att förmå professorerna att i högre grad ägna sig åt grundutbildningen? En genomgång av verksamhetsrapporter, projekttitlar på beviljade anslag samt tidigare utvärderingar tyder på att rådet uppfattat sitt uppdrag med en tyngdpunkt på den förstnämnda kategorin, dvs. att ge stöd till innovativa utbildningsmodeller. Ett villkor för projektbidrag har varit ”att något nytt och spännande kommer att möta studenterna genom rådets projekt.”

Richard Johnstones menar i sin utvärdering att rådet inte tillräckligt lyckats prestera mätbara bevis på vilka kvalitetsmässiga effekter som de utbildningsmässiga innovationerna haft. Han påpekar att projektens långsiktiga ”hållbarhet” i alltför hög utsträckning har varit avhängig den personliga entusiasmen och viljan hos projektledare och deltagare att arbeta vidare med de innovativa modellerna. Han snuddar här vid en grundläggande frågeställning, nämligen huruvida stöd till innovativa utbildningsmodeller, som av studenterna uppfattas som ”nya och spännande”, är ett effektivt instrument att generellt höja grundutbildningens status. Johnstones iakttagelse, att hälften av de tillfrågade projektledarna har redovisat motsatta erfarenheter och fått sin akademiska status sänkt av att ha uppfattats som alltför grundutbildningsinriktade, indikerar att så inte är fallet.

Det kan ifrågasättas om inte projekt inriktade mot en generell förbättring av lärarkårens kvalitet skulle ha varit en effektivare metod att höja grundutbildningens status. Om den bäst meriterade akademiska

personalen förmåddes arbeta med undervisning, om högskolelärarna höjde sin akademiska ”bildningsnivå” och förbättrade sin pedagogiska skicklighet och om pedagogisk skicklighet i praktiken var meriterande vid professorstillsättningar⁴⁸, skulle också med all sannolikhet grundutbildningens status på sikt höjas. Rådets inriktning på att ge individuella anslag, och det faktum att många sökande har varit professorer, kan emellertid tolkas som att denna inriktning funnits med i anslagstilldelningen. Men frågan är vilka spridningseffekter de innovativa idéerna haft i de akademiska miljöerna. Om medel har tilldelats de redan frälsta, de innovativa kvalificerade utbildarna, och om varaktigheten i projektet har berott på deras respektive individuella entusiasm, kan man ifrågasätta projektets verkningsgrad som statushöjande instrument.

När det gäller den organisatoriska förändringen att rådet från 1995 blivit en del av Högskoleverket, kan konstateras att rådets verksamhet härigenom blivit mindre synlig. Fram till år 1995 gjordes ordentliga årsrapporter, men efter inkorporeringen med Högskoleverket har rapporteringen av rådets verksamhet lagts in som en mindre del i Högskoleverkets årsredovisningar, och därigenom har möjligheten att få en löpande överblick över verksamhetens innehåll och prioriteringar försvårats.

★ ★ ★

Sammanfattningsvis kan konstateras att erfarenheterna av rådets verksamhet i det stora hela är positiva, och att det är uppenbart att rådet har verksamt bidragit till att höja kvaliteten i svensk högskoleutbildning, framför allt genom stödet till nya utbildningsformer och innovativ utbildningsteknik. Samtidigt visar emellertid erfarenheterna att projektets livskraft i respektive utbildningsmiljö många gånger varit begränsad, framför allt på grund av att denna varit avhängig den enskilda projektledarens entusiasm. Det kan också ifrågasättas om inriktningen på nya utbildningsformer och innovativ utbildningsteknik har varit ett verksamt instrument att höja grundutbildningens status i förhållande till forskningen. För att åstadkomma en sådan varaktig generell statushöjning för grundutbildningen hade sannolikt den befintliga inriktningen behövt kompletteras med en inriktning på att stödja projekt syftande till

48. Thomas Tydén tar upp detta i en rapport som publicerats i rådets skriftserie: Tydén, Thomas (2004)

att förbättra lärarkårens kvalitet genom aktiviteter riktade mot höjning eller breddning av kompetensen, innovativ förmåga eller utveckling av pedagogisk skicklighet.

Samtidigt som Rådet för högre utbildning avvecklas kommer Myndigheten för Sveriges nätuniversitet att få ett utökat uppdrag som inkluderar pedagogiska utvecklingsfrågor. Det vore olyckligt om detta innebär en cementering av nuvarande verksamhetsinriktning. Snarare borde en omprövning av verksamhetsprioriteringar ske, t.ex. i riktning mot det som i en av rådets utvärderingar kallats "scholarship of learning", dvs. en betoning av nödvändigheten att integrera forskning och utbildning, samt att stödja strategier som befrämjar den akademiska friheten, bildningen och kreativiteten inom den högre utbildningen.

Vår rekommendation är därför att beslutet att överföra rådets uppgifter till Myndigheten för Sveriges nätuniversitet omprövas, och att rådet i stället återigen får status som självständigt råd.

Litteratur och referenser

Andersson, Per, (2003) Pedagogisk utveckling i högskolan: en studie av ansökningar om stöd från rådet för högskoleutbildning. Stockholm: Rådet för högskoleutbildning/Högskoleverket.

Andrén, Carl-Gustaf, (1996) Examensrättprövningar och deras effekter – ett fyraårigt perspektiv, I: *1993 års högskolereform: vad blev det av den? Sju vittnesmål efter tre år*, s. XX–XX. Stockholm: Högskoleverket. (Högskoleverkets skriftserie. ISSN 1400-9498)

Annual Report 1990/91, Rådet för grundläggande högskoleutbildning

Annual Report 1991/92, Rådet för grundläggande högskoleutbildning

Annual Report 1992/93, Rådet för grundläggande högskoleutbildning

Annual Report 1993/94, Rådet för grundläggande högskoleutbildning

Anslagsframställning 1993/94–1995/96, Rådet för grundläggande högskoleutbildning

Att söka medel till pedagogiskt utvecklingsarbete hos Rådet för högre utbildning. Hämtat från www.rhu.se/activities/ansokan/2005/index.htm 19 december, 2005.

Becher, Tony, (1992) *The Learning Council. An Evaluation Report on the work of the Council for the Renewal of Undergraduate Education*, Stockholm: Utbildningsdepartementet

Björck, Henrik, (1992) *Teknikens art och teknikernas grad*, Stockholm: Tekniska högskolan i Stockholm. Avdelningen för teknik- och vetenskapshistoria. ISBN 91-7170-106-0

Boyer, Ernest L. (1997) *Scholarship reconsidered: priorities of the professoriate*, San Francisco: Jossey-Bass Publ.

Börjar grundbulten rosta?: en debattskrift om grundutbildningen i högskolan, (1999). Stockholm: Rådet för högskoleutbildning. ISBN 91-88874-42-7

Degerblad, Jan-Eric & Hägglund, Sam, (2000) SSF:s forskarskolor: en utvärdering av stiftelsen för strategisk forsknings satsning på forskarskolor. Stockholm: Höskoleverket (Stiftelsen för strategisk forskning) ISBN 91-88874-49-4

Degerblad, Jan-Eric & Hägglund, Sam, (2001) Akademisk frihet – en rent akademisk fråga. Stockholm: Höskoleverket. (Höskoleverkets rapportserie 2001:21R)

Degerblad, Jan-Eric & Hägglund, Sam, (2002) Tradition och förnyelse i svensk forskarutbildning. Stockholm: Höskoleverket (Höskoleverkets rapportserie 2002:26R)

Eldsjälar och kontitutionell utveckling (2000) Stockholm, Höskoleverket (Höskoleverkets rapportserie 2000:13 R)

Franke, Anita & Anderberg, Elsie, (2004) Utvärdering av Rådet för högre utbildnings satsning beträffande stöd till pedagogisk förnyelse av forskar- och handledarutbildning, Stockholm: Höskoleverket/ Rådet för högre utbildning.

Frihet, ansvar, kompetens: grundutbildningens villkor i högskolan (1992) Stockholm: Fritzes. (SOU 1992:1)

Förenklad anslagsframställning 1994/95. Stockholm: Rådet för grundläggande högskoleutbildning (Grundutbildningsrådets skriftserier)

Förenklad anslagsframställning 1995/96. Stockholm: Rådet för grundläggande högskoleutbildning (Grundutbildningsrådets skriftserier)

Hägglund, Sam & Degerblad, Jan-Eric, (2004) Nyttan av forskarutbildning. Svensk forskarutbildning i ett internationellt jämförande perspektiv. Stockholm: Höskoleverket (Höskoleverkets rapportserie 2004:20R)

Högskolans lärare kommer till tals. Resultat från en enkätundersökning. Stockholm: Universitets- och högskoleämbetet. (UHÄ-rapport 1991:22)

Jalling, Hans & Carlsson, Mårten, (1995) An attempt to raise the status of undergraduate teaching: five years with the Council for the renewal of undergraduate education, Stockholm: Council for Studies of Higher Education

Johnstone, Richard, (2001) A commitment to learning: the Swedish council for the renewal of higher education: evaluation report, Stockholm: Högskoleverket (Rådet för högre utbildning). ISBN 91-88874-75-3

Jonsson, Lars, (2003) Sammanfattande analys av pedagogiska projekt som beviljats medel 2001-2002, Stockholm: Högskoleverket (Rådet för högre utbildning)

Kim, Lillemor & Olstedt, Ewa, (2003) Forskning om lärande i högre utbildning: en översikt. Stockholm: Vetenskapsrådet (Vetenskapsrådets rapportserie 2003:14) ISBN 91-7307-043-2

Kommittédirektiv U 1987:7, Utredning om vissa undervisningsfrågor i högskolan, Stockholm: Utbildningsdepartementet

Kvalitet och förändring (1997), Stockholm: Högskoleverket. (Högskoleverkets rapportserie 1997:8R)

Lindberg, Bo, (1987) Humanism och vetenskap: den klassiska filologien i Sverige från 1800-talets början till andra världskriget, Stockholm: Almqvist & Wiksell International. ISBN 91-85286-33-8

Nya villkor för lärandet i den högre utbildningen (2001) Stockholm: Fritzes offentliga publikationer. (SOU 2001:13)

Regeringens proposition (2001/02:15), Den öppna högskolan

Rissler, Anita, (2004) ”Inte möjligt att försätta berg, men väl att bestiga dem”! Utvärdering av sommarinstitutet år 2000 och år 2001 med fokus på deltagarnas pedagogiska verksamhet, Stockholm: Högskoleverket (Rådet för högre utbildning)

Sörlin, Sverker, (1994) De lärdas republik: om vetenskapens internationella tendenser. Malmö: Liber-Hermud i samarbete med Institutet för framtidsstudier. ISBN 91-21-60320-0

Tydén, Thomas, (2004) Pedagogisk skicklighet som merit vid professorstillsättningar. Stockholm: Högskoleverket (Rådet för högre utbildning)

van Vught, Franz, (1997) To innovate for quality, Stockholm: Högskoleverket (Serie: Högskoleverket Studies)

Verksamhetsplan för Rådet för högre utbildning kalenderåret 2005. Stockholm: Högskoleverket/Rådet för högre utbildning.

Årsrapport 1993/94, Stockholm: Rådet för grundläggande högskoleutbildning

Årsredovisning 1993/94, Stockholm: Rådet för grundläggande högskoleutbildning

Årsredovisning 1994/95, Stockholm: Rådet för grundläggande högskoleutbildning

Årsredovisning för Högskoleverket 1995/96, Stockholm: Högskoleverket. ISBN 91-88874-02-8

Årsredovisning för Högskoleverket 1997, Stockholm: Högskoleverket. ISBN 91-88874-12-9

Årsredovisning för Högskoleverket 1998, Stockholm: Högskoleverket. ISBN 91-88874-19-2

Årsredovisning för Högskoleverket 1999, Stockholm: Högskoleverket. ISBN 91-88874-43-5

Årsredovisning för Högskoleverket 2000, Stockholm: Högskoleverket. ISBN 91-88874-68-0

Årsredovisning för Högskoleverket 2002, Stockholm: Högskoleverket. ISBN 91-85027-00-6

Årsredovisning för Högskoleverket 2003, Stockholm: Högskoleverket. ISBN 91-85027-15-4

Årsredovisning för Högskoleverket 2004, Stockholm: Högskoleverket. ISBN 91-85027-23-5

Bilaga 1: Intervjuer/samtal

Lars Haikola (Blekinge tekniska högskola)

Ingemar Ingemarsson (Linköpings universitet)

Calle Jacobsson (Vetenskapsrådet)

Per Ekman (Rådet för högre utbildning)

Epilog: Sex råd inför framtiden

Högskolans kultur

Högskolan är en motsägelsefull kultur – den är radikal och konservativ på samma gång. Högskolan skapar, förvaltar, sprider och exploaterar kunskap. Genom att skapa och exploatera ny kunskap är vi ofta revolutionärer, men när vi förvaltar och sprider kunskap tenderar vi att bli konservativa. Emellertid är behovet av nytänkande större än någonsin, ty just nu genomgår universitet och högskolor över hela världen stora förändringar – kanske större än någonsin under sin månghundraåriga historia.

Högskolans utmaningar

Högskolor och universitet växer, återigen, och den svenska högskolan omfattar snart 400 000 studenter och 50 000 anställda vilket gör högskolan till den största statliga arbetsgivaren. Nästan 5 procent av Sveriges invånare arbetar dagligen i högskolesektorn och därmed möter alla svenskar högskolan i dag. De gamla murarna som omslöt det klassiska universitetet är sedan länge rivna och har ersatts av en lika stor offentlighet. Högskolan åtnjuter ett stort förtroende som samhällsinstitution, och statsmakterna förväntar sig att vi ska bidra till lösningar av samhällsproblem också utanför utbildning och forskning. En sådan expansion sker inte utan problem. ”Massutbildning” är sedan länge ett etablerat begrepp som redan mötts av en mottrend i ”individualiserat lärande”. Med fler studenter följer en annan typ av studenter och dagens högskola måste möta mer heterogena studentgrupper. Anpassningen till Bologna-modellen kräver ett större arbete än vad som förutsetts och utgör bara en del av den högre utbildningens globalisering. Informations- och kommunikationstekniken revolutionerar både vardag och yrkesliv, och ändå är vi bara i inledningen av IT-revolutionen.

Dessa utmaningar måste dagens högskola attackera, och för detta krävs utveckling och nytänkande inom alla delar av den högre utbildningen. Under femton år har det varit en uppgift för Rådet för högre utbildning att stödja utvecklingsprojekt som innebär nytänkande och experimenterande med utbildningsformerna. Under dessa år har rådet samlat erfarenheter både om form och innehåll kring hur sådant

innovationsarbete bäst stöds. Jag vill sammanfatta de viktigaste i sex punkter.

Rådets sex råd

1. Utnyttja den kraft och utvecklingspotential som lärare i den svenska högskolan utgör med sin kunskap, sin erfarenhet och sitt intresse för sitt ämne och dess utveckling.
2. Involvera ledning inom högskola, fakultet och institution i det högskolepedagogiska utvecklingsarbetet.
3. Bygg starkare nätverk av de goda krafter som finns inom kollegier, ämnes- och programgrupper, styrelser och nämnder för utbildning, lärosätenas pedagogiska utvecklingscentrum och studentföreningar.
4. Stärk förmågan till spridning av kunskapsutveckling inom högre utbildning nationellt och internationellt.
5. Stärk forskningen om högre utbildning.
6. Satsa på unga lärares utveckling av högre utbildning.

Eldsjälar i systematisk utveckling

Rådets verksamhetsidé har baserats på den enskilde lärarens engagemang för att utveckla sin utbildning. Denna idé har utgått från rådets instruktion där det anges att ”Rådet för högre utbildning skall 1) stödja pedagogiskt utvecklingsarbete vid universitet och högskolor, 2) besluta om och fördela medel till utvecklingsinsatser som rör den grundläggande högskoleutbildningens eller forskarutbildningens kvalitet och pedagogiska förnyelse.” Högskolor utgör speciella organisationer genom att de har så hög kompetens och utvecklingskraft långt ut i kapilläerna – något som andra stora organisationer avundas oss. Denna unika egenskap måste nyttjas och vårdas. Men med den fokusering på individen som rådet haft följer en risk för att eldsjälens flamma bara lyser i det egna tjllet – något som flera utvärderingar visat och som stått klart för rådet under lång tid. Därför måste det individuella projektet sättas in i ett mer systematiskt sammanhang. Med de stora utmaningar som alla lärosäten står inför i dag så krävs ytterst att lärosätets ledning engagerar sig för högskolepedagogiska utvecklingsfrågor tillsammans med fakultetsledning och andra styrorgan. Genomgripande reformer kräver ledningens stöd. Det är ett synnerligen grannliga arbete att balansera de goda idéer som eldsjälerna i labbet eller lärosalen kreerar mot kravet på att ingå i högskolegemensamma utvecklingsplaner – men det är just denna balansakt som måste utföras i framtiden.

Stärkt nationellt nätverk

Det finns flera starka agenter som utvecklar den högre utbildningen i Sverige. På 60-talet grundades vid varje lärosäte pedagogiska utvecklingscentrum som sedan dess utvecklats till centrala noder för pedagogisk och didaktisk utbildning, kompetensutveckling och i dag även forskning. I den kår som förr benämndes pedagogiska konsulter återfinns i dag en betydande kompetens. Lärosätenas egna styrelser och nämnder med ansvar för utbildning är vitala för den högre utbildningens utveckling, framför allt på programnivå. Studentkårer organiserar ofta egna utbildningsutskott och andra organ för att bevaka och utveckla utbildningen. Alla dessa intressenter – och fler finns – behöver knytas samman för att bättre nyttja den samlade utvecklingskraften och för att kunna sprida kunskap och goda exempel. För denna uppgift krävs en nationell nod som kan ansvara för t.ex. de nationella utvecklingskonferenser och de ämnesdidaktiska centrum som rådet sjösatt.

Sprida information om utvecklingsinsatser

En av rådets uppgifter har varit att ”dokumentera och sprida information om högskolepedagogisk forskning och utvecklingsinsatser i Sverige och utlandet”. En naturlig del av ett stärkt nationellt nätverk som knyter samman olika kompetenser består i att öka informationsspridningen genom detta nätverk. Det är ett internationellt erkänt problem hur man kan sprida erfarenheter av utvecklingsprojekt, t.o.m. till kollegan i samma korridor. Inom högskolan har vi en tendens att ständigt uppfinna hjulet på nytt. Rådet har därför infört ett krav på att ansökare måste redovisa utvecklingsläget, eller forskningsläget, för att undvika att varje utvecklingsprojekt börjar om från början. Detta är också ett viktigt skäl för stärkt informationsspridning.

Forskning om högre utbildning

Forskning om högre utbildning har icke varit rådets uppgift att stödja. Från rådets horisont har det ändå varit tydligt att behovet av kunskap om den snabbt växande högskolan som organisation och kultur, och om villkoren för modern kunskapsbildning, ökat i samma takt. Internationellt utgör sådan forskning ett stort och ständigt växande område. En samlad nationell utvecklingsnod bör knyta forskningskompetens till sig.

Unga lärare och "Summer Institute"

Samtidigt som högskolan lever under nya förutsättningar och står inför ett batteri av utmaningar så ska ett generationsskifte äga rum inom lärarkåren. Denna nya generation lärare kommer enbart att möta "den nya högskolan" och kan dra fördel av detta. Det är rådets erfarenhet att det finns gott om unga och entusiastiska lärare som vill utbildas och utvecklas för sin lärargärning. Rådet har för dessa lärare drivit ett "Summer Institute" som rönt stor uppskattning. Detta verktyg bör fortleva och förfinas för att därigenom vårda en ny generation svenska högskolelärare.

Lars Haikola

